

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

**ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΞΗΡΟΥΧΑΚΗΣ
ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ
ΒΑ, ΜΒΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟΣ
ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ ΣΔΟ-ΣΤΕΦ ΑΤΕΙ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΣΩΤΗΡΙΑ**

A.M.: 3878

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, ΟΚΤΩΜΒΡΙΟΣ 2012

Ευχαριστίες

Με την εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας ολοκληρώνονται οι σπουδές μου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Ξηρουχάκη Φραγκίσκο, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και την τιμή να συνεργαστώ μαζί του. Τον ευχαριστώ για την καθοδήγησή του είτε μέσω των συμβουλών του είτε με τη διάθεση των σημειώσεών του, που με βοήθησαν σε πολύ μεγάλο βαθμό ώστε να ολοκληρωθεί η πτυχιακή μου εργασία.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τους γονείς μου και τον αδελφό μου, οι οποίοι με στήριξαν κατά την διάρκεια των σπουδών μου, φροντίζοντας για την καλύτερη δυνατή μόρφωση μου.

Περίληψη

Ο όρος βιωσιμότητα σχετίζεται άμεσα με τη ζωή και κυρίως με την επιβίωση των ατόμων μέσα στην κοινωνία και κυρίως μέσα στο περιβάλλον. Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια έννοια που ενδιαφέρει όλους τους κλάδους των επιστημών, οι οποίοι προτείνουν τα κατάλληλα εργαλεία ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης.

Οι τεχνολογικές εξελίξεις είναι ραγδαίες, έργα κατασκευαστικά και αναπτυξιακά υλοποιούνται καθημερινά και μεγαλώνει ο φόβος για το περιβάλλον και τις επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε αυτό. Η βιώσιμη ανάπτυξη βασίζεται στην ισορροπία οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής ισότητας και προστασίας του περιβάλλοντος. Κανένα από τα τρία δεν πρέπει να θυσιάζεται ή να υπολογίζεται περισσότερο σε σχέση με τα άλλα δύο. Η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να εφαρμόζεται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η σωστή διαδικασία λήψης αποφάσεων και η διαχείριση των φυσικών πόρων και μη, μπορεί να συντελέσει στην ανάπτυξη τόσο σε τοπικό επίπεδο, αλλά και να επεκταθεί σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Η καινοτομία, η οποία στηρίζεται σε οικολογικές δράσεις και προσδιορίζεται με την έννοια οικολογική καινοτομία, κερδίζει συνεχώς έδαφος, μιας και μεγάλες εταιρίες κολοσσοί έχουν αντιληφθεί ότι μπορούν να επιτύχουν τους στόχους τους και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, μέσω πράσινων δραστηριοτήτων. Η οικολογική καινοτομία εξαπλώνεται σε όλους τους τομείς και έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον τα

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

αποτελέσματά της σε μια μεγάλη βιομηχανία, όπως είναι αυτή του τουρισμού. Ο συνδυασμός οικολογικής καινοτομίας και επιχειρηματικότητας μπορεί να οδηγήσει σε βιώσιμη ανάπτυξη και σε βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	2
Περίληψη	3
Κεφάλαιο 1	6
Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 2	10
Οικολογική Καινοτομία.....	10
2.1 Η έννοια της καινοτομίας	10
2.1.1 Είδη Καινοτομίας.....	10
2.1.2 Ευρεσιτεχνίες και Πνευματική Ιδιοκτησία	17
2.2 Οικολογική Καινοτομία	22
Κεφάλαιο 3	31
Επιχειρηματικότητα	31
3.1 Εννοιολογικός Προσδιορισμός	31
3.2 Βασικές Θεωρίες.....	34
3.3 Επιχειρηματικότητα, Ανταγωνιστικότητα και Καινοτομία	41
Κεφάλαιο 4	46
Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη	46
4.1 Η έννοια της Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	46
4.2 Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη	50

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

4.3 Εφαρμογές Βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.....	57
Κεφάλαιο 5	66
Η παγκόσμια διάσταση της Οικολογικής Καινοτομίας	66
5.1 Εισαγωγή.....	66
5.2 Τεχνητό νησί στον Ειρηνικό	66
5.3 Ενέργεια από σκουπίδια	68
5.4 Οικολογικές πόλεις και κοινότητες.....	69
5.5 Οικολογικές τουριστικές επιχειρήσεις	73
5.6 Γεωγραφική μελέτη της οικολογικής καινοτομίας	76
5.6.1 Βόρεια Ουαλία.....	76
5.6.2 Νοτιοανατολική Σλοβενία	77
5.6.3 Η επαρχία Ferrara στην Ιταλία.....	78
5.6.4 Λάρνακα.....	79
5.6.5 Πράσινα Ευρωπαϊκά Τουριστικά Κέντρα.....	80
Συμπεράσματα	83
Βιβλιογραφία	87

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Η αγορά χαρακτηρίζεται με διάφορες εκφράσεις όπου δηλώνεται η δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς, μιας **παγκόσμιας οικονομίας**. Οι ριζικές ανακατατάξεις στον όγκο και την ταχύτητα των οικονομικών συναλλαγών μεταξύ χωρών και επιχειρήσεων σε συνδυασμό με τα ραγδαία τεχνολογικά άλματα και τις **καινοτομίες** που επιτεύχθηκαν σε διάφορους τομείς έχουν προκαλέσει την παγκοσμιοποίηση των αγορών.

Η διεθνοποίηση του ανταγωνισμού έχει ως αποτέλεσμα την άμεση αύξηση των κινδύνων και των εξωτερικών απειλών για κάθε επιχείρηση, μιας και ο ανταγωνισμός πλέον μπορεί να χτυπήσει όχι μόνο από εταιρίες που εδρεύουν στην ίδια γεωγραφική περιοχή, αλλά από οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη. Προκειμένου οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί να δημιουργήσουν ανταγωνιστικά προϊόντα και να βελτιώσουν περαιτέρω την ανταγωνιστικότητά τους στην αγορά, απαιτείται η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων μέσα από την καινοτομία.

Στην **καινοτομική δραστηριότητα** η επιχείρηση συμμετέχει **ως σύνολο** και όχι ως τμήματα. Η καινοτομία αποτελεί στρατηγική κατεύθυνση όλων των λειτουργιών της είτε αφορούν τη διοικητική και οργανωσιακή διάρθρωση, είτε τις σχέσεις με πελάτες και συνεργάτες, τους προμηθευτές, είτε τους ανταγωνιστές της, το προσωπικό της και γενικά τους διάφορους εταιρικούς φορείς.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Μέσω της εφαρμογής και της προώθησης της καινοτομίας, επιτυγχάνεται η μείωση των κινδύνων, της αβεβαιότητας και η βελτιστοποίηση των διαθέσιμων πόρων της επιχείρησης. Επίσης βελτιώνεται η ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης λόγω των νέων, καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών στην αγορά και της συνεχούς ροής και άντλησης νέων ιδεών.

Η **επιχειρηματικότητα** αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα, που καθορίζει την οικονομική ανάπτυξη. Ο όρος επιχειρηματικότητα προσδιορίζει κάθε προσπάθεια για δημιουργία νέας επιχείρησης ή δραστηριότητας, από ιδιώτες, ελεύθερους επαγγελματίες ή επιχειρήσεις που ήδη υφίστανται. Η πρακτική της **ενδοεταιρικής επιχειρηματικότητας** συνδέεται άμεσα με την καινοτομία, και επιτυγχάνεται μέσω της ενθάρρυνσης ανάληψης πρωτοβουλιών και προώθησης της καινοτομικής δράσης.

Η **οικολογική καινοτομία** αναφέρεται σε όλες τις μορφές καινοτομίας που δημιουργούν επιχειρηματικές ευκαιρίες και συγχρόνως είναι ωφέλιμες για το περιβάλλον, περιορίζοντας τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, μέσω της βελτίωσης στη χρήση των πόρων. Η **οικολογική οικονομία** στηρίζεται τόσο στην αντίληψη της βιωσιμότητας όσο και σε αυτήν της αειφορίας. Για την εδραίωσή της απαιτείται συνδυασμός της καινοτομίας, της έρευνας και των νέων τεχνολογιών, καθώς και η συμμετοχή χρηματοδοτήσεων και κεφαλαίου. Οι κυβερνητικοί φορείς από την πλευρά τους οφείλουν να στηρίζουν τις δραστηριότητες της οικολογικής καινοτομίας.

Ένας επίκαιρος όρος αποτελεί αυτός της **βιώσιμης ανάπτυξης**, μιας δυναμικής διαδικασίας που στηρίζεται σε τρεις άξονες: την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον. Η έννοια δανείζεται στοιχεία τόσο από τις φυσικές επιστήμες όσο και από τις κοινωνικές. Η βιώσιμη ανάπτυξη ορίζει μια προοπτική ισόρροπης ανάπτυξης, η οποία αποβλέπει στη διασφάλιση της ποιότητας του περιβάλλοντος, την οικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η **αιεφόρος τουριστική ανάπτυξη** είναι εφαρμόσιμη σε όλες τις μορφές τουρισμού, και του μαζικού και του εναλλακτικού τουρισμού. Οι αρχές της βιωσιμότητας πρέπει να αναφέρονται τόσο στο περιβάλλον, όσο στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά και στις κοινωνικές συνθήκες της τουριστικής δράσης. Είναι αναγκαία λοιπόν η υιοθέτηση της κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ αυτών των τριών διαστάσεων ώστε να υπάρξει μια μακροχρόνια βιωσιμότητα.

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί ότι οι έννοιες που περιγράφηκαν αποτελούν βασικά ζητήματα της σύγχρονης αγοράς. Ο συνδυασμός τους αποτελεί τη χρυσή συνταγή για την επιτυχία μια επιχείρησης, που θα την οδηγήσει σε ανάπτυξη, βιωσιμότητα και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Οι επιχειρήσεις σε όλους τους κλάδους δείχνουν μια τάση προς την οικολογική καινοτομία και στην προσπάθεια επίτευξης των στόχων τους σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος. Ο τουρισμός είναι ένας τομέας που έχει ανάγκη από τέτοιου είδους δραστηριότητες και η έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης συνεχώς αναπτύσσεται, έχοντας εντυπωσιακά αποτελέσματα.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να αναδείξει τη σημασία των εννοιών της καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας, της οικολογικής καινοτομίας, της βιώσιμης ανάπτυξης και της αιεφορίας στον τουρισμό. Η δομή της εργασίας είναι η εξής:

- Στο Κεφάλαιο 2 αναλύεται η έννοια της καινοτομίας, περιγράφονται τα είδη της και γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην οικολογική καινοτομία και το ρόλο της στη σύγχρονη αγορά
- Το Κεφάλαιο 3 κάνει μια θεωρητική επισκόπηση στην έννοια της επιχειρηματικότητας και στηρίζεται κυρίως στη βιβλιογραφία της
- Το Κεφάλαιο 4 εισάγει τις έννοιες βιώσιμη ανάπτυξη και βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, παρουσιάζοντας τις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις σε

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

συνδυασμό με δράσεις που έχουν υλοποιηθεί από επιχειρήσεις, οργανισμούς αλλά και κράτη

- Το Κεφάλαιο 5 περιλαμβάνει τη μελέτη περιπτώσεων συνδυασμού οικολογικής καινοτομίας και επιχειρηματικότητας, με στόχο την επίτευξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Οι περιπτώσεις αυτές είναι από όλο τον πλανήτη και έχουν πολύ ιδιαίτερο ενδιαφέρον

Η εργασία ολοκληρώνεται με το κεφάλαιο των συμπερασμάτων, όπου γίνεται μια σύνοψη των κεφαλαίων, διατυπώνονται τα βασικά ζητήματα και συμπεράσματα όσον αφορά στη χρήση των οικολογικών καινοτομιών και την εξέλιξή τους και τίθενται κάποια θέματα για μελλοντική μελέτη και έρευνα.

Κεφάλαιο 2

Οικολογική Καινοτομία

2.1 Η έννοια της καινοτομίας

2.1.1 Είδη Καινοτομίας

Η καινοτομία αποτελεί βασική προϋπόθεση για την εξασφάλιση της ανταγωνιστικότητας τόσο των επιχειρήσεων όσο και των εθνικών οικονομιών. **Καινοτομία** είναι η μετατροπή μιας ιδέας, σε ένα εμπορεύσιμο προϊόν ή υπηρεσία, σε μια λειτουργική μέθοδο παραγωγής ή διανομής – νέα ή βελτιωμένη- ή ακόμη σε μία νέα μέθοδο παροχής υπηρεσιών. Υποδηλώνεται ένα νέο ή βελτιωμένο προϊόν, ή υπηρεσία που διαχέεται επιτυχώς στην αγορά, και η έμφαση δίνεται στο αποτέλεσμα της διαδικασίας (*Πραστάκος κ.ά, 2003*). Η καινοτομία επίσης μπορεί να οριστεί είτε σαν εκμετάλλευση ή αξιοποίηση γνώσης που ήδη υπάρχει, είτε σαν επιτυχημένη δημιουργία και εφαρμογή γνώσης που προκύπτει από τη μάθηση και την εμπειρία.

Όσον αφορά στην έννοια της **καινοτομικής διαδικασίας** το βάρος πέφτει στον τρόπο με τον οποίο επινοείται και παράγεται η καινοτομία, στα διάφορα στάδια που οδηγούν σε αυτήν (δημιουργικότητα, μάρκετινγκ, έρευνα και ανάπτυξη, σχεδιασμός, παραγωγή και διανομή) και στην αλληλεξάρτησή τους. Η καινοτομική διαδικασία προκύπτει τόσο από την ενδοεταιρική ολοκλήρωση, όσο και από την ολοκλήρωση με το περιβάλλον με το οποίο αλληλεπιδρά ένας οργανισμός. Επομένως, αποκτά

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

ιδιαίτερη σημασία ο βαθμός ανάπτυξης των συνεργασιών των επιχειρήσεων με σκοπό την καινοτομική δραστηριότητα (*Καρβούνης, 1995*).

Ο **Kirton το 1976** υποστήριξε ότι κάποιοι άνθρωποι από την φύση τους με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους προσαρμόζονται, ενώ κάποιοι άλλοι καινοτομούν. Ο **Drucker (1985)** υποστηρίζει ότι η καινοτομία θα πρέπει να εστιάζεται σε ένα συγκεκριμένο τομέα, να είναι όσο το δυνατόν απλή στη σύλληψη της ιδέας και στο ξεκίνημα να έχει μικρό μέγεθος π.χ. μέτριο προϋπολογισμό. Θα πρέπει ακόμα να κατορθώνει να ηγείται σε μια εξειδικευμένη αγορά,. Βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι απαιτείται γνώση και εστιασμένη εργασία γύρω από ένα συγκεκριμένο αντικείμενο μελέτης.

Η καινοτομία μπορεί να είναι είτε ριζική, είτε οριακή. Επίσης είναι δυνατόν να αφορά είτε σε παραγωγή νέου προϊόντος, είτε σε υιοθέτηση νέας διαδικασίας παραγωγής ή οργάνωσης. Μια καινοτομία λοιπόν είναι (*Γεωργαντά, 2003;Πεχλιβανίδης, 2002*):

- **Καινοτομία προϊόντος** όταν αφορά το προϊόν της παραγωγής μιας εταιρίας. Η επιχείρηση προσφέρει ένα νέο ή καλύτερο προϊόν που ικανοποιεί ορισμένες ανάγκες των καταναλωτών που μέχρι τότε δεν ικανοποιούνταν. Η ανάπτυξη νέων προϊόντων συνδέεται με:
  - i. Αντικατάσταση προϊόντων.
  - ii. Βελτίωση ποιότητας.
  - iii. Διαφοροποίηση προϊόντος.
  - iv. Ανάπτυξη νέων αγορών.
- **Καινοτομία διαδικασίας παραγωγής** όταν αφορά τους τρόπους και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή του προϊόντος (τεχνολογίες πληροφορικής, νέες μορφές ενέργειας κ.λπ.). Η ανάπτυξη νέων μεθόδων παραγωγής έχει ως αποτέλεσμα την ευελιξία της παραγωγής, η οποία επιτρέπει τη γρήγορη προσαρμογή της επιχείρησης στις μεταβολές της αγοράς και μείωση του κόστους (μείωση του κόστους εργασίας, εξοικονόμηση

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

πρώτων υλών και ενέργειας κ.λπ.). Η εφαρμογή μιας νέας μεθόδου παραγωγής μικρότερου κόστους επιτρέπει την προσφορά του προϊόντος σε χαμηλότερη τιμή και την πώλησή του σε άτομα που πρώτα δε θα το αγόραζαν εξαιτίας της υψηλής τιμής του. Επίσης η ανάπτυξη νέων μεθόδων παραγωγής σχετίζεται άμεσα και με την προστασία του περιβάλλοντος.

- **Οργανωτική καινοτομία** που αφορά στη χρήση μιας νέας ή βελτιωμένης οργάνωσης της επιχείρησης με μικρότερο κόστος π.χ. ευελιξία, βελτιστοποίηση των αλυσίδων παραγωγής κ.λπ.

Η καινοτομία προϊόντων και διαδικασιών διακρίνεται **σε δύο μεγάλες κατηγορίες: Τεχνολογική Καινοτομία και μη Τεχνολογική Καινοτομία**. Ως τεχνολογική καινοτομία νοείται η εισαγωγή στην αγορά ενός νέου ή σημαντικά βελτιωμένου σε σχέση με τα βασικά χαρακτηριστικά, τις τεχνικές προδιαγραφές, το ενσωματωμένο λογισμικό ή άλλα μη υλικά συστατικά, προτιθέμενες χρήσεις ή τη φιλικότητα προς το χρήστη προϊόντος. Μη τεχνολογική καινοτομία (οργανωτική καινοτομία) είναι η εφαρμογή νέων μεθόδων ή μεταβολών των μεθόδων, όσον αφορά στη δομή ή τη διοίκηση της επιχείρησης, που αποσκοπούν στη βελτίωση της χρήσης των γνώσεων στην επιχείρηση, της ποιότητας των αγαθών και των υπηρεσιών και της αποτελεσματικότητας των ροών εργασίας. Μη τεχνολογική καινοτομία εμπορίας είναι η εφαρμογή νέων ή βελτιωμένων σχεδίων ή μεθόδων πώλησης που αποσκοπούν στην αύξηση της ελκυστικότητας των αγαθών και των υπηρεσιών ή στην είσοδο σε νέες αγορές. Στην τεχνολογική καινοτομία αξιοποιούνται τεχνολογικές ανακαλύψεις και συνδυάζονται διαθέσιμες τεχνολογίες ενώ στη μη τεχνολογική εφαρμόζονται καινοτόμες ιδέες μη τεχνολογικού χαρακτήρα (*Ραφαηλίδης & Τσελεπήδες, 2005*).

Μια επιχείρηση, για να μπορεί να είναι ανταγωνιστική, θα πρέπει ο συνδυασμός δύο ή περισσότερων από τα στοιχεία τιμή, ποιότητα προϊόντος, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, υποστήριξη μετά την πώληση κτλ να είναι καλύτερος από αυτόν που προσφέρουν οι ανταγωνιστές της ή έστω να φαίνεται καλύτερος λόγω μάρκετινγκ, brand name κ.λπ..

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η επιδίωξη για την ανάπτυξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, οδηγεί τις εταιρίες να εξετάσουν όχι μονάχα καινοτομίες που χρησιμοποιούν την υπάρχουσα γνώση, αλλά επίσης εκείνες που προσφέρουν ευκαιρίες για την αλλαγή των κανόνων του παιχνιδιού του ανταγωνισμού και θέτουν νέους. Ο **Porter (1990)** πρώτος αναγνώρισε ότι η καινοτομία φέρει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε μια επιχείρηση με την ανακάλυψη νέων και βελτιωμένων τρόπων ανταγωνισμού. Ο Porter όρισε τις πέντε πιο σπουδαίες αιτίες καινοτομιών:

- Νέες τεχνολογίες, με νέες μεθόδους παραγωγής
- Νέες ανάγκες των καταναλωτών γεννούν καινοτομίες που οδηγούν σε απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος
- Νέος τομέας σε μια βιομηχανία που οδηγεί σε νέους πελάτες και νέους τρόπους παραγωγής συγκεκριμένων προϊόντων
- Αλλαγή στις προστιθέμενες δαπάνες όπως εργασία, πρώτες ύλες μπορεί να βελτιώσουν κατά πολύ το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μιας επιχείρησης.
- Αλλαγή σε κυβερνητικούς κανονισμούς που αφορούν περιορισμούς εμπορίου, προστασία περιβάλλοντος, μπορούν να ευνοήσουν μικρές και ευέλικτες επιχειρήσεις να έχουν ένα πλεονέκτημα.

Παράγοντες όπως οι τεχνολογικές βελτιώσεις και η δράση των ανταγωνιστών καθιστούν την ανάγκη για καινοτομία επιτακτική. Η σύγχρονη τεχνολογία αναπτύσσεται με γρήγορο ρυθμό, μειώνει το χρόνο που απαιτείται μεταξύ εφεύρεσης και εμπορικής εφαρμογής μιας νέας ιδέας και προσφέρει πάρα πολλές ευκαιρίες για καινοτομίες. Η επιχείρηση που δεν καινοτομεί, ρισκάρει και διακινδυνεύει τη μείωση των πωλήσεών της, με αποτέλεσμα οι καταναλωτές να στρέφονται σ' ένα ανταγωνιστικό προϊόν που ικανοποιεί την ίδια ανάγκη με το δικό της, αλλά καλύτερα, γρηγορότερα ή σε καλύτερη τιμή. Η καινοτομία αφορά πάντοτε την ανάπτυξη και χρήση γνώσης, αλλά αυτή η γνώση δεν ενσωματώνεται πάντοτε σε ένα προϊόν ή σε μια υπηρεσία. Υποσυνείδητα συνδέουμε την καινοτομία και κάποια υλική – ορατή – αλλαγή, αλλά μεγάλο μέρος της αλλαγής είναι άυλο και αφορά την ανάπτυξη νέων μεθόδων ή τεχνικών (*Γεωργαντά, 2003*).

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Μερικά παραδείγματα καινοτομιών είναι τα εξής:

A. Στην Παραγωγή και τη Βιομηχανία

- Νέες μέθοδοι στην παρασκευή τελικών και άλλων προϊόντων / υπηρεσιών με νέες πρώτες ύλες
- Χρήση νέων φιλικών προς το περιβάλλον υλικών
- Προϊόντα βιοτεχνολογίας
- Νέες ενεργειακές τεχνολογίες στον πρωτογενή τομέα
- Προϊόντα για την παροχή προστασίας του χρήστη ή περιβάλλοντος
- Συστήματα ολικής διαχείρισης απορριμμάτων ή αποβλήτων
- Ενσωμάτωση «πράσινων» τεχνολογιών στην παραγωγική / παροχή υπηρεσιών
- Εισαγωγή μεθόδων που στηρίζονται σε ψηφιακές τεχνολογίες για την ανάπτυξη της παραγωγής (π.χ. αυτοματοποιημένη γραμμή παραγωγής)
- Εισαγωγή προγραμμάτων προσομοίωσης για τον έλεγχο και τη βελτιστοποίηση των τελικών ή και των ενδιάμεσων μεθόδων της παραγωγής και των προϊόντων

B. Στο Εμπόριο

- Εισαγωγή οικολογικών προϊόντων στη σειρά των αγαθών
- Πώληση απευθείας στον πελάτη
- Ηλεκτρονική ανταλλαγή προϊόντων
- Μέθοδοι εντοπισμού και ελέγχου των φορτίων
- Ψηφιακός χειρισμός προϊόντων
- Εισαγωγή καναλιών άμεσης επανατροφοδότησης μεταξύ πελάτη-παραγωγού
- Κέντρα εξυπηρέτησης πελατών για συντονισμό όλων των απαιτήσεων των πελατών

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Γ. Σε άλλους κλάδους

- Ανάπτυξη εφαρμογών λογισμικού για καινοτόμες εφαρμογές
- Νέες μορφές παραγωγής στον αγροτικό τομέα
- Ανάπτυξη ευέλικτου και φιλικού προς το χρήστη λογισμικού
- Εξ αποστάσεως συντήρηση λογισμικού και παροχή συμβουλών
- Παροχή νέων εφαρμογών και προγραμμάτων πολυμέσων
- Εφαρμογές εκπαίδευσης εξ αποστάσεως
- Εφαρμογές τηλεϊατρικής

Κάθε επιχείρηση οφείλει να καταπολεμήσει τις αδυναμίες της. Τα νέα προϊόντα έχουν ως στόχο είτε να αντικαταστήσουν υπάρχοντα προϊόντα των οποίων οι πωλήσεις μειώνονται, είτε να αντιμετωπίσουν αυξημένες δαπάνες σε άλλους τομείς, αυξάνοντας την ταμειακή ροή. Η ανάπτυξη νέων προϊόντων επίσης μπορεί να προσφέρει σημαντικά στην αντιμετώπιση των ενεργειών των ανταγωνιστών ή στην αξιοποίηση των δυνατών σημείων της επιχείρησης όπως είναι η επάνδρωσή της με ικανά και δημιουργικά στελέχη, η τεχνολογική της ικανότητα, το όνομα της επιχείρησης κ.ά.

Οι αλλαγές στις κοινωνικό – οικονομικές συνθήκες και τις πολιτιστικές αξίες (δημογραφικά χαρακτηριστικά, κοινωνική σύνθεση πληθυσμού, κατά κεφαλή εισόδημα, μορφωτικό επίπεδο κ.λπ.) και η εμφάνιση νέων αναγκών αποτελούν βασικές παράμετροι για καινοτομικές ενέργειες. Υπάρχουν παράγοντες που ασκούν πιέσεις στο κόστος και πρέπει να αντιμετωπιστούν. Επίσης η επέκταση της επιχείρησης με νέα προϊόντα σε άλλους κλάδους της αγοράς (εγχώριας και διεθνούς) με σκοπό την ανάπτυξη της επιχείρησης και την αύξηση των κερδών της ωθεί τις επιχειρήσεις σε ενέργειες Έρευνας και Ανάπτυξης, προκειμένου να αναπτύξουν καινοτομίες τόσο ως προς τη διαδικασία όσο και ως προς το προϊόν.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η έρευνα για τη διάχυση της καινοτομίας στις επιχειρήσεις έχει εστιαστεί σε κάποια χαρακτηριστικά όπως στη δομή, στην επιχειρηματική γνώση, στην ηλικία, στη στρατηγική, στο περιβάλλον και στην κουλτούρα της κάθε επιχείρησης. Η επιχειρηματική γνώση, δηλαδή η δυνατότητα της επιχείρησης καθώς και του προσωπικού της να εντοπίσει την καινοτομία αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα για την απαρχή υλοποίηση μιας πρωτοπόρου ιδέας. Τα χρόνια δραστηριότητας της επιχείρησης δεν έχουν ιδιαίτερη σημασία, αφού στόχος όλων είναι να λειτουργήσουν καινοτομικά ώστε να διατηρήσουν την ανταγωνιστικότητά τους και το μερίδιο αγοράς που κατέχουν. Επομένως βασικό χαρακτηριστικό αποτελεί η στρατηγική της κάθε επιχείρησης, η οποία επηρεάζει το βαθμό και το επίπεδο καινοτομίας. Οι πετυχημένες καινοτομίες προϋποθέτουν διαμόρφωση στρατηγικής ως προς τις κατευθύνσεις που θα επιδιώξει η επιχείρηση, δημιουργική σκέψη για την παραγωγή πραγματικά πρωτότυπων καινοτομιών και προγραμματισμό, ο οποίος θέτει τα πλαίσια μέσα στα οποία θα κινείται η δημιουργικότητα και ελέγχει τα προϊόντα της δημιουργικής σκέψης ως προς την εμπορική βιωσιμότητα (*Ρέππας, 2002*).

Ως προς το βαθμό της καινοτομίας ενός προϊόντος ή μιας διαδικασίας διακρίνονται οι εξής κατηγορίες (*Βερναρδάκης, 2004*):

- 1. Ριζικές καινοτομίες:** Είδη προϊόντων που όταν προσφέρονται για πρώτη φορά επιφέρουν σημαντικές αλλαγές στην κοινωνία γενικά. Μια καινοτομία είναι ριζική όταν η τεχνολογική γνώση που απαιτείται για την εκμετάλλευση είναι πολύ διαφορετική από την υπάρχουσα, απαξιώνοντας την τελευταία.
- 2. Οριακές ή απλές καινοτομίες:** Νέα προϊόντα που είναι παρόμοια με προϋπάρχοντα ή αποτελούν ίσως μια μικρή βελτίωση της κατηγορίας στην οποία ανήκουν και δεν απαιτούν αλλαγές στον τρόπο χρήσης ή κατανάλωσής τους.

Ως προς την επίδραση στον τελικό αγοραστή οι κατηγορίες είναι οι **συνεχείς καινοτομίες**, δηλαδή προϊόντα που δεν αλλάζουν τις συνήθειες των καταναλωτών αν

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

και περιέχουν αρκετά νέα στοιχεία και οι **ουσιώδεις καινοτομίες**, δηλαδή προϊόντα που αν και σαν «είδος» είναι γνωστά, προϋποθέτουν κάποια σημαντική προσαρμογή των συνηθειών του αγοραστή για τη χρήση τους.

2.1.2 Ευρεσιτεχνίες και Πνευματική Ιδιοκτησία

Η καινοτομία εισάγει την έννοια της πρωτοπορίας, της αλλαγής (ριζικής ή μη) και της πρωτοτυπίας. Έχουν αναπτυχθεί αρκετές έννοιες που προσπαθούν να περιγράψουν ή να προσδιορίσουν τα καινοτομικά προϊόντα. Επίσης έχουν αναπτυχθεί διαδικασίες και οργανισμοί με στόχο τη διαφύλαξη των πρωτότυπων ιδεών και την εξασφάλιση των δικαιωμάτων του δημιουργού στην ιδέα του. Οι έννοιες αυτές που σχετίζονται με την καινοτομία είναι οι εξής:

Πατέντες (Patents): Αποτελεί αποκλειστικό δικαίωμα που χορηγείται για μία εφεύρεση, η οποία αποτελεί ένα προϊόν ή μία διαδικασία καινοτομίας ή προσφέρει μια καινούρια τεχνική λύση σε ένα πρόβλημα. Η πατέντα παρέχει προστασία στον ιδιοκτήτη της εφεύρεσης η οποία έχει περιορισμένη διάρκεια, συνήθως είκοσι έτη. Τα δικαιώματα της πατέντας συνήθως μπορούν να προστατευθούν και νομικά μέσω δικαστικών διαδικασιών, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει περίπτωση το δικαστήριο να αποφανθεί ότι η πατέντα είναι άκυρη.

Η πατέντα δεν μπορεί να είναι παγκόσμια και γι αυτό πρέπει να προστατεύεται στις χώρες που μια εταιρία ή ο δημιουργός θέλει να την εκμεταλλευτεί εμπορικά. Ο δημιουργός θα πρέπει να κάνει μια αίτηση για πατέντα ακολουθώντας συγκεκριμένη διαδικασία που ορίζεται από τις αρμόδιες αρχές. Οι διαδικασίες είναι χρονοβόρες ενώ το κόστος εξαρτάται και από τον αριθμό των χωρών που θα έχει ισχύ η πατέντα (*WIPO, 2006*).

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Εμπορικά σήματα (Trademarks):¹ Εμπορικό σήμα είναι οποιοδήποτε σύμβολο που μπορεί να αναπαρασταθεί γραφικά και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη διάκριση αγαθών και υπηρεσιών μιας εταιρίας από αυτά άλλων εταιριών. Το εμπορικό σήμα παρέχει το αποκλειστικό δικαίωμα στον ιδιοκτήτη του να το χρησιμοποιεί για να χαρακτηρίσει το προϊόν του ή φυσικά να το πωλήσει σε κάποιον τρίτο έναντι αντιτίμου. Είναι ένα διακριτικό σήμα που χαρακτηρίζει συγκεκριμένα αγαθά ή υπηρεσίες ως παραγόμενες ή παρεχόμενες από ένα συγκεκριμένο κατασκευαστή ή μία συγκεκριμένη εταιρία. Το σήμα αυτό ιστορικά ξεκινά από τη στιγμή που πρωτοκατασκευάστηκε το προϊόν και δημιουργήθηκε το σήμα και το οποίο μέσα στα χρόνια καθιερώθηκε τελικά σαν ένα χαρακτηριστικό αναγνώρισης του προϊόντος. Έτσι θεσπίστηκε ένα σύστημα καταχώρησης και προστασίας εμπορικών σημάτων το οποίο βοηθά τους καταναλωτές να ξεχωρίζουν και να επιλέγουν προϊόντα και υπηρεσίες που ικανοποιούν τις ανάγκες τους, μόνο και μόνο από το σήμα τους. Η διάρκεια του αποκλειστικού αυτού δικαιώματος στην Ελλάδα είναι δεκαετής με απεριόριστη δυνατότητα ανανέωσης ανά δεκαετία, με καταβολή τέλους.

Η καταχώρηση ενός εμπορικού σήματος παρέχει στον δικαιούχο το αποκλειστικό δικαίωμα χρήσης του με κάθε τρόπο, για παράδειγμα στα προϊόντα του, στις συσκευασίες και σε κάθε έντυπο υλικό και επιτυγχάνεται με αυτήν:

- η αναγνώριση της προέλευσης του προϊόντος ή της υπηρεσίας από τον καταναλωτή
- η διαφήμιση του προϊόντος ή της υπηρεσίας και προσέλκυση νέων πελατών
- η προώθηση της ανταγωνιστικότητας
- η παροχή εγγύησης για την προέλευση του προϊόντος ή της υπηρεσίας και συνακόλουθα για την ποιότητά τους.

---

¹ Γενική Γραμματεία Εμπορίου

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Βιομηχανικά Σχέδια (Industrial Designs): Το βιομηχανικό σχέδιο είναι το διακοσμητικό ή αισθητικό μέρος ενός άρθρου. Το σχέδιο μπορεί να περιλαμβάνει τρισδιάστατα γραφήματα όπως το σχήμα ή η επιφάνεια του αντικειμένου του άρθρου, ή δισδιάστατα όπως γραμμές ή χρώματα. Τα βιομηχανικά σχέδια έχουν εφαρμογή σε μία ευρεία γκάμα βιομηχανικών προϊόντων, από τεχνολογικά και ιατρικά μηχανήματα μέχρι ρολόγια, χρυσαφικά και άλλα προϊόντα πολυτελείας.

Τα βιομηχανικά σχέδια κάνουν το άρθρο πιο ελκυστικό και ευανάγνωστο οπότε προσθέτουν εμπορική αξία στο προϊόν και ενισχύουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημά του. Ο ιδιοκτήτης του άρθρου του οποίου το σχέδιο προστατεύεται, έχει το αποκλειστικό δικαίωμα εναντίον οποιασδήποτε μη εγκεκριμένης αντιγραφής ή απομίμησης του σχεδίου. Η διάρκεια του δικαιώματος είναι στις περισσότερες περιπτώσεις 5 χρόνια με δυνατότητα ανανέωσης έως και 15 χρόνια. Πολλά σχέδια επίσης μπορούν να κατοχυρωθούν σαν έργα τέχνης με διαφορετικό διαχειριστικό καθεστώς.

Δικαιώματα Δημιουργού (Copyrights): Πνευματικό δικαίωμα είναι το δικαίωμα που αποκτά κάποιος πάνω σε ένα πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα πχ μουσική, ποίημα, συγγραφικό έργο, σχέδιο, θεατρικό έργο, οπτικοακουστικό έργο, εικαστικό έργο είτε είναι γραπτό είτε προφορικό είτε αφορά την Τέχνη είτε την επιστήμη. Πνευματική ιδιοκτησία είναι το σύνολο των εξουσιών που δίνει ο νόμος στον ιδιοκτήτη ενός πνευματικού έργου, να προστατεύσει, να διαχειριστεί και να αμειφθεί ακόμη από τρίτους, όταν αυτοί εκμεταλλεύονται την πνευματική του περιουσία.

Το copyright είναι ένας νομικός όρος που περιγράφει τα δικαιώματα που παρέχονται στους εμπνευστές πνευματικών και καλλιτεχνικών δημιουργιών. Πιο συγκεκριμένα, με δικαίωμα δημιουργού μπορούν να προστατευθούν: συγγραφικά έργα, θεατρικά έργα, software, κινηματογραφικές ταινίες, μουσικές συνθέσεις, χορογραφίες και έργα τέχνης όπως πίνακες, φωτογραφίες και γλυπτά. Άλλα παραδείγματα είναι τεχνικά σχέδια, σχέδια αρχιτεκτονικής, χάρτες και διαφημιστικά projects.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η ιδιοκτησία πάνω σε ένα πνευματικό έργο, σύμφωνα με το νόμο, κατοχυρώνεται μόνο από τη «δημοσίευσή» του. Για παράδειγμα, μια μουσική σύνθεση κατοχυρώνεται, είτε από τη στιγμή που θα γίνει προσιτή στο κοινό μέσω μιας δισκογραφικής παραγωγής, είτε μέσω μιας συναυλίας είτε μέσω μιας εκτέλεσης στο ραδιόφωνο ή στην Τηλεόραση ή και στο Διαδίκτυο.

Όταν τέτοιες δουλειές προστατεύονται από copyrights σημαίνει ότι ο δημιουργός έχει την ευχέρεια να αποφασίσει ο ίδιος για τη χρήση. Η προστασία διαχωρίζεται σε δύο μέρη: στα οικονομικά δικαιώματα και στα ηθικά δικαιώματα. Οικονομικά είναι τα δικαιώματα αναπαραγωγής, μετάδοσης, δημόσιας προβολής, επεξεργασίας, μετάφρασης, διανομής, αφομοίωσης κλπ. Τα ηθικά δικαιώματα περιλαμβάνουν το δικαίωμα το ιδιοκτήτη να προσβάλει κάθε προσπάθεια παραποίησης ή οποιασδήποτε άλλης μετατροπής του έργου, που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τη φήμη του ή την τιμή του. Και για τις δύο αυτές περιπτώσεις ο μόνος που μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα είναι φυσικά ο δημιουργός.

Στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν υφίσταται η έννοια της κατοχύρωσης. Τα δικαιώματα, που απορρέουν από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, υφίστανται από τη στιγμή που δημιουργείται το έργο, χωρίς περαιτέρω διατυπώσεις και διαρκούν όλη τη ζωή του δημιουργού και 70 χρόνια μετά το θάνατό του.

Γεωγραφικές Ενδείξεις (Geographical Indications): Η γεωγραφική ένδειξη είναι ένα σήμα που χρησιμοποιείται για αγαθά που έχουν συγκεκριμένη τοποθεσία προέλευσης και περιέχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ή φήμη που αποδίδονται ακριβώς στην τοποθεσία αυτή. Συνήθως η γεωγραφική ένδειξη αποτελείται από αυτή καθαυτή την τοποθεσία προέλευσης. Ειδικότερα, τα γεωργικά προϊόντα περιέχουν ποιοτικά συστατικά που αποδίδονται στον τοπικό παράγοντα και επηρεάζονται από τοπικά χαρακτηριστικά όπως το κλίμα και το υπέδαφος. Η γεωγραφική ένδειξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί για μία ευρεία γκάμα αγροτικών προϊόντων και η

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

πιστοποίησή τους εξαρτάται από την τοπική νομοθεσία αλλά και τις αντιλήψεις των καταναλωτών. Το πιο γνωστό παράδειγμα αποτελούν τα φημισμένα Ελβετικά ρολόγια ‘Swiss Watches’.

Οργανισμός Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας:² Είναι ο αποκλειστικά αρμόδιος φορέας στην Ελλάδα για την κατοχύρωση και την προστασία εφευρέσεων. Ο **ΟΒΙ** χορηγεί τρεις τίτλους προστασίας εφευρέσεων, το Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας, το Δίπλωμα Τροποποίησης και το Πιστοποιητικό Υποδείγματος Χρησιμότητας.

Το **Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας** διαρκεί 20 χρόνια και χορηγείται στο δικαιούχο νέων επινοημάτων που εμπεριέχουν εφευρετική δραστηριότητα και είναι επιδεκτικά βιομηχανικής εφαρμογής. Τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας αποτελούν επίσης πηγές τεχνολογικής πληροφόρησης για κάθε ενδιαφερόμενο, με αποτέλεσμα να:

- αποφεύγεται σπατάλη χρόνου και χρήματος για έρευνα σε πεδία που έχουν ήδη ερευνηθεί
- ερευνώνται οι κινήσεις του ανταγωνισμού στο χώρο της βιομηχανίας
- ενημερώνεται για τη στάθμη της τεχνικής στον τομέα της δραστηριότητάς του

Το **Δίπλωμα Τροποποίησης** είναι τίτλος προστασίας εφεύρεσης που αποτελεί τροποποίηση μιας παλαιότερης εφεύρεσης και η οποία έχει προηγουμένως κατοχυρωθεί με Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας. Το **Πιστοποιητικό Υποδείγματος Χρησιμότητας** διαρκεί 7 χρόνια και χορηγείται στον δικαιούχο για τρισδιάστατα αντικείμενα με καθορισμένο σχήμα και μορφή. Τα αντικείμενα αυτά πρέπει να είναι νέα, βιομηχανικά εφαρμόσιμα και να μπορούν να δώσουν λύση σε ένα τεχνικό πρόβλημα.

Οι παραπάνω τίτλοι εξασφαλίζουν την κυριότητα μιας εφεύρεσης/σχεδίου και παρέχουν στον κάτοχό του το αποκλειστικό, χρονικά περιορισμένο, δικαίωμα να

---

² www.obi.gr

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

εκμεταλλεύεται παραγωγικά την εφεύρεση/σχέδιό του. Επίσης ο δικαιούχος μπορεί να πωλήσει το δικαίωμα ή να εκχωρήσει άδεια εκμετάλλευσης της εφεύρεσης σε τρίτους.

2.2 Οικολογική Καινοτομία

Η **οικολογική καινοτομία** αφορά καινοτόμα προϊόντα, υλικά, υπηρεσίες (πράσινες επιχειρήσεις) και διεργασίες που προστατεύουν το περιβάλλον και αξιοποιούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους διαθέσιμους πόρους (**Rennings, 2000**). Αποτελεί προτεραιότητα πλέον για μια νέα γενιά καταναλωτών και επιχειρηματιών που είναι αποφασισμένοι να συνδυάσουν τις καθημερινές τους ανάγκες με ένα καθαρό και πράσινο περιβάλλον. Περιλαμβάνει:

- **Νέες Υπηρεσίες (πράσινες επιχειρήσεις)**
- **Νέες διαδικασίες (καθαρή παραγωγή)**
- **Νέα Προϊόντα και Μέθοδοι Διαχείρισης (οικολογική ετικέτα, συστήματα διαχείρισης)**

Η οικολογική καινοτομία αφορά όλες τις μορφές καινοτομίας —τεχνολογική και μη τεχνολογική καινοτομία, νέα προϊόντα, νέες υπηρεσίες και νέες επιχειρηματικές πρακτικές— που δημιουργούν επιχειρηματικές ευκαιρίες και ωφελούν το περιβάλλον περιορίζοντας ή εξαλείφοντας τις επιπτώσεις στο περιβάλλον, ή βελτιστοποιώντας τη χρήση των πόρων (συμπεριλαμβανομένης της χρήσης της ενέργειας). Η οικολογική καινοτομία είναι στενά συνδεδεμένη με την ανάπτυξη και τη χρήση περιβαλλοντικών τεχνολογιών, καθώς και με τις έννοιες της οικο-αποδοτικότητας και των οικο-βιομηχανιών. Κοινός στόχος είναι η συμβολή σε πιο αειφόρα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Ένα εναλλακτικός όρος είναι αυτός της **οικο-καινοτομίας**³, όπου ορίζεται κάθε καινοτομία (νέα τεχνολογία, προϊόν, διεργασία ή υπηρεσία) που μπορεί να συμβάλει στην προστασία του περιβάλλοντος ή στην αποδοτικότερη χρήση των πόρων. **Οικο-καινοτομία** επίσης είναι η διαδικασία καινοτομίας για την ανάπτυξη και εμπορική εκμετάλλευση νέων περιβαλλοντικών τεχνολογιών, προϊόντων και υπηρεσιών που μειώνουν τις συνολικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Η οικο-καινοτομία έχει πολλές διαστάσεις οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν απλές σταδιακές αλλαγές στα προϊόντα και τις διεργασίες, έως και πιο ριζοσπαστικές (radical) αλλαγές. Αυτές μπορεί να είναι είτε απλές καινοτομίες, με μεγάλο όμως εύρος εφαρμογής, είτε ιδιαιτέρως πολύπλοκες καινοτομίες με την εμπλοκή πολλών εμπλεκόμενων μερών και ένα εύρος τεχνολογικών και μη-τεχνολογικών αλλαγών σε οργανισμούς και θεσμούς (*Παναγιωτακόπουλος, 2009*).

Ένας όρος που σχετίζεται άμεσα με την οικολογική καινοτομία είναι αυτός της **πράσινης οικονομίας**, η οποία αναφέρεται σε ένα νέο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης που θα αντιμετωπίζει το περιβάλλον και την ποιότητα αυτού σαν ζωτικό πυλώνα της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και της βιωσιμότητας της κοινωνίας. Η πράσινη οικονομία παρουσιάζεται παγκοσμίως σαν μοναδική διέξοδος αντιμετώπισης της σημερινής κατάστασης των μεγάλων περιβαλλοντικών προβλημάτων, αλλά και της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Σύμφωνα με τις αρχές της, αναπτύσσεται ένα μοντέλο που θα υιοθετεί τις βασικές αρχές της καπιταλιστικής οικονομίας (ελευθερία της αγοράς), λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τα όρια που επιβάλλει ο φυσικός κόσμος και αναζητώντας νέα επιχειρηματικά πεδία βασιζόμενα στο περιβάλλον. Η πράσινη οικονομία στηρίζεται λοιπόν τόσο στην αντίληψη της βιωσιμότητας όσο και σε αυτήν της αειφορίας. Για την εδραίωσή της είναι απαραίτητος ο συνδυασμός της καινοτομίας, της έρευνας και των νέων τεχνολογιών, αλλά και η συμμετοχή του ιδιωτικού κεφαλαίου παράλληλα με τις υποστηρικτικές κυβερνητικές πολιτικές. Οι στρατηγικές για την πράσινη ανάπτυξη και την

---

³ http://ec.europa.eu/environment/eco-innovation/index_en.htm

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

οικολογική καινοτομία πρέπει να ενθαρρύνουν την οικολογική συμπεριφορά των επιχειρήσεων και των καταναλωτών, να διευκολύνουν την ομαλή και δίκαιη ανακατανομή της εργασίας, του κεφαλαίου και της τεχνολογίας σε πιο οικολογικές δραστηριότητες και να παράσχουν επαρκή κίνητρα και στήριξη στην οικολογική (πράσινη) καινοτομία (*Τριανταφυλλοπούλου, 2009*).

Η οικολογική καινοτομία αποτελεί βασικό εργαλείο για τις σύγχρονες περιβαλλοντικές προκλήσεις, αλλά και την μακροπρόθεσμη ευημερία και ανταγωνιστικότητα. Σύμφωνα με έρευνες σε Ευρώπη και Αμερική, η οικολογική εικόνα της επιχείρησης επηρεάζει τη συμπεριφορά των αγορών των προϊόντων της. Οι επιχειρήσεις με περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά και οικολογικά καινοτόμα προϊόντα έχουν και θα έχουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Η οικολογική καινοτομία αποφέρει οφέλη στο περιβάλλον και τις επιχειρήσεις. Η παγκόσμια αγορά περιβαλλοντικών προϊόντων και υπηρεσιών αναπτύσσεται χρόνο με τον χρόνο. Οι οικονομίες της Ευρώπης βρίσκονται σε ισχυρή θέση ώστε να μπορούν με τη χρήση της καινοτομίας να αντιμετωπίσουν τις σημερινές περιβαλλοντικές προκλήσεις και έχουν μια μεγάλη ευκαιρία να αυξήσουν τις επενδύσεις τους σε αυτό το νέο τομέα ανάπτυξης (*Βλάχου, 2001*).

Η πράσινη οικονομία και η οικολογική καινοτομία στηρίζονται στις **περιβαλλοντικές τεχνολογίες**, που είναι λιγότερο επιβλαβείς για το περιβάλλον σε σχέση με άλλες εναλλακτικές τεχνολογίες. Περιβαλλοντικές τεχνολογίες υπάρχουν σε όλους σχεδόν τους οικονομικούς τομείς, συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου της ρύπανσης, της διαχείρισης των υδάτινων πόρων και των αποβλήτων, και της παραγωγής ενέργειας. Οι περιβαλλοντικές τεχνολογίες αποτελούν κεντρικό στοιχείο της προσέγγισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης έναντι των μεγάλων περιβαλλοντικών προκλήσεων όπως η κλιματική αλλαγή, η εξάντληση των φυσικών πόρων και η μείωση της βιοποικιλότητας. Για μια ευρεία διάδοση των περιβαλλοντικών τεχνολογιών, είναι απαραίτητη η άρση των οικονομικών και κανονιστικών φραγμών και η προώθηση της έρευνας, των επενδύσεων και της ευαισθητοποίησης (*Βλάχου, 2001*).

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η μεγιστοποίηση της αποδοτικότητας σε όλα τα στάδια της παραγωγής έχει αποφασιστική σημασία. Οι επιχειρήσεις μέσω της οικολογικής καινοτομίας, μπορούν να δημιουργήσουν οικολογικές και αειφόρες λύσεις για την καλύτερη χρήση πολύτιμων πόρων και τη μείωση των αρνητικών παρενεργειών της οικονομίας μας στο περιβάλλον. Οι περιβαλλοντικές τεχνολογίες μπορούν να συμβάλουν στη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και πόρων και στην παραγωγή λιγότερων αποβλήτων και λιγότερων εκπομπών βλαβερών αερίων και ρύπων (*Ζήσης, 2003*).

Η ποιότητα ζωής εξαρτάται από το υγιές και καθαρό περιβάλλον σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της οικονομίας. Η ανάπτυξη και προώθηση νέων λύσεων είναι απαραίτητες για να γίνουν πραγματικότητα τα οικονομικά οφέλη που μπορούν να προκύψουν μέσω της εξοικονόμησης κόστους και της καινοτομίας. Οι περιβαλλοντικές τεχνολογίες μπορούν να αναδείξουν δυνητικές αγορές, να προωθήσουν την καινοτομία, να αυξήσουν την ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα και να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας υψηλής ειδίκευσης (*Καινοτομία, Έρευνα και Τεχνολογία, 2011*).

Οι περισσότεροι από τους τομείς που χαρακτηρίστηκαν ως πρωτοπόρες αγορές, όπως οι αειφόρες κατασκευές, η ανακύκλωση και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αποτελούν τις κατ' εξοχήν αγορές εφαρμογής της οικολογικής καινοτομίας, η οποία δεν αποφέρει οφέλη μόνο για το περιβάλλον. Η παγκόσμια αγορά περιβαλλοντικών προϊόντων και υπηρεσιών αναπτύσσεται χρόνο με τον χρόνο. Τα προηγμένα κράτη βρίσκονται σε ισχυρή θέση ώστε να μπορούν με τη χρήση της καινοτομίας να αντιμετωπίσουν τις σημερινές περιβαλλοντικές προκλήσεις και έχουν μια μεγάλη ευκαιρία να αυξήσουν τις επενδύσεις τους σε αυτό τον τομέα (*Βλάχου, 2001*).

Κρίσιμη σημασία προκειμένου να αξιοποιηθούν στο έπακρο οι δυνατότητες του ταχέως αναπτυσσόμενου τομέα των οικο-βιομηχανιών και να ξεκινήσει μια αυξημένη

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

διάδοση καινοτομίας και δημιουργίας θέσεων εργασίας έχει η έρευνα. Δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί η μετάβαση από το στάδιο της έρευνας στην αγορά για ένα προϊόν ή μια υπηρεσία. Η αλλαγή πλεύσης από παραδοσιακές σε περιβαλλοντικές τεχνολογίες είναι πολύπλοκη διαδικασία και απαιτεί χρόνο και κόστος. Μπορεί να έρχεται αντιμέτωπη με οικονομικούς φραγμούς, όπως υψηλότερο επενδυτικό κόστος λόγω των διαφαινόμενων κινδύνων καθώς και του σημαντικού κόστους εκκίνησης (*Κυρκίτσος, 2009*). Απαιτείται μεγαλύτερη στήριξη της εφαρμοσμένης έρευνας και ιδίως της συνεργασίας μεταξύ της επιστήμης και της βιομηχανίας. Η πρόκληση είναι να βελτιωθούν οι συνολικές περιβαλλοντικές επιδόσεις των προϊόντων καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους, να τονωθεί η ζήτηση για καλύτερα προϊόντα και τεχνολογίες παραγωγής και να βοηθηθούν οι καταναλωτές ώστε να κάνουν ενημερωμένα τις επιλογές τους (*Μπεριάτος & Ψαλτόπουλος, 2003*).

Στην Ευρώπη έχουν αναπτυχθεί προγράμματα ανάπτυξης δραστηριοτήτων οικολογικής καινοτομίας και χρήσης περιβαλλοντικών τεχνολογιών. Η πρωτοβουλία **Eco-innovation**⁴ υποστηρίζει τη νέα αυτή τάση, θεωρώντας ότι η οικολογική καινοτομία αποτελεί το εργαλείο-κλειδί για τις σύγχρονες περιβαλλοντικές προκλήσεις, αλλά και τη μακροπρόθεσμη ευημερία και ανταγωνιστικότητα. Το πρόγραμμα Eco-innovation εντάσσεται στο **Πρόγραμμα Πλαίσιο για την ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία (CIP)** της ΕΕ και ο προϋπολογισμός του ξεπερνά τα 200 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2008-2013, ενώ υποστηρίζει ανεπτυγμένες, πρακτικές και βιώσιμες ιδέες για την εμπορική τους αξιοποίηση. Το πρόγραμμα αυτό έχει ως στόχο να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ της επίδειξης καινοτόμων τεχνολογιών και της εφαρμογής τους στην αγορά. Υποστηρίζει καινοτόμα προϊόντα, διεργασίες και υπηρεσίες που μειώνουν την περιβαλλοντική επιβάρυνση, προλαμβάνουν τη ρύπανση και συμβάλλουν στην αποδοτική και υπεύθυνη χρήση των φυσικών πόρων. Προωθείται η ολοκληρωμένη αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων (lifecyle thinking) και η ανταγωνιστικότητα στις αγορές. Τα έργα είναι φιλικά προς το περιβάλλον, καινοτόμα και οικονομικά βιώσιμα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα.

⁴ <http://ec.europa.eu/environment/eco-innovation>

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Τα πεδία που καλύπτονται από τη δράση είναι τα εξής:

- **Ανακύκλωση Υλικών:** Στόχος είναι η βελτίωση της ποιότητας των ανακυκλώσιμων υλικών, η βελτίωση των διαδικασιών διαλογής και ανάκτησης αποβλήτων, η ανάπτυξη καινοτόμων προϊόντων από ανακυκλωμένα υλικά
- **Δομικά προϊόντα και υλικά:** Κύριο αντικείμενο έχει τα δομικά προϊόντα και τις σχετικές διαδικασίες που μειώνουν την κατανάλωση των πόρων, τη ρύπανση και την παραγωγή αποβλήτων. Προωθείται η χρήση φιλικότερων προς το περιβάλλον υλικών κατασκευής και καινοτόμες διαδικασίες παραγωγής.
- **Τρόφιμα και Ποτά:** Θέτει ως στόχο καθαρότερες διαδικασίες παραγωγής που αποσκοπούν στην υψηλότερη αποδοτικότητα των πόρων και τη μείωση των αποβλήτων. Αναπτύσσονται και προωθούνται καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες με στόχο τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της κατανάλωσης τροφίμων και ποτών
- **Νερό:** Ενισχύονται καινοτόμες διαδικασίες, προϊόντα και τεχνολογίες που μειώνουν την κατανάλωση νερού κατά τουλάχιστον 30%. Επίσης ενισχύονται καινοτόμες διαδικασίες επεξεργασίας νερού και υγρών αποβλήτων που προσφέρουν καλύτερη απόδοση και μειώνουν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, έξυπνα συστήματα διανομής με στόχο την εξοικονόμηση νερού, χημικών ουσιών, ενέργειας και υλικών, Καθώς και καινοτόμα συστήματα ανίχνευσης διαρροών και επισκευής και νέα υλικά σωληνώσεων.
- **Πράσινες επιχειρήσεις και έξυπνες αγορές:** Η πράσινη οικονομία ενισχύεται. Απαιτούνται φιλικότερα προς το περιβάλλον προϊόντα και υπηρεσίες, καθαρές διαδικασίες παραγωγής και καινοτόμες υπηρεσίες ανακατασκευής και επισκευής προϊόντων.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Επίσης ο ΟΟΣΑ ξεκίνησε το 2008 το έργο «Πράσινη Ανάπτυξη και Οικοκαινοτομία» (**Project on Green Growth and Eco-innovation, GGE**). Το έργο περιλαμβάνει τέσσερις παράλληλες δράσεις (*Παναγιωτακόπουλος, 2009*):

1. Συλλογή παραδειγμάτων νέων επιχειρηματικών προσεγγίσεων στην οικοκαινοτομία
2. Ανάλυση των σχετικών πολιτικών για την ενίσχυση της οικο-καινοτομίας
3. Εμπειρική ανάλυση της οικο-καινοτομίας και της μετάβασης στην πράσινη ανάπτυξη
4. Δημιουργία ενός εργαλείου δεικτών για την βιώσιμη παραγωγή στις επιχειρήσεις

Όσον αφορά στο επίπεδο των οικονομιών σε θέματα οικολογικής καινοτομίας, στο πλαίσιο του έργου **MEDOSSIC**⁵ το 2010 υλοποιήθηκε μια συγκριτική ανάλυση μεταξύ επτά χωρών της Μεσογείου σχετικά με το περιφερειακό σύστημα οικοκαινοτομίας που διαθέτουν. Η συγκριτική ανάλυση βασίστηκε στην καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης όπως υλοποιήθηκε από τους φορείς-εταίρους που εμπλέκονται στο έργο MEDOSSIC. Τα αποτελέσματα αυτής της συγκριτικής ανάλυσης αποδεικνύουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των περιφερειών και των χωρών – εταίρων. Παρά την σημαντική ευαισθητοποίηση ως προς την ανάγκη στροφής όλων των χωρών της Μεσογείου προς μια πράσινη ανταγωνιστική οικονομία, η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων, των έργων και των λοιπών δραστηριοτήτων στον τομέα της οικο-καινοτομίας διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των περιφερειών. Ορισμένες χώρες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις σχέσεις μεταξύ των διαφόρων εθνικών και περιφερειακών αρχών και από τον ρόλο που παίζουν οι Περιφέρειες στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής, καθώς το επίπεδο εμπλοκής τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για θέματα εθνικής σημασίας.

---

⁵ <http://www.medossic.eu/>

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Το μεγαλύτερο πρόβλημα εντοπίζεται στην έλλειψη συντονισμού των δράσεων που υλοποιούνται σε εθνικό επίπεδο, οι οποίες θα μπορούσαν να ενσωματώνουν τα θέματα οικολογίας σε κάθε καινοτόμο προϊόν ή υπηρεσία. Γενικά, σε εθνικό επίπεδο, πολλοί διαφορετικοί Οργανισμοί εμπλέκονται ταυτόχρονα στη διαμόρφωση πολιτικής για κάθε έναν από τους παραγωγικούς τομείς της τοπικής οικονομίας χωριστά, με αποτέλεσμα να εξακολουθεί να επικρατεί μια αξιοσημείωτη αδυναμία σύνδεσης και συνεργασίας μεταξύ αυτών των Οργανισμών. Η πλειοψηφία των χωρών MEDOSSIC δεν έχουν εγκαθιδρύσει ένα κεντρικό σύστημα καταγραφής των οικο-καινοτομιών τους, ούτε διαθέτουν μια στατιστική βάση δεδομένων αναφορικά με τον αριθμό των επιχειρήσεων που καινοτομούν, τον κλάδο στον οποίο ανήκουν, κ.τλ.

Υπάρχουν πολλοί τομείς στους οποίους η τεχνολογία μάς βοηθά να λύσουμε τις μεγάλες περιβαλλοντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε. Ωστόσο, δεν αρκεί μόνο η τεχνολογία. Απαιτούνται βαθιές αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο καταναλώνουμε και παράγουμε προϊόντα και υπηρεσίες. Στην πράσινη επιχειρηματικότητα τη φαντασία συμπληρώνει η **καινοτομία**. Ο τομέας της πράσινης επιχειρηματικότητας και της πράσινης απασχόλησης είναι πρωταρχικά τομέας έντασης γνώσης και έντασης καινοτομίας - και στην αφετηρία αλλά και στη συνέχεια. Απαιτεί όλη τη συστηματική μεθοδολογία της καινοτομίας από κάθε άποψη (*Βλάχου, 2001*).

Η τιμή αγοράς πολλών συμβατικών προϊόντων και υπηρεσιών συχνά δεν αντικατοπτρίζει το πραγματικό κόστος τους. Η κατασκευή προϊόντων συχνά συνεπάγεται εκπομπές ρύπων και άλλες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, αλλά αυτό το κόστος δεν ενσωματώνεται στην τιμή. Ομοίως, δεν περιλαμβάνονται στην τιμή οι δαπάνες υγειονομικής περίθαλψης που προκύπτουν από ασθένειες οι οποίες συνδέονται με αντίστοιχα υψηλότερα επίπεδα ρύπανσης. Οι καταναλωτές και οι παραγωγοί πρέπει να διαδραματίσουν τον ρόλο που τους αντιστοιχεί για μια οικονομία με χαμηλές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και υψηλή ενεργειακή απόδοση με στόχο την προστασία και διατήρηση του πλανήτη. Η ωριμότητα και η

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

εξωστρέφεια της οικολογικής επιχειρηματικότητας συνδέεται με τον πλούτο των ιδεών, την επιτυχία της καινοτομίας, την ανάδειξη των εναλλακτικών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων όπως η ποικιλότητα, η ιδιαιτερότητα και η τοπικότητα (Ζήσης, 2003).

Κεφάλαιο 3

Επιχειρηματικότητα

3.1 Εννοιολογικός Προσδιορισμός

Η έννοια της επιχειρηματικότητας περιλαμβάνει άλλες έννοιες όπως τη διαδικασία ανακάλυψης και αξιοποίησης επιχειρηματικών ευκαιριών, την ανάπτυξη της καινοτομίας, την επίτευξη κέρδους, το επιχειρηματικό πλεονέκτημα, τα προσωπικά χαρακτηριστικά του επιχειρηματία, το επιχειρηματικό και οικονομικό περιβάλλον. **Επιχειρηματικότητα** μπορούμε να πούμε ότι είναι η συνολική διαδικασία δημιουργίας μιας νέας δραστηριότητας με αξία που εμπεριέχει οικονομικά, φυσικά και κοινωνικά ρίσκα. Επιπλέον, η επιχειρηματικότητα μπορεί να προσδιοριστεί ως η σύλληψη και η εκτέλεση μιας ιδέας, η οποία μπορεί να επιφέρει κάποια προστιθέμενη αξία, υπό την τήρηση κάποιων συνθηκών, όπως η αφιέρωση του απαραίτητου χρόνου, η καταβολή ανάλογης προσπάθειας και η ανάληψη κινδύνων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ιδέα προκύπτει μέσω της αναγνώρισης και της διάθεσης για οικονομική εκμετάλλευση ευκαιριών αναδεικνυόμενων από μια κατάσταση ή συγκυρία. Η επιχειρηματικότητα αναφέρεται στη διαδικασία που περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες και τις απαραίτητες ενέργειες ώστε να εντοπιστούν οι ευκαιρίες για τη δημιουργία μιας οργάνωσης που θα τις αξιοποιεί (*Σαμαθρακής κ.ά., 2003*).

Με τον όρο «επιχειρηματικότητα» επίσης εννοούμε την οργάνωση, το σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας ιδέας, προκειμένου να παραχθεί και να διατεθεί στην αγορά ένα προϊόν ή μια υπηρεσία με τρόπο έξυπνο, καινοτομικό, άκρως ανταγωνιστικό με σκοπό το κέρδος. *Είναι λοιπόν η προσπάθεια μετατροπής μιας πρωτοβουλίας σε αποτέλεσμα και από αυτή τη διαδικασία να προκύψει, συν τοις άλλοις, οικονομικό κέρδος (Κακαρούχα, 2008).*

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η λέξη «επιχειρηματικότητα» προέρχεται από το ρήμα «επιχειρώ», το οποίο στην ελληνική γλώσσα έχει τις εξής ερμηνείες: «δοκιμάζω», «ξεκινώ κάποιο έργο», «ενεργώ με συγκεκριμένο τρόπο και στόχο», «προσπαθώ να κάνω κάτι». Επίσης ο διεθνής όρος «entrepreneurship» μεταφράζεται κυριολεκτικά ως «παρεμβολή», «παρέμβαση» ή ως «διοίκηση στρατευμάτων στη μάχη». Το εννοιολογικό δέντρο του όρου λοιπόν υποδηλώνει τη διαδικασία και την οργάνωση των ενεργειών και των λειτουργιών εκείνων που ακολουθεί ο επιχειρηματίας ώστε να προσπαθήσει να επιτύχει κάποιο στόχο, παρεμβαίνοντας με το δικό του τρόπο μέσα στην αγορά.

Μια έννοια που σχετίζεται με την επιχειρηματικότητα είναι το «**επιχειρηματικό πνεύμα**», δηλαδή η διάθεση και οι ικανότητες ώστε να αξιοποιήσει κανείς τις γνώσεις και τις δεξιότητες που διαθέτει, σύμφωνα με τις εκάστοτε ανάγκες της αγοράς, ώστε να αποφέρουν οικονομικό όφελος (*Βενιοπούλου & Ζαννή-Τελιοπούλου, 1997*). Επίσης ο όρος της **ενδοεπιχειρηματικότητας** αναφέρεται στην επιχειρηματικότητα που προκύπτει από τα στελέχη υφιστάμενης επιχείρησης ενώ υπάρχει και η επιχειρηματικότητα που αφορά τη δημιουργία και ανάπτυξη νέας επιχείρησης από μεμονωμένο άτομο που ονομάζεται επιχειρηματίας και είναι το άτομο που δημιουργεί καινούρια αξία ή αλλιώς καινοτομία (*Σαμونهλίδης, 2006*).

Ο σχεδιασμός, η οργάνωση και η ανάπτυξη μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος και μελέτης ειδικών και επιστημόνων από το χώρο του μανάτζμεντ, της ψυχολογίας, και της βιομηχανικής γεωγραφίας. Ο όρος επιχειρηματικότητα αν και έχει προσεγγιστεί από πολλούς ορισμούς, δεν έχει λάβει ένα ακριβές περιεχόμενο το οποίο να είναι κοινά αποδεκτό. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι επιχειρηματίες, ενσωματώνουν και εφαρμόζουν πολλές και διαφορετικές δραστηριότητες κατά της άσκηση της επιχειρηματικότητας, έτσι ώστε να είναι δύσκολο να δοθεί το πλήρες περιεχόμενο του ρόλου του. Το φαινόμενο της επιχειρηματικότητας είναι πολυδιάστατο, αφού οι βασικές της συνιστώσες και τα χαρακτηριστικά της δημιουργούν διαφορετικές συνθήκες άσκησης της, με

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

αποτέλεσμα κάθε επιχειρηματίας να ακολουθεί διαφορετικές διαδικασίες, προκειμένου να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που του παρουσιάζονται.

Η επιχειρηματικότητα εφαρμόζεται σε οργανισμούς και επιχειρήσεις κάθε είδους και μορφής. Όσοι την ασκούν, οφείλουν να διαχειρίζονται σχέδια και να οργανώνουν, συντονίζουν και ελέγχουν τις προσπάθειες που γίνονται για την επίτευξη της επιχειρηματικότητας και εφαρμογής των αλλαγών (*Thompson, 1999*). Η αναγνώριση των κατάλληλων επιχειρηματικών ευκαιριών είναι η πλέον σημαντική ικανότητα που θα πρέπει να διαθέτει ένας επιτυχημένος επιχειρηματίας. Η επιχειρηματικότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την καινοτομία, που αναζητά διαρκώς κάτι νέο και εξεζητημένο, το οποίο να ανταποκρίνεται στις εξελισσόμενες ανάγκες του ανθρώπου και να προσαρμόζεται στις νέες καταστάσεις.

Οι κατευθύνσεις που ακολουθούν οι παγκόσμιες οικονομίες αποσκοπούν στη δημιουργία ενός ενιαίου επιχειρηματικού χώρου, μέσα στον οποίο θα ασκείται ανεμπόδιστη η οικονομική δραστηριότητα και θα ενθαρρύνονται η έρευνα, η καινοτομία και η επιχειρηματικότητα, που αποτελούν προϋποθέσεις απαραίτητες για τη μακροχρόνια ανάπτυξη (*Folster, 2000*). Κρίνεται αναγκαίο να καταβληθούν προσπάθειες για τη μείωση του κόστους λειτουργίας και την άρση των εμποδίων εισόδου των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων, στις αγορές, καθώς και για τη δικτύωση των επιχειρήσεων με φορείς έρευνας και τεχνολογίας και τη συνεργασία τους με εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα.

Ο επιχειρηματικός κόσμος με συνέπεια προβάλλει τη δημιουργία των συνθηκών εκείνων που θα ευνοούν την υγιή επιχειρηματικότητα, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την κοινωνική συνοχή. Οι επιδιώξεις αυτές έχουν ως στόχο την άρση όλων των εμποδίων στη δημιουργία και στην επιχειρηματικότητα ώστε να συντελεστεί ανάπτυξη. Η σημασία της επιχειρηματικότητας είναι μεγάλη, αφού συντελεί στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας κάθε χώρας, στη

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στη συνολικότερη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας. Η επιχειρηματικότητα μπορεί να συμβάλλει στη δημιουργία πλούτου και ευκαιριών απασχόλησης, απελευθερώνοντας το ανθρώπινο δυναμικό, επιτρέποντας την μετατροπή νέων ιδεών σε επιτυχημένες προσπάθειες, ειδικά στην περίοδο της παγκόσμιας κρίσης που διανύουμε. Μέσα από την προώθηση της επιχειρηματικότητας, οι πρωτοβουλίες θα αυξήσουν το εθνικό εισόδημα σε κάθε χώρα και θα δημιουργήσουν νέες και βιώσιμες θέσεις εργασίας, που θα οδηγήσουν σε επιχειρηματική και γενικότερη οικονομική ανάπτυξη (Παπαδάκης, 2007).

3.2 Βασικές Θεωρίες

Ο προσδιορισμός της έννοιας της επιχειρηματικότητας ήταν και παραμένει αρκετά δύσκολος, αφού αποτελεί πολυδιάστατο φαινόμενο και δεν μπορεί να περιοριστεί η ερμηνεία της σε συγκεκριμένες ενέργειες, λειτουργίες και δραστηριότητες. Για την επιχειρηματικότητα έχουν αναπτυχθεί θεωρίες, οι οποίες προσπάθησαν να την προσεγγίσουν από διαφορετικές οπτικές. Οι βασικότερες είναι οι εξής:

1. Η θεωρία της απροσδιόριστης αποτελεσματικότητας του **Leibenstein**
2. Η ανάληψη των κινδύνων που προέρχονται από την αβεβαιότητα του **Knight**
3. Η λήψη σημαντικών αποφάσεων για τον συντονισμό των παραγωγικών συντελεστών του **Casson**
4. Η καινοτομική δράση κατά **Schumpeter**
5. Η αυστριακή θεωρία αξιοποίησης ευκαιριών κέρδους του **Kirzner**

Σύμφωνα με τη θεωρία του **Leibenstein**, ο επιχειρηματίας έχει ως στόχο να επιτύχει μια οργάνωση των παραγωγικών συντελεστών η οποία θα του αποφέρει τα μέγιστα οικονομικά οφέλη. Η θεωρία αυτή έχει άμεση σχέση με το γεγονός ότι οι οικονομίες δεν επιτυγχάνουν πάντα τη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητάς τους έχοντας ως

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

δεδομένους τους παραγωγικούς συντελεστές. Η **απροσδιόριστη αποτελεσματικότητα (x-efficiency)** λοιπόν είναι ο βαθμός της αναποτελεσματικότητας που παρατηρείται στη χρήση των παραγωγικών πόρων στα πλαίσια της επιχείρησης. Γενικότερα εκφράζει τη διαφορά μεταξύ του θεωρητικά άριστου βαθμού αποτελεσματικότητας μιας οικονομίας και αυτού που στην πραγματικότητα επιτυγχάνεται. Αυτό το μέγεθος είναι μια «διαφυγούσα αποτελεσματικότητα» που έχει χαρακτηριστεί, από τον **H.Leibenstein**, ως **απροσδιόριστη αναποτελεσματικότητα (x-inefficiency)**. Αποτελεί ένα μέτρο υπολογισμού της αποτυχίας της επιχείρησης στην προσπάθειά της να αξιοποιήσει πλήρως την παραγωγική της δυνατότητα. Για παράδειγμα, έστω ότι μια επιχείρηση έχει στη διάθεσή της ορισμένους συντελεστές παραγωγής, οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν με διάφορους τρόπους. Όσο πιο αποτελεσματικά χρησιμοποιηθούν, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η απόδοση. Αν ένας συντελεστής παραγωγής δε χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά, η διαφορά μεταξύ της πραγματικής απόδοσης και της μέγιστης απόδοσης του συγκεκριμένου συντελεστή, αποτελεί ένα μέτρο του βαθμού της αναποτελεσματικότητας (*Leibenstein, 1978*).

Η επιχειρηματικότητα μπορεί να αποτελέσει παράγοντα, που έχει ως στόχο να επιτύχει τη μείωση αυτής της «απροσδιόριστης αναποτελεσματικότητας», ακολουθώντας τις εξής διαδικασίες :

- με τον καλύτερο συντονισμό των εργασιών που γίνονται στην επιχείρηση,
- με την αρτιότερη οργάνωση και διασύνδεση των διαφόρων αγορών
- με τον αποτελεσματικότερο μετασχηματισμό των εισροών σε εκροές

Ο επιχειρηματίας οφείλει να επικεντρωθεί σε δύο άξονες. Ο πρώτος σχετίζεται με τη βελτίωση του τρόπου ροής των πληροφοριών στην αγορά, με τέτοιο τρόπο ώστε μέσω των διαθέσιμων παραγωγικών συντελεστών να επιτυγχάνεται η βελτίωση της

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

αποτελεσματικότητας των ήδη υπάρχουσών παραγωγικών μεθόδων ή η εισαγωγή νέων. Ο δεύτερος άξονας συνδέεται με την κάλυψη του κενού που δημιουργείται από τη διαφορά μεταξύ του θεωρητικά άριστου βαθμού και του πραγματικού βαθμού αποτελεσματικότητας μιας οικονομίας.

Σύμφωνα με την προσέγγιση του **Knight (1921)**, επιχειρηματίας είναι το άτομο που αναλαμβάνει τους κινδύνους που πηγάζουν από τη γενικότερη αβεβαιότητα η οποία χαρακτηρίζει την οικονομική ζωή και είναι αποδέκτης του καθαρού κέρδους μιας παραγωγικής δραστηριότητας. Ο όρος κέρδος αναφέρεται στη διαφορά που προκύπτει (πρόσοδος), ύστερα από την αφαίρεση όλων των συμβατικών πληρωμών από τα έσοδα της επιχείρησης. Ο επιχειρηματίας αναλαμβάνει κινδύνους και ανταμείβεται, δηλαδή απολαμβάνει την απόδοση (κέρδος) για την αβεβαιότητα που επωμίζεται (**Ιωαννίδης, 1995**).

Ο **Knight** εισήγαγε τις έννοιες του «κινδύνου» και της «αβεβαιότητας». Η οικονομική αβεβαιότητα οφείλεται κυρίως:

- στο δυναμικό χαρακτήρα των οικονομικών μεταβλητών
- στην ύπαρξη του στοιχείου του χρόνου αναφορικά με τη λήψη των οικονομικών αποφάσεων
- στην ατελή γνώση που τα άτομα και ειδικότερα οι επιχειρηματίες διαθέτουν για το παρόν και το μέλλον

Ο επιχειρηματίας προσπαθεί ώστε οι ενέργειές του και η δράση του να αποφέρουν μέτριους κινδύνους, τους οποίους πρέπει να περιορίσει. Η ουσία της επιχειρηματικότητας είναι η ανάληψη των κινδύνων που προκύπτουν από την αβεβαιότητα. Οι κίνδυνοι μπορούν είτε να προβλεφθούν και να ενσωματωθεί η αξία

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

τους στο συνολικό κόστος παραγωγής είτε να είναι απρόβλεπτοι και να μην είναι δυνατόν να υπολογιστεί η αξία τους.

Μια νεότερη προσέγγιση είναι του **Casson (1982)**, όπου υποστηρίζει ότι επιχειρηματίας είναι το άτομο εκείνο που θα πάρει μια απόφαση διαφορετική από τους άλλους, για να εισάγει ένα νέο και αποδοτικότερο συντονισμό των παραγωγικών συντελεστών. Ο Casson αναγνωρίζει ότι ο επιχειρηματίας διαθέτει διαφορετικές ικανότητες από άλλα άτομα, γεγονός που τον καθιστά ικανό να λαμβάνει αποφάσεις σημαντικές και να συντονίζει τους περιορισμένους πόρους (*Deakins&Freel, 2007*).

Κάθε άτομο και συνεπώς και κάθε επιχειρηματίας παίρνει διαφορετικές αποφάσεις σε δεδομένες συνθήκες και καταστάσεις. Η διαδικασία λήψης μιας απόφασης από μέρος του επιχειρηματία διέρχεται από τα εξής στάδια (*Casson, 1982*):

1. αναγνώριση οικονομικών ευκαιριών
2. επιλογή αυτών που είναι κατάλληλες για την επιχείρηση ή για τις δυνατότητές του
3. εκτίμηση των εμποδίων που αυτός έχει να υπερπηδήσει
4. ανάπτυξη διαφόρων μεθόδων για να αντιμετωπισθούν αυτά τα εμπόδια.

Στη θεωρία αυτή ιδιαίτερη σημασία έχει ο τρόπος με τον οποίο ένα άτομο (ο επιχειρηματίας) θα λάβει μια απόφαση, καθώς και τα προσόντα που διαθέτει ώστε αυτή η απόφαση να είναι και η σωστή.

Σύμφωνα με τη θεωρία που αναπτύχθηκε από τον **J.A.Schumpeter (1911)**, οι επιχειρηματίες προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν τις διάφορες τεχνολογικές και επιστημονικές ανακαλύψεις για κερδοσκοπικούς σκοπούς. Η επιχειρηματικότητα είναι η κύρια πηγή της οικονομικής ανάπτυξης και ο επιχειρηματίας είναι η

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

πρωταρχική κινητήριος δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης, με σκοπό να εισάγει καινοτομίες ή να εφαρμόζει συνεχώς νέους συνδυασμούς των παραγωγικών συντελεστών. Το κίνητρό του κατά τον εντοπισμό της ευκαιρίας, είναι το κέρδος. Ο ρόλος των επιχειρηματιών είναι να ανανεώνουν τις συνθήκες και τις διαδικασίες παραγωγής, αναζητώντας νέες ανακαλύψεις, εφευρέσεις, νέα τεχνολογία παραγωγής, νέα προϊόντα και υπηρεσίες. *(Πάκος, 1992)*.

Πέντε είναι οι τύποι καινοτομίας που διακρίνει:

- η εισαγωγή νέου προϊόντος ή η βελτίωση της ποιότητας ενός προϊόντος που ήδη υπάρχει
- η εισαγωγή μιας νέας μεθόδου παραγωγής
- η δημιουργία μιας νέας αγοράς μέσω των εξαγωγών
- η κατάκτηση νέων πηγών προμήθειας φυσικών πόρων ή ημιβιομηχανικών προϊόντων
- η δημιουργία ενός νέου τύπου οργάνωσης της επιχείρησης.

Οι επιχειρηματίες είτε βρίσκουν τις εφευρέσεις έτοιμες είτε ωθούν επιστήμονες και ερευνητές να πραγματοποιήσουν εφευρέσεις, τις οποίες στη συνέχεια θα αξιοποιήσουν, εφαρμόζοντας καινοτομίες στην παραγωγική διαδικασία. Άρα οι καινοτόμοι επιχειρηματίες στην ουσία χρησιμοποιούν τις εφευρέσεις που έχουν παράγει άλλοι με τέτοιο τρόπο, ώστε να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη της επιχείρησής τους.

Αντιθέτως με το J.A.Schumpeter, ο κατά **Kirzner** (1973) επιχειρηματίας είναι το άτομο εκείνο που βρίσκεται σε επιφυλακή για να εντοπίσει επικερδείς ευκαιρίες συναλλαγής. Έχει την ικανότητα να εντοπίζει τους προμηθευτές και τους πελάτες και

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

να δρα ως διαμεσολαβητής. Όταν το προϊόν ή η υπηρεσία έχουν ήδη προσφερθεί και η ευκαιρία φαντάζει αυτονόητη, χρειάζεται κάποιος με πρόσθετη γνώση για να την αναγνωρίσει και να την εκμεταλλευτεί.

Ο ρόλος της πληροφόρησης στην αγορά είναι σημαντικός σύμφωνα με τον Kirzner. Η επιχειρηματική δραστηριότητα *καθορίζεται από τις έννοιες του λάθους, της άγνοιας και της αντίληψης που επικρατούν στην αγορά*. Η ύπαρξη αυτής της μορφής επιχειρηματικότητας βασίζεται στην προϋπόθεση ότι στον κόσμο των επιχειρήσεων δεν υπάρχει πλήρης γνώση και επάρκεια πληροφοριών για ό,τι συμβαίνει στις διάφορες αγορές αγαθών και παραγωγικών συντελεστών. Ο επιχειρηματίας αντιλαμβάνεται τις ευκαιρίες κέρδους, οι οποίες δημιουργούνται λόγω της άγνοιας που υπάρχει στην αγορά, η οποία οδηγεί τους συναλλασσόμενους σε λάθη. Πρόκειται για μια θεωρία η οποία έρχεται σε αντίθεση με τη νεοκλασική σχολή που βασίζεται στην έννοια της τέλει γνώσης (*Πάκος, 1992*).

Εκτός από τις πέντε βασικές θεωρίες που περιγράφηκαν, έχουν γίνει κι άλλες προσεγγίσεις που είτε στηρίζονται στις βασικές θεωρίες είτε είχαν ως στόχο να αναδείξουν τα βασικά στοιχεία της σύγχρονης⁶ επιχειρηματικότητας.

Για τον P. Drucker, η επιχειρηματικότητα αποτελεί πρακτική στην οποία η γνώση αποτελεί το μέσο για την επίτευξη του σκοπού της, και όχι επιστήμη ή τέχνη. Είναι περισσότερο τρόπος συμπεριφοράς παρά χαρακτηριστικό της προσωπικότητας. Στηρίζεται σε μια θεωρία της οικονομίας και της κοινωνίας που βλέπει την αλλαγή σαν κάτι το υγιές και απόλυτα φυσιολογικό (*Drucker, 1990*).

Η έννοια της επιχειρηματικότητας ως διαδικασία έχει, τονιστεί και από τους **Stevenson και Jarillo (1990)**, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η επιχειρηματικότητα

---

⁶ Σύγχρονη με τον ερευνητή

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

αποτελεί έναν τρόπο αναζήτησης ευκαιριών από ενεργά άτομα, χωρίς όμως να υπολογίζουν τους πόρους που έχουν υπό έλεγχο. Στη θεωρία τους κεντρικό σημείο αποτελεί η συμπεριφορά του επιχειρηματία, δηλαδή ο τρόπος που ενεργεί και τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του.

Οι **Bygrave και Hofer (1991)** αναγνώρισαν τον επιχειρηματία σαν πρωτοπόρο και την επιχείρηση σαν τον πραγματικό μηχανισμό αξιοποίησης της ευκαιρίας, της οποίας η αναγνώριση αποτελεί το πρώτο μέρος της επιχειρηματικότητας. Ο **Ray (1993)**, θεωρεί ότι πρέπει να επικεντρωθούμε στην ανάπτυξη των ικανοτήτων και στο πως οι μάνατζερ θα τις αποκτήσουν και αμφισβητεί τη βάση με την οποία προσεγγίζεται η έννοια του πρωτότυπου επιχειρηματία. Ο **Shailer (1994)**, υιοθετεί την άποψη ότι η επιχειρηματικότητα είναι διαδικασία και αναφέρεται σε ένα στάδιο κατά το οποίο η εταιρία διοικείται από τον *ιδιοκτήτη-μάνατζερ*.

Διάφοροι οικονομικοί λόγοι οδήγησαν στη γεωγραφική συγκέντρωση συγκεκριμένων επιχειρήσεων και τη δημιουργία ομάδων ανταγωνιστικών επιχειρήσεων. Οι λόγοι αυτοί έχουν άμεση σχέση με την παρουσία μοναδικών φυσικών πόρων, την επίτευξη οικονομιών κλίμακας στην παραγωγή, την άμεση και έγκαιρη πληροφόρηση, τη δυνατότητα απορρόφησης εξειδικευμένου και ικανού προσωπικού, τη μείωση του κόστους μεταφοράς, την αξιοποίηση κοινών υποδομών, την ανάληψη πρωτοβουλιών κ.α. Έτσι, δημιουργήθηκε η έννοια των **ομάδων επιχειρήσεων ή σχηματισμών ή συστάδων επιχειρήσεων (clusters)**, η οποία αποκτά κεντρική σημασία στη σύγχρονη επιχειρηματική και βιομηχανική πολιτική. Πρόκειται για σχηματισμούς που διαμορφώθηκαν σύμφωνα με τις συνθήκες και τις ανάγκες της αγοράς και δεν υπάρχει συγκεκριμένη προδιαγραφή για την περιγραφή ή τη δημιουργία των σχημάτων αυτών.

Στην παγκόσμια βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται οι όροι **business clusters, industry clusters, competitive clusters** και **Porterian clusters**. Σύμφωνα με τον **Porter**

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

(1990), ως cluster χαρακτηρίζεται ένα σύνολο ισχυρά αλληλεξαρτώμενων επιχειρήσεων συνδεδεμένων σε αλυσίδα προστιθέμενης αξίας, με στρατηγικές συμμαχίες με πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα, προμηθευτές πελάτες, όπου υπάρχει διάχυση πληροφοριών μεταξύ των μελών και προάγεται η καινοτομία. Δίνεται η δυνατότητα για καλύτερη εξειδίκευση μεταξύ των μικρών εταιριών, δίνοντας νέες ευκαιρίες για εξοικονόμηση πόρων και οικονομίες κλίμακας. Η συμμετοχή στα clusters προάγει την παραγωγικότητα, την καινοτομία και την ανταγωνιστική επίδοση των επιχειρήσεων. Δίνεται η δυνατότητα σε μικρές εταιρίες να συνδυάσουν τα πλεονεκτήματα της μικρής μεγέθους κλίμακας με τα πλεονεκτήματα της μεγάλης κλίμακας. Τα clusters επιδρούν λοιπόν στον ανταγωνισμό με τρεις τρόπους: αυξάνοντας την παραγωγή των εταιριών που συμμετέχουν στα clusters, προωθώντας την καινοτομία και υποστηρίζοντας τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Τα είδη των clusters διακρίνονται είτε με κριτήριο δομής και ανάπτυξής τους (κάθετα, οριζόντια, γεωγραφικά) είτε με το είδος των επιχειρήσεων που συμμετέχουν (τεχνολογικά, προμηθευτών κτλ). Μπορεί η θεωρία των clusters να είναι σχετικά πρόσφατη, αλλά αποτελεί μια σημαντική παράμετρο στη σύγχρονη επιχειρηματικότητα, μιας και εφαρμόζεται σε ολόκληρο τον πλανήτη, καθορίζοντας τη λειτουργία των αγορών και δημιουργώντας νέες συνθήκες και κανόνες.

3.3 Επιχειρηματικότητα, Ανταγωνιστικότητα και Καινοτομία

Η ανταγωνιστικότητα αποτελεί έναν όρο που σχετίζεται με την επιχειρηματικότητα. Σε επίπεδο επιχειρήσεων μπορεί εύκολα να οριστεί ως εξής: *είναι η δυνατότητα ή η ικανότητα μιας επιχείρησης να επιβιώσει και να αναπτυχθεί, λαμβάνοντας υπόψη τον ανταγωνισμό άλλων επιχειρήσεων για τα ίδια κέρδη (στον ίδιο κλάδο ή την αγορά) (Παπαδάκης, 2007).*

Οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται για αγορές και πόρους ώστε να αποκτήσουν πλεονεκτήματα έναντι των ανταγωνιστών τους (ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα). Η

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

ανταγωνιστική τους θέση προσδιορίζεται μετρώντας είτε μερίδια αγορών (δείκτης επίδοσης) είτε το βαθμό δημιουργίας και συσσώρευσης ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων όπως καινοτομικά προϊόντα, διαδικασίες, κλπ (δείκτες εισροών) (*Minsky, 1995*).

Τα στελέχη που εφαρμόζουν την επιχειρηματικότητα, εκμεταλλεύονται την ανταγωνιστικότητα και τις ικανότητες του οργανισμού, για να μπορέσουν να καταλάβουν ή ακόμα και να ανοίξουν το παράθυρο των ευκαιριών στο επιχειρηματικό περιβάλλον, για να κατακτήσουν μια καλύτερη θέση στον ανταγωνισμό και στις αγορές που δραστηριοποιείται ο οργανισμός.

Αναπόσπαστο συστατικό στοιχείο της επιχειρηματικότητας, εκτός από την ανταγωνιστικότητα, αποτελεί και η καινοτομία. Για μια επιχείρηση η καινοτομία μπορεί να είναι ένα νέο προϊόν, μία νέα υπηρεσία, μία νέα μέθοδος παραγωγής ή διακίνησης προϊόντων, η υιοθέτηση πρωτοποριακών μεθόδων στη διοίκηση, στο μάρκετινγκ και την προβολή της επιχείρησης.

Στην σημερινή κοινωνία, που χαρακτηρίζεται από την ψηφιακή επανάσταση, οι επιχειρήσεις βιώνουν ολοένα και εντονότερα τις ραγδαίες εξελίξεις της σύγχρονης εποχής. Η αλματώδης ανάπτυξη των επιστημών και των τεχνολογιών, η παγκόσμια αγορά, οι ψηφιακές οικονομίες, η κοινωνία της γνώσης και ο εντεινόμενος διεθνής ανταγωνισμός, αλλάζουν διαρκώς τους τρόπους παραγωγής και διάθεσης αγαθών και υπηρεσιών (*Kotter, 2005*).

Η καινοτομία αποτελεί ένα ισχυρό μέσο οικονομικής ανάπτυξης που επιτρέπει τη δημιουργία νέων αγορών ή την ενίσχυση και τη διατήρηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος σε μία υπάρχουσα αγορά. Στη σύγχρονη εποχή των ταχύτατων τεχνολογικών εξελίξεων και συνεχών αλλαγών, οι έννοιες καινοτομία και

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

επιχειρηματικότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και με την τεχνολογία. Η αποτελεσματική αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών σε συνδυασμό με τον ανθρώπινο ευρηματικό νου, έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία επιχειρηματικών ευκαιριών. Συνεπώς η γνώση των σύγχρονων τεχνολογιών είναι καίριας σημασίας και, σε συνδυασμό με το επιχειρηματικό πνεύμα και τη δυναμική της καινοτομίας, έχουν τη δύναμη να ασκήσουν ισχυρή επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη μιας επιχείρησης, μιας χώρας αλλά και της κοινωνίας γενικότερα. *Η επιχειρηματικότητα λοιπόν αποτελεί την πρακτική έκφραση της καινοτομίας και ένα από τα σημαντικότερα περιουσιακά στοιχεία κάθε κοινωνίας (Γεωργαντά, 2003).*

Οι επιχειρήσεις είναι αναμφισβήτητα ένα προνομιακό πεδίο για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων αύξησης της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας στο σύνολό της. Η επιχειρηματικότητα είναι μια διαδικασία η οποία εμπλέκει το σύνολο των δραστηριοτήτων της οικονομίας και στηρίζεται με πολλαπλούς τρόπους στον αυξημένο ρόλο της ανθρώπινης εργασίας, ειδικότερα όταν αυτή παράγει νέες γνώσεις. Οι επιχειρήσεις αποτελούν ένα σημαντικό πεδίο όπου δοκιμάζονται και υλοποιούνται καινοτομίες που παίζουν αποφασιστικό ρόλο για την αύξηση της παραγωγικότητας. Δυστυχώς, η έλλειψη γνώσεων και τεχνογνωσίας που εμφανίζουν οι επιχειρήσεις είναι πολύ σημαντική σε μια περίοδο τεχνολογικών και οργανωτικών αλλαγών, όπως και αλλαγών στις επιθυμίες των καταναλωτών και τις απαιτήσεις των πολιτών, με αποτέλεσμα η επιχειρηματικότητα χωρίς πόρους και γνώσεις να οδηγεί σε αδιέξοδο και αναποτελεσματικότητα.

Μπορεί η καινοτομία και οι ανταγωνιστικότητα να αποτελούν τους κινητήριους μοχλούς ανάπτυξης και αποτελεσματικότητας της επιχειρηματικότητας, όμως σύμφωνα με τον **Thompson (1999)** βασικοί παράγοντες επιτυχίας είναι οι εξής:

1. **Περιβάλλον:** Εστίαση στην τοπική αγορά, αλλά με διεθνή προσανατολισμό καθώς και διατήρηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Η δυνατή και

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

συνεχής σχέση με τον πελάτη και η ανάπτυξη αμφίδρομης επικοινωνίας αποτελεί κλειδί επιτυχίας

2. **Πηγές:** Η επιλογή εργαζομένων με αξιοκρατικές και σωστές διαδικασίες, οι οποίοι μέσω των γνώσεών τους και της εμπειρίας τους και σε συνδυασμό με την παρακίνηση, θα προωθήσουν τις καινοτομικές διαδικασίες
3. **Αξίες:** Ισχυρή ηγεσία με ξεκάθαρη αποστολή, σκοπό, όραμα και αξίες.

Ολοκληρώνοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η επιχειρηματικότητα έχει άμεση σχέση με *(Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 2001)*:

- Τη συνεχή αναζήτηση νέων πεδίων δράσης
- Την ύπαρξη οράματος για νέες δραστηριότητες
- Την ανάληψη του επιχειρηματικού κινδύνου από τον επιχειρηματία, μιας και είναι ο μόνος που μπορεί να την αναλάβει
- Τη διαμόρφωση στόχων και σχεδίων καθώς και την ικανότητα υλοποίησής τους, σε συγκεκριμένα χρονικά πλαίσια και με καθορισμένες μεθόδους
- Τη μετατόπιση του κέντρου βάρους από τη διαχείριση και τον έλεγχο στη δημιουργικότητα και την καινοτομία
- Την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων σε διεθνές επίπεδο και την ικανότητά τους να κατακτούν ή να δημιουργούν νέες αγορές
- Την παρακολούθηση του περιβάλλοντος, την αντιμετώπιση των απειλών και των περιορισμών και την αξιοποίηση των ευκαιριών που υπάρχουν σ' αυτό

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

- Την απαραίτητη γνώση που θα παράσχει στον επιχειρηματία τη δυνατότητα κατανόησης, υιοθέτησης και αξιοποίησης νέων ιδεών, καινοτομιών και σύγχρονων τεχνολογικών μεθόδων που αλλάζουν ριζικά δραστηριότητες, διαμορφώνουν νέα προϊόντα κ.ά.

Η ανάπτυξη υγιούς επιχειρηματικότητας, η οποία θα στηρίζεται σε καινοτομίες και ανταγωνισμό, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση των κατάλληλων πόρων και του ανθρώπινου δυναμικού, αποτελεί τη λύση και την απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να αντεπεξέλθουν οι οικονομίες στην παγκόσμια οικονομική κρίση.

Κεφάλαιο 4

Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

4.1 Η έννοια της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Η **Βιώσιμη Ανάπτυξη** αποτελεί έννοια κλειδί για την εποχή μας και το μέλλον και φυσικά δεν μπορεί να αγνοηθεί τόσο από τους επιστήμονες που ασχολούνται με θέματα ανάπτυξης και περιβάλλοντος όσο και από τους πολίτες που προβληματίζονται για την κατάσταση που επικρατεί στο σύγχρονο κόσμο. Ο όρος αυτός αναφέρεται στους απαραίτητους κοινωνικοοικονομικούς μετασχηματισμούς που πρέπει να γίνουν ώστε να επιτευχθεί μια (πιο) επιθυμητή κατάσταση, και όχι σε μία κατάσταση μιας συγκεκριμένης χρονικής στιγμής, περιστασιακή. Ο ορισμός της δεν περιλαμβάνει μόνον τους στόχους, αλλά αναφέρεται και στα μέσα με τα οποία θα επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί (*Αραβαντινός, 2007*).

«Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί στην πραγματικότητα έναν αντιφατικό όρο που επιδέχθηκε πολλές και αντικρουόμενες ενίοτε ερμηνείες, τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο» (Παπαδημητρίου, 2004: 176). Ο όρος βιώσιμη ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από πολύ σοβαρό ερμηνευτικό έλλειμμα και δεν είναι ιδιαίτερα κατανοητός από το κοινό, μιας και υπάρχουν διαφορετικές απόψεις, τόσο όσον αφορά στην ίδια την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, όσο και στις διαδικασίες που εκτελούνται κατά την υλοποίησή της.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Ένας άλλο ορισμός για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι ο εξής: «*Η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις παρούσες ανάγκες χωρίς να περιορίζει την δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους.*» (*Farrell & Twining-Ward, 2005*). Ο ορισμός αυτό δηλώνει ξεκάθαρα ότι ως βιώσιμη μπορεί να χαρακτηριστεί η ανάπτυξη η οποία δεν έχει αρνητικές παρενέργειες που να περιορίζουν την ικανότητα του μελλοντικού πληθυσμού να καλύψει τις δικές του, ενώ επιτυγχάνεται και η ικανοποίηση των αναγκών του σημερινού πληθυσμού.

Εναλλακτικά του όρου «βιώσιμη ανάπτυξη» χρησιμοποιούνται οι όροι «*αιφορία*», «*διαρκής ή αιφόρος ανάπτυξη*» κλπ. Ο όρος «*Βιωσιμότητα*» φαίνεται να είναι ο πιο αντιπροσωπευτικός ενώ συγχρόνως αποφεύγεται η σύγχυση με τους όρους «*ανάπτυξη*» και «*μεγέθυνση*». Ο όρος *αιφορικός* έχει χρησιμοποιηθεί ως συνώνυμος των λέξεων **μακροπρόθεσμος, διαρκής, υγιής ή συστηματικός** (*Παπαδημητρίου, 2006*).

Ο όρος βιώσιμη ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από τις έννοιες της «*βιωσιμότητας*» και της «*ανάπτυξης*». Η **βιωσιμότητα** μιας ανθρώπινης δραστηριότητας αναφέρεται στη δυνατότητα μακροπρόθεσμης εξέλιξής της στο μέλλον και ουσιαστικά περιγράφει μια διαδικασία που εγγυάται τη διαίωνιση της ικανότητας του ανθρώπου να επιβιώνει και να συνεχίζει τις δραστηριότητές του μέσα στους περιορισμούς που θέτει το οικοσύστημα της Γης (*Bramwell & Lane, 2000*).

Η **ανάπτυξη** αποτελεί θέμα ουσιαστικής σημασίας τόσο για την ατομική, όσο και τη συλλογική ικανοποίηση των αναγκών του ανθρώπινου πληθυσμού, αλλά και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Η ανάπτυξη κυρίως κατά τον εικοστό αιώνα, αποσκοπούσε στη μεγιστοποίηση των παραγωγικών στόχων, χωρίς να υπολογίζεται η υποβάθμιση της ικανότητας του περιβάλλοντος να τροφοδοτήσει αυτή την ανάπτυξη στο μέλλον. Ο σύγχρονος τρόπος ανάπτυξης προκαλεί έντονη πίεση στο περιβάλλον, καταναλώνει τους περιορισμένους πόρους και εξαπλώνει την ανέχεια σε αρκετές

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

περιοχές, αναπτύσσοντας μόνο τα μεγάλα αστικά κέντρα. Η δομική κρίση των παραδοσιακών προτύπων ανάπτυξης που χαρακτηρίζει τον κόσμο έχει οδηγήσει στην υπάρχουσα οικολογική κρίση. Η αναθεώρηση του τρόπου με τον οποίο αναπτύσσεται ο ανθρώπινος πολιτισμός επιβάλλεται, ώστε να εφαρμοστεί ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης που θα προσεγγίζει ηθικά το περιβάλλον, που θα στοχεύει στη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την ορθολογική χρήση των μη ανανεώσιμων υλών και τη μόνιμη ανακύκλωσή τους (*Αθανασάκης, 1996*).

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης απαιτεί να εξεταστεί η ανάπτυξη από διάφορες απόψεις. Σύμφωνα με τον **ΟΟΣΑ**, ο όρος αναφέρεται στην προώθηση μίας διαδικασίας που ευνοεί το συμβιβασμό μεταξύ των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων της κοινωνίας. Στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, οι επιστημονικές έρευνες έχουν προσφέρει άφθονα δεδομένα που δείχνουν την αυξανόμενη υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Τα αποτελέσματα αυτά συντελούν στη βαθμιαία συνειδητοποίηση ότι η οικονομική ανάπτυξη έχει κάποια όρια που προσδιορίζονται από το πεπερασμένο περιβάλλον του πλανήτη. Η ύπαρξη ορίων στη μεγέθυνση της ανθρώπινης δραστηριότητας υποστηρίχτηκε από πολλές μελέτες, με αντικειμενικά επιχειρήματα σχετικά με τον παγκόσμιο πληθυσμό, τους φυσικούς πόρους, τους δείκτες ρύπανσης κλπ. (*Μητούλα, 2008*).

Η βιώσιμη ανάπτυξη στις διάφορες περιπτώσεις περιβαλλοντικών συστημάτων δεν είναι πάντοτε εφικτή. Η ορθή πολιτική για την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών συνεπάγεται αύξηση της παραγωγικής ικανότητας με σεβασμό των οικολογικών αναγκών, καλύτερες προοπτικές ισοκατανομής των αγαθών καθώς και περιορισμό της δημογραφικής αύξησης κάτω από τα όρια αντοχής των φυσικών συστημάτων. Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι χρήσιμη ως εργαλείο ανάλυσης, διότι επιτρέπει μια εμπειριστατωμένη κριτική και μελέτη των διαφόρων οικονομικών επιλογών (*Τζαμπερής, 2008*).

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η βιώσιμη ανάπτυξη απαιτεί μια πολιτική μακροπρόθεσμου σχεδιασμού σε παγκόσμιο επίπεδο, βασισμένη σε σταθερές και σαφείς θέσεις, όπως (*Φλογαΐτη, 2006; Ευθυμιόπουλος & Μοδινός, 2003*):

- Οι περιβαλλοντικές πιέσεις αλληλεξαρτώνται, το περιβάλλον είναι ένα πολύπλοκο δυναμικό σύστημα.
- Τα οικολογικά και τα οικονομικά προβλήματα αλληλοεπηρεάζονται και συνδέονται με κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες, όπως η ανεργία, η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η μειονεκτική θέση των γυναικών σε πολλές κοινωνίες.
- Οι περιβαλλοντικές βλάβες δε σταματούν στα εθνικά σύνορα.

Η προσπάθεια ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής συνιστώσας στις πολιτικές ανάπτυξης, αποτελεί προσπάθεια συμβιβασμού μεταξύ ανάπτυξης και περιβάλλοντος. Σκοπός της βιώσιμης ανάπτυξης είναι η ταυτόχρονη οικονομική ανάπτυξη και ανάπτυξη του φυσικού περιβάλλοντος. Προσπαθεί να επιτύχει τη διατήρηση των αποθεμάτων των φυσικών πόρων και να αποτρέψει την καταστροφή της ικανότητας αναπαραγωγής των παγκόσμιων φυσικών οικοσυστημάτων.

Τα χαρακτηριστικά της **Βιώσιμης Ανάπτυξης** σύμφωνα με τη βιβλιογραφία θα μπορούσαν να αποδοθούν ως προς το (*Μητούλα κ.α, 2008*):

- **Χώρο:** τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, ανάπτυξη στις τρίτες χώρες
- **Χρόνο:** μακροπρόθεσμοι στόχοι και βραχυπρόθεσμη δράση
- **Θεματολογία:** Οικονομία-Κοινωνία-Περιβάλλον
- **Ολοκλήρωση:** πλήρης ενσωμάτωση του περιβάλλοντος στη διαδικασία λήψης αποφάσεων

Οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης είναι οι εξής:

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

- Η διασφάλιση της προστασίας των φυσικών πόρων μέσω της αποτελεσματικής εκμετάλλευσης του περιβάλλοντος
- Η αποφυγή σπατάλης μη αναγνώσιμων πηγών ενέργειας και η υποκατάστασή τους με ανανεώσιμες ενεργειακές πηγές
- Η απαγόρευση διαδικασιών που μολύνουν το περιβάλλον
- Η ενθάρρυνση αυξημένης συμμετοχής στη λήψη πολιτικών αποφάσεων και η ανάληψη πρωτοβουλιών περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης
- Η ενθάρρυνση πρακτικών ανάπτυξης που μειώνει το κοινωνικό χάσμα και την κοινωνική ανισότητα

Ο τρόπος εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων συνδέεται άμεσα και με την τεχνολογία που χρησιμοποιείται στις διαδικασίες παραγωγής και ανάπτυξης. Οι νέες τεχνολογίες που εφαρμόζονται πρέπει να εξασφαλίζουν ανανέωση του φυσικού πόρου, διατήρηση του περιβάλλοντος και αποφυγή κοινωνικών κινδύνων. Είναι γενικότερα αποδεκτό ότι η βιωσιμότητα είναι μια δυναμική διαδικασία που στηρίζεται σε τρεις κύριους άξονες: την **οικονομία**, την **κοινωνία** και το **περιβάλλον**. Για την καλύτερη εφαρμογή της βιωσιμότητας και την πλήρη συνειδητοποίηση της σημασίας της, απαιτείται η γνώση της δομής και της λειτουργίας των περιβαλλοντικών συστημάτων καθώς και των ανθρώπινων συστημάτων που εμπεριέχουν τα συστήματα της οικονομίας και της κοινωνίας.

4.2 Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Ο όρος **τουρισμός** αποδίδεται αρχικά μόνο στους ταξιδιώτες αναψυχής και αποτελεί ένα ιδιαίτερο, σύνθετο και πολύπλοκο σύνολο ανθρώπινων δραστηριοτήτων, που τίθεται στη διάθεση πελάτη - τουρίστα με στόχο την πραγμάτωση αυτής της μορφής ταξιδιών. Πρόκειται για μια βιομηχανία που αποσκοπεί στην ευχαρίστηση, τη

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

διασκέδαση και την ξεκούραση του τουρίστα και αυτός είναι και ο λόγος που συχνά αναφέρεται ως **τουριστική βιομηχανία** (Ηγουμενάκης, κ.ά., 1998).

Η οικονομική ανάπτυξη σε μια περιοχή δεν εξαρτάται μόνο από την αύξηση των οικονομικών μεγεθών της αλλά κυρίως από τη διάχυση των θετικών αποτελεσμάτων. Με το σωστό προγραμματισμό, μπορεί να επιτευχθεί ισόρροπη ανάπτυξη σε μια χώρα ώστε να εξαλειφθούν κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες που την ταλανίζουν. Ο τουριστικός τομέας έχει την ικανότητα να διαδραματίζει αυτό τον εξισορροπητικό και αναπτυξιακό ρόλο.

Ο τουρισμός αποτελεί πλέον έναν από κυριότερους μοχλούς ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας, και γι' αυτό το λόγο εξετάζεται ως ένα ιδιαίτερο σημείο αναφοράς από πολλούς οικονομικούς αναλυτές και μελετητές. Η αλματώδης εξέλιξη της τεχνολογίας έχει καταφέρει να εκμηδενίσει αποστάσεις με τα μέσα μαζικής μεταφοράς, με αποτέλεσμα να είναι πιο εύκολη η μετακίνηση των τουριστών, γεγονός που ευνοεί τον τουρισμό.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 παγκοσμίως πραγματοποιούνται ερευνητικές αλλά και πρακτικές προσπάθειες για την προώθηση της **βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης**. Στις περιοχές αυτές είτε έχει ήδη αναπτυχθεί το τουριστικό προϊόν (μαζικός τουρισμός) είτε βρίσκονται στα πρώτα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης και μπορούν με τον ανάλογο παραγραμματισμό να αποκτήσουν βιώσιμα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά.

Η **βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη** αναφέρεται ως μια μορφή τουριστικής ανάπτυξης που βασίζεται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή του κάθε Τουριστικού Προορισμού, διαμορφώνοντας παράλληλα δομές (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για τη συνεχή

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

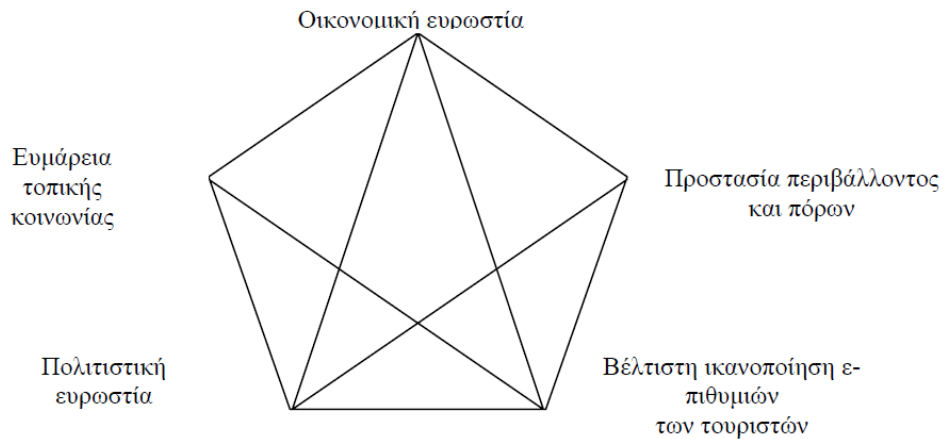
ανατροφοδότησή της (**Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001**). Η ανάπτυξη θα πρέπει να συμβαδίζει με τη μέριμνα για το περιβάλλον και όλους τους φυσικούς πόρους. Η προστασία του περιβάλλοντος θα εξασφαλίσει το δικαίωμα στις μεταγενέστερες γενεές για τη χρήση αλλά και την ισορροπία που χρειάζεται το περιβάλλον.

«Η αμοιβαία αλληλεξάρτηση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος, αποτελεί το βασικό λόγο που ο τουρισμός θα πρέπει να αφομοιώνει τις αρχές της αειφορίας» (Hunter&Green, 1995). Σύμφωνα με τον **Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού**, σαν βιώσιμη ή αειφόρος τουριστική ανάπτυξη ορίζεται *«η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες των παρόντων τουριστών και των περιοχών οικοδεσποτών τους, ενώ προστατεύει και ενισχύει μελλοντικές ευκαιρίες».* Προβλέπεται επίσης ο τρόπος διαχείρισης όλων των πόρων κατά τέτοιο τρόπο ώστε να επιτευχθούν οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες και να μείνουν αναλλοίωτες η πολιτιστική ακεραιότητα, η βιολογική ποικιλομορφία και τα φυσικά υποσυστήματα (**WTO, 2001**).

Η έννοια του αειφόρου τουρισμού και της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, σταδιακά εξελίχθηκε ως μια εναλλακτική προσέγγιση της τουριστικής ανάπτυξης, η οποία ενσωματώνει κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς προβληματισμούς, με στόχο τη βελτίωση διαδικασιών και λειτουργιών στον τουρισμό που θα επιφέρει συνδυασμό οικονομικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης. Ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να διασφαλίσει την οικονομική βιωσιμότητα (**Lane, 1994**). Σύμφωνα με το **Σχήμα 4.1**, οι συνιστώσες της τουριστικής ανάπτυξης είναι (**Muller, 1994**):

- Οικονομική ευρωστία
- Ευμάρεια τοπικής κοινωνίας
- Πολιτιστική ευρωστία
- Βέλτιστη ικανοποίηση επιθυμιών των τουριστών
- Προστασία περιβάλλοντος και πόρων

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Σχήμα 4.1. Άξονες τουριστικής ανάπτυξης

Ο βιώσιμος τουρισμός ή αειφόρος τουρισμός είναι εκείνος ο τουρισμός που είναι επαρκώς ανταγωνιστικός απέναντι στις άλλες τουριστικές αγορές (οικονομικά βιώσιμος) και συγχρόνως δεν επιφέρει επιβλαβή αποτελέσματα στο περιβάλλον ή μπορεί να τα διαχειριστεί έτσι ώστε τελικά να τα αναιρέσει ή να τα ελαχιστοποιήσει (περιβαλλοντικά βιώσιμος) (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

Οι εθνικοί φορείς τουρισμού στρέφονται ολοένα και περισσότερο στην επιδίωξη του στόχου της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Οι σημαντικές ελλείψεις που παρουσιάζει ο σχεδιασμός και προγραμματισμός της τουριστικής ανάπτυξης, ακόμη και σε αναπτυγμένες χώρες, έχει οδηγήσει στην εφαρμογή προγραμμάτων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, χωρίς όμως να υπάρχουν πάντα τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η παγκόσμια τουριστική ανάπτυξη οφείλει να ενταχθεί σε ένα πλαίσιο βιωσιμότητας, και το ενθαρρυντικό είναι ότι με την πάροδο του χρόνου, γίνονται ολοένα και πιο συντονισμένες και προγραμματισμένες προσπάθειες, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτεί και επενδύει σε έργα βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η ραγδαία ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού παγκοσμίως συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Οι **εναλλακτικές μορφές** τουρισμού συνδέονται με την ύπαρξη ενός κυρίαρχου ειδικού κινήτρου στη ζήτηση, που σχετίζεται με θέματα όπως η φυσιολατρία, τα ταξίδια περιπέτειας, ο αθλητισμός, η αγάπη για το περιβάλλον, η γνωριμία με την τοπική παράδοση, την ιστορία και τον πολιτισμό. Οι τουρίστες συχνά επιλέγουν ένα τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού στον οποίο κυριαρχεί η αυτονομία στις επιλογές και τις κινήσεις, ώστε η περιήγησή τους να γίνεται με μικρή ή ελάχιστη χρήση υπηρεσιών οργανωμένου τουρισμού. Επίσης, ιδιαίτερη σημασία έχουν και οι **ειδικές μορφές** τουρισμού, που χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός ειδικού και κυρίαρχου κινήτρου στη ζήτηση (π.χ. συνέδρια, εκθέσεις, πολιτισμός) και από την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής υποδομής στις τουριστικές περιοχές που αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των τουριστών της κάθε ειδικής μορφής. Στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι έντονο το στοιχείο του σεβασμού της τοπικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής δομής (**Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001**).

Κύριο χαρακτηριστικό της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι ο σχεδιασμός της ανάπτυξης με τέτοιο τρόπο, ώστε να επιτευχθεί ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον. Η συνεχής ενίσχυση των διαδικασιών ανατροφοδότησης της ανάπτυξης στις τουριστικές περιοχές γίνεται μέσω τοπικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, της έρευνας, της εκπαίδευσης, των τεχνικών μάρκετινγκ και την επικοινωνία μεταξύ φορέων τουρισμού και ανάπτυξης. Κύριος στόχος είναι η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και η ανάδειξη της φυσικής ομορφιάς. Η ενίσχυση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού αποτελεί μοχλό ανάπτυξης των διαδικασιών βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Η εντυπωσιακή ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε πολλές περιοχές του κόσμου έχει συμβάλλει, στην ανάπτυξη ενός προτύπου που συγκροτείται από υποδομές και υπηρεσίες που εξυπηρετούν τον εναλλακτικό τουρισμό (**Bramwell & Lane, 2000**).

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Πολλοί φορείς, σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο έχουν ευαισθητοποιηθεί στο θέμα του αειφορικού τουρισμού. *«Κάθε τουριστική δραστηριότητα οφείλει να είναι περιβαλλοντικά ανεκτή σε βάθος χρόνου, να αποφέρει βιώσιμα οικονομικά οφέλη στις περιοχές που αναπτύσσεται, να είναι ηθικά και κοινωνικά σύμφωνη με τις τοπικές κοινωνίες και να εξασφαλίζει την διατήρηση του φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου για τις μελλοντικές γενιές» (UNESCO, 2009).*

Οι κυρίαρχες παράμετροι της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι οι ακόλουθες (*Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001*):

- Ειδικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης, με στόχο την ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον.
- Ενίσχυση όλων των μέτρων που συμβάλλουν στις διαδικασίες ανατροφοδότησης της ανάπτυξης.
- Ειδικό θεσμικό πλαίσιο που θα προωθεί τις διαδικασίες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την τοπική συμμετοχή.
- Προώθηση μέτρων και πολιτικών που συμβάλλουν στην προστασία και την ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
- Χρήση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως βασικού άξονα της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης

Επίσης, **ο Τσάρτας το 1999**, τονίζει τις εξής προϋποθέσεις για την επίτευξη του στόχου του αειφόρου τουρισμού:

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

- Ισορροπημένη ανάπτυξη της οικονομίας, της κοινωνίας και του περιβάλλοντος
- Έρευνα και εκπαίδευση
- Νέες και εναλλακτικές μορφές τουρισμού
- Ειδική περιβαλλοντική και τουριστική εκπαίδευση

Απαιτείται λοιπόν η εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής στον τουρισμό, με στόχο την αρμονική ένταξη των τουριστικών δραστηριοτήτων στο φυσικό περιβάλλον. Ο στόχος αυτός θα επιτευχθεί με τις εξής δράσεις (*Αραβώσης, 2007*):

- **Αποτελεσματικότερη διαχείριση του μαζικού τουρισμού**, με έμφαση σε προγράμματα περιβαλλοντικής διαχείρισης που θα αποσκοπούν στη μείωση των πιέσεων στους τοπικούς φυσικούς πόρους
- **Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος**, με έμφαση στην ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που προβάλλουν ως βασική αξία το σεβασμό του φυσικού περιβάλλοντος (οικοτουρισμός, αγροτουρισμός). Επίσης οι περισσότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού αποτελούν περισσότερο ήπιες τουριστικές δραστηριότητες, με πολύ λιγότερες επιπτώσεις στο περιβάλλον, ενώ παράλληλα διευρύνουν τα όρια της τουριστικής περιόδου.
- **Ανάπτυξη τουριστικών υποδομών**, με στόχο την προσέλκυση και καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών σε συνδυασμό με το σεβασμό στο περιβάλλον. Προϋπόθεση είναι η ενεργός συμμετοχή και διαβούλευση με τους τοπικούς φορείς

Για τη βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού απαιτείται αμοιβαίος σεβασμός, ενότητα και μόνιμη συνεργασία μεταξύ όλων των ιδιωτικών και δημόσιων φορέων, που οι δραστηριότητές τους άπτονται του τουρισμού άμεσα ή έμμεσα σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Απαιτείται επίσης η ενεργή συμμετοχή πολιτών και

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

φορέων σε τοπικό επίπεδο, ώστε να επιτευχθεί σχεδιασμός κατάλληλος και προσαρμοσμένος για κάθε τουριστικής περιοχή. Η άρτια επαγγελματική κατάρτιση όλων όσων απασχολούνται στον τουρισμό, συνεισφέρει στην καλύτερη προσφορά τουριστικών υπηρεσιών και στην ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος. Η ολοκληρωμένη εκπαίδευση και ενημέρωση ευνοεί στην αναζήτηση των παραγόντων που συνεισφέρουν στη βιωσιμότητα του τουριστικού προϊόντος και την κατανόηση των διαφορετικών πρακτικών μεταξύ μαζικού τουρισμού και εναλλακτικών τουριστικών μοντέλων. Επίσης, εκτός από τους εργαζομένους στον τουρισμό και τους πολίτες των τουριστικών περιοχών είναι χρήσιμο, αν όχι αναγκαίο, να ενημερώνονται και να ευαισθητοποιούνται οι επισκέπτες. Πληροφορίες σχετικές με το περιβάλλον, τον πολιτισμό, τις τοπικές συνήθειες και τις ανάγκες του κάθε τουριστικού προορισμού, θα τους βοηθήσουν να ενταχθούν ομαλότερα στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον που πρόκειται να επισκεφθούν (*Τσάρτας, κ.ά., 2010*).

4.3 Εφαρμογές Βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

Οι περισσότερες τουριστικές επιχειρήσεις είναι ιδιαίτερα αρνητικές ως προς τη διαφοροποίηση της επιχειρησιακής τους συμπεριφοράς ώστε να επιδιώξουν μια δραστηριότητα που να βελτιώνει την περιβαλλοντική τους απόδοση. Οι προσπάθειες των τουριστικών επιχειρήσεων να ενσωματώσουν την αρχή της αειφορίας στη δράση τους βρίσκουν ως βασικό εμπόδιο την επιδίωξη βραχυχρόνιου κέρδους, που επικρατεί βάση στη λήψη των αποφάσεων πολλών τουριστικών επιχειρήσεων. Το κύριο πρόβλημα το έχουν κυρίως οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που δεν έχουν τη δυνατότητα της αλλαγής της στρατηγικής τους, υπό το φόβο της οικονομικής κρίσης. Οι επιχειρήσεις με μεγαλύτερο μέγεθος, είναι περισσότερο πιθανόν να εφαρμόζουν τις αρχές της αειφορίας στις δραστηριότητές τους, μιας και μπορούν να ανταπεξέλθουν στις διαδικασίες αλλαγής της δράσης τους μέχρι να επιτύχουν τους στόχους τους.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Παγκοσμίως παρατηρούνται προσπάθειες για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, μέσα από διαδικασίες ή έργα βιώσιμης ανάπτυξης και καινοτομία των επιχειρήσεων. Οι προσπάθειες αυτές είναι συντονισμένες και γίνεται είτε σε συνεργασία με τοπικούς φορείς είτε είναι αποτέλεσμα συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων και κοινωνίας.

Ο βιώσιμος τουρισμός αποφέρει οφέλη σε τοπικό επίπεδο, κυρίως στην ύπαιθρο. Οι κάτοικοι μιας συγκεκριμένης περιοχής ασχολούνται οι ίδιοι με την ανάπτυξη και τη διαχείρισή του, ενώ παράλληλα διατηρείται και προβάλλεται το φυσικό και πολιτισμικό κεφάλαιο. Τρανό παράδειγμα αποτελεί η ανάπτυξη του οικο-αγροτουρισμού, ο οποίος προτείνει τη διαμονή των τουριστών σε αποκεντρωμένα καταλύματα ώστε να βρίσκονται σε άμεση επαφή με τη φύση, ενώ παράλληλα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ένα επιπρόσθετο εισόδημα στους κατοίκους της περιοχής (κυρίως αγρότες), ενισχύοντας την τοπική οικονομία. Σε κάποιες περιφέρειες έχει αναπτυχθεί ένα σημαντικό δίκτυο τέτοιων αγροτουριστικών καταλυμάτων, όπως η Εύβοια, η Καρδίτσα, τα Τρίκαλα, η Σύρος, η Λέσβος, η Χίος, και η Μάνη (**Βουτοράκης, 2008**). Όπως εύκολα μπορεί να διαπιστώσει κάποιος, μέσω του συστήματος του οικο-αγροτουρισμού, δίνεται η δυνατότητα στις λεγόμενες μη τουριστικές περιοχές (περιοχές χωρίς θάλασσα και παραλίες) να αναδείξουν τις φυσικές ομορφιές τους και την παράδοσή τους, ενώ οι αμιγώς τουριστικές περιοχές διευρύνουν την τουριστική περίοδο.

Μια ιδιαίτερη περίπτωση παγκοσμίως αποτελούν τα λιμάνια, τα οποία προκειμένου να ανταποκριθούν στις αυξημένες απαιτήσεις, πρέπει να επενδύσουν σε νέες υποδομές διακίνησης και να εξασφαλίσουν αξιόπιστες συνδέσεις με την ενδοχώρα, ώστε να εξασφαλίσουν εμπορική και τουριστική βιωσιμότητα. Οι διαθέσιμες εκτάσεις εκλείπουν και η επέκταση των λιμανιών περιορίζεται λόγω των αυστηρών περιβαλλοντικών πιέσεων, με αποτέλεσμα οι λιμενικές δραστηριότητες να επιστρέφουν στις πόλεις με την ανάπλαση των παλιών λιμενικών ζωνών. Απαιτείται πιο γόνιμη εκμετάλλευση των λιμανιών, με σεβασμό στο περιβάλλον, προς ανάπτυξη

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

των λιμένων και της ευρύτερης περιοχής, δημιουργώντας νέες διαστάσεις σε πολλούς τομείς της οικονομίας και κυρίως τον τουρισμό.

Τρανό παράδειγμα το λιμάνι του Κατακόλου, το οποίο αποτελεί το βασικό υποδοχέα τουριστικού ρεύματος στην Δυτική Ελλάδα. Σύμφωνα με στοιχεία του Δημοτικού Λιμενικού Ταμείου Κατάκολου, το λιμάνι κατέχει σταθερά την πρώτη θέση, μετά τον Πειραιά, ανάμεσα σε όλα τα ελληνικά λιμάνια κρουαζιέρας, με μερίδιο 25% (ένα εκατομμύριο τουρίστες από τα τέσσερα εκατομμύρια τουριστών που δέχεται συνολικά η χώρα κατ' έτος). Το 2010 προσέγγισαν στο Κατάκολο 360 κρουαζιερόπλοια και αποβιβάστηκαν 736.869 επιβάτες, ενώ το 2011 έφθασαν στο Κατάκολο 403 κρουαζιερόπλοια. Οι ρυθμοί ανάπτυξης είναι αλματώδεις και γίνεται συνεχώς προσπάθεια ανάπλασης του λιμανιού και της περιοχής. Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει κάποια πολύ σημαντικά έργα, στα πλαίσια των προγραμμάτων ΕΣΠΑ. Κάποια από αυτά δεν έχουν ολοκληρωθεί ακόμα και οι εργασίες έχουν σταματήσει προσωρινά, λόγω και της οικονομικής κρίσης. Τα έργα που συνέβαλαν στη βελτίωση της εικόνας του Κατακόλου είναι:

- Η επέκταση της Μαρίνας προς το ΒΔ και το ΝΔ μέρος της
- Η ανάπλαση του κέντρου του Κατακόλου, με νέο δρόμο και πλακόστρωτα πεζοδρόμια
- Το **ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ**, που λειτουργεί στο Κατάκολο υπό την αιγίδα του Δήμου Πύργου και περιλαμβάνει 200 περίπου αξιόπιστα και λειτουργικά ομοιώματα μηχανισμών και επινοήσεων του αρχαιοελληνικού τεχνολογικού θαύματος κατόπιν έρευνας, μελέτης και κατασκευής του Κώστα Κοτσανά. Πρόκειται για την πλέον αξιόπιστη και πληρέστερη έκθεση του είδους της παγκοσμίως.
- Το **ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ**, το οποίο λειτουργεί στο Κατάκολο υπό την αιγίδα του Δήμου Πύργου, στο κτίριο Λάτση, δίπλα στο ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ, και περιλαμβάνει 42 αρχαιοελληνικά μουσικά όργανα

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

συνοδευμένα με λεπτομερείς περιγραφές και διαγράμματα κατόπιν έρευνας, μελέτης και κατασκευής του Κώστα Κοτσανά.

- Ο βιολογικός καθαρισμός
- Η διασύνδεση μέσω σιδηροδρόμου με την Αρχαία Ολυμπία, γεγονός που καθιστά το Κατάκολο ιδανική αφετηρία για τους τουρίστες ώστε να επισκεφτούν το κέντρο του Αρχαίου Πολιτισμού. Από το Κατάκολο στην Αρχαία Ολυμπία η διαδρομή με το τρένο διαρκεί 45 λεπτά και η τιμή του εισιτηρίου είναι μόλις 10€ με επιστροφή για ενιαίο εισιτήριο εκδρομής. Πρόκειται για μια πραγματική εκδρομή, ένα δρομολόγιο που απαντάει στην αυξημένη τουριστική ζήτηση τόσο από τους διεθνείς επισκέπτες των κρουαζιερόπλοιων όσο και από τους Έλληνες εκδρομείς

Η πρωτεύουσα του νομού (Πύργος), η Αρχαία Ολυμπία και η ευρύτερη περιοχή του Κατακόλου έχουν εκμεταλλευτεί τα έργα βιώσιμης ανάπτυξης στην περιοχή. Οι επιχειρήσεις φροντίζουν ιδιαίτερα για την καθαριότητα της περιοχής ενώ γίνονται συντονισμένες προσπάθειες για τη διαχείριση των απορριμμάτων, ώστε να μη μολύνεται η θάλασσα αλλά και γενικότερα η περιοχή. Νέες επιχειρήσεις έχουν ανοίξει, προσφέροντας τις υπηρεσίες τους στους τουρίστες, προβάλλοντας την ελληνική φύση και την τοπική παράδοση και πλούσια ιστορία. Ήδη στην περιοχή έχει ξεκινήσει η διαδικασία δημιουργίας αιολικού πάρκου.

Μια ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί και **το λιμάνι της Καλαμάτας**. Το 2006 μια έρευνα του 4^{ου} ΤΕΕ Καλαμάτας ευαισθητοποίησε τους πολίτες ως προς το θέμα της αξιοποίησης του λιμανιού, τη συμβολή του στη ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής αλλά με βασική παράμετρο την προστασία του περιβάλλοντος. Οι τοπικοί φορείς κινητοποιήθηκαν και επιδίωξαν την υλοποίηση έργων υποδομής, τη σύνδεση με τα οδικά δίκτυα, την αναβάθμιση του λιμανιού και των επιχειρήσεων. Από το 2007 και μετά η πόλη της Καλαμάτας βρίσκεται σε συνεχή ανάπτυξη, λόγω της αξιοποίησης του λιμανιού της, τόσο εμπορικά όσο και τουριστικά, μιας και στην ευρύτερη περιοχή

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

υπάρχουν οργανωμένα κάμπινγκ, που φιλοξενούν κυρίως τουρίστες από τη Γαλλία (*Zαραβέλα κ.α, 2010*).

Στο εξωτερικό και συγκεκριμένα στο **Δουβλίνο**, η οικονομική ανάπτυξη του λιμένα έχει ξεκινήσει από το 2011. Η δυνατότητα δημιουργίας αειφόρου ανάπτυξης με την τρέχουσα βέλτιστη περιβαλλοντική πρακτική έχει οδηγήσει σε ενσωμάτωση του λιμένα στην καθημερινότητα της πόλης του Δουβλίνου. Η αλλαγή στη χρήση γης από τις λιμενικές δραστηριότητες σε μια μικτή χρήση των κατοικιών, καταστημάτων, γραφείων και γενικά βιομηχανικών χώρων επιτρέπει μια πιο πυκνή χρήση της απασχόλησης της γης. Αυτό σημαίνει ότι περισσότεροι εργαζόμενοι από πιο παραγωγικούς τομείς της βιομηχανίας μπορούν να καταλάβουν το χώρο, που αποφέρει σημαντικά οφέλη για το Δουβλίνο. Στόχος είναι η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης από την εκμετάλλευση του χώρου του λιμένα και των εργασιών γενικότερα.

Στο **Αμβούργο** η ανάπλαση του λιμένα **Hafencity** αποτελεί το βασικό project διαχείρισης των τοπικών φορέων από το 1999 και για 20 χρόνια (αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2019). Το Αμβούργο θεωρείται ότι έχει μια ξεχωριστή ταυτότητα, και χαρακτηρίζεται ως πόλη στο ποτάμι ή ως η «πράσινη μητρόπολη». Το φάσμα των χρήσεων γης που θα εισαχθούν στο Hafencity περιλαμβάνει, σε μια γενική ομαδοποίηση, **κατοικία, υπηρεσίες, εμπορικές χρήσεις και γραφεία, δραστηριότητες πολιτισμού και αναψυχής και, φυσικά, εκτεταμένους ελεύθερους χώρους**. Οι εργασιακοί χώροι γραφείων και υπηρεσιών εκτιμάται ότι θα δώσουν 20.000 περίπου νέες θέσεις εργασίας, ενώ ο τουρισμός της περιοχής ήδη βρίσκεται σε ανάπτυξη (*Καρύδης, 2006*).

Ο θαλάσσιος τουρισμός μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη συνολική οικονομική ανάπτυξη, στην αύξηση του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής των κατοίκων μιας περιοχής, υπό την προϋπόθεση ότι έχει διαπιστωθεί με βάση επιστημονικούς

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

παράγοντες ανάπτυξης. Η αξιοποίηση των λιμένων στις Βαλκανικές χώρες αποτελεί μονόδρομο. Κατά συνέπεια, είναι αναγκαίο να καθοριστούν οι στόχοι στο επίπεδο του συστήματος (χώρα) και στο επίπεδο του κάθε στοιχείου (περιφέρεια), προκειμένου να καθορίσει τα βασικά κριτήρια και υποκριτήρια, που θα αποτελέσει τη βάση για το μακροπρόθεσμο σχεδιασμό της ανάπτυξης και για τη βελτιστοποίηση της επιλογής της θέσης και τις εγκαταστάσεις του θαλάσσιου τουρισμού στα λιμάνια. Η Κροατία αποτελεί τρανό παράδειγμα, αφού η αξιοποίηση των ακτών της και των λιμανιών της έχει οδηγήσει σε αύξηση των επενδύσεων στο θαλάσσιο τουρισμό και κυρίως σε έργα βιώσιμης ανάπτυξης. Οι επενδύσεις αυτές αποτελούν κυρίως το βασικό στοιχείο ανάπτυξης της περιφέρειας στην Κροατία, που αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς προορισμούς των Βαλκανίων (*Kovacic et al., 2011*).

Στη περιοχή της **Μασσαλίας**, η οικονομία της αναπτύχθηκε εξαιτίας του λιμανιού της. Στο λιμάνι μπορεί να συναντήσει κανείς εστιατόρια, γραφεία, χώρους αναψυχής και ξενοδοχεία, ενώ λειτουργούν και μαρίνες για τα ιδιωτικά σκάφη αναψυχής. Το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται το πρόγραμμα αναδιάταξης της παραλιακής και λιμενικής ζώνης της Μασσαλίας είναι το πρόγραμμα «**Euromediterranee**», το μεγαλύτερο πρόγραμμα έως τώρα αστικής αναδιαμόρφωσης στη Γαλλία. Κάποια από τα έργα που έχουν δώσει νέα αίγλη σε ολόκληρη την πόλη της Μασσαλίας είναι: το Μουσείο για τον ευρωπαϊκό πολιτισμό, ο νέος επιβατικός σταθμός, ο νέος τερματικός σταθμός για κρουαζιερόπλοια που είναι ικανός να δεχτεί πλοία χωρητικότητας 3000 επιβατών και το νέο πάρκο πολιτισμού και ψυχαγωγίας μέσα στο οποίο υπάρχουν υπόγεια πάρκινγκ και εμπορικές χρήσεις.

Στην **Κάλβια**, στη **Μαγιόρκα**, η κατάρρευση του μαζικού τουρισμού στην περιοχή, είχε ως αποτέλεσμα το κλείσιμο πολλών ξενοδοχείων που υπολειπούνταν, την εγκαθίδρυση νέων προστατευόμενων περιοχών και την καθιέρωση περιβαλλοντικής δαπάνης στις χρεώσεις των δωματίων των ξενοδοχείων. Η περιβαλλοντική ανάπτυξη συνδέθηκε με την ευαισθητοποίηση του κοινού μέσα από εκστρατείες ενημέρωσης,

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

προκειμένου να βελτιωθεί η εικόνα της πόλης, με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι δυνατότητες απασχόλησης καθώς και η δημοτικότητα μεταξύ των επισκεπτών

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί επίσης το νησί της Τήλου, το οποίο αποτελεί πλέον δημοφιλή τουριστικό προορισμό, λόγω της ύπαρξης και λειτουργίας τα τελευταία χρόνια του πάρκου Τήλου. Το συγκεκριμένο πάρκο δημιουργήθηκε με στόχο την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, την προαγωγή της επιστημονικής έρευνας και την προώθηση του οικοτουρισμού. Στο συγκεκριμένο πάρκο φιλοξενούνται σπάνια είδη πτηνών με αποτέλεσμα η Τήλος να είναι το μόνο νησί της Μεσογείου που έχει ενταχθεί ολόκληρο στο δίκτυο **Natura 2000**, όπως επίσης έχει χαρακτηριστεί Ειδική Περιοχή για την Προστασία των Πτηνών και έχει αναγνωρισθεί ως Βιότοπος Corine ιδιαίτερης σημασίας, χάρη στους 16 διαφορετικούς βιοτόπους που συντηρούνται από ένα δίκτυο υπόγειων πηγών καθαρού νερού. (<http://www.traveldailynews.gr/>).

Στην Τσεχία και συγκεκριμένα στην περιοχή της Μοραβίας, οι κάτοικοι της περιοχής προωθούν την παραγωγή τους και την τοπική τους παράδοση. Η Μοραβία είναι επίσης γνωστή για την αμπελουργία της: περιλαμβάνει το 94% των αμπελώνων της Τσεχίας κι είναι το κέντρο παραγωγής κρασιού στη χώρα. Αυτό το στοιχείο εκμεταλλεύονται τουριστικά και το προβάλλουν, μιας και 310 χωριά στην περιοχή ονομάζονται «χωριά του κρασιού». Σε κάθε χωριό η πόλη υπάρχουν χάρτες ώστε ο επισκέπτης να ενημερώνεται για τα «μονοπάτια του κρασιού», ώστε να μπορέσει να επισκεφθεί εργαστήρια παραγωγής, αμπελώνες ή τουριστικά μαγαζιά πώλησης ντόπιων προϊόντων. Επίσης οι χάρτες δείχνουν το επίπεδο της μηχανοκίνητης κυκλοφορίας και την ποιότητα του δρόμου (*Dvorakova et. al*).

Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε η θεωρία των clusters και σχολιάστηκε το γεγονός του μεγάλου βαθμού εφαρμογής της θεωρίας αυτής. Η Ελλάδα αποτελεί μια χώρα που αποτελείται από πολλές μικρές επιχειρήσεις και οι ανάγκες της αγοράς τις

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

ωθούν στη δημιουργία clusters. Το **Κρητικό Σύμφωνο Ποιότητας** είναι μια αστική μη κερδοσκοπική εταιρία της Περιφέρειας Κρήτης, η οποία δημιουργήθηκε με σκοπό την διάσωση, προβολή και διάδοση του προτύπου της Κρητικής Διατροφής αλλά και την πιστοποίηση χώρων εστίασης που προσφέρουν Κρητική Κουζίνα. Η δημιουργία της εταιρίας έρχεται να καλύψει την ανάγκη για συντονισμένη προβολή και προώθηση της Κρητικής Διατροφής και την προαγωγή των τοπικών προϊόντων, τόσο σε επίπεδο νησιού, όσο και στην υπόλοιπη Ελλάδα και διεθνώς. Η εταιρία, χαράζει μια κοινή και ολοκληρωμένη πολιτική, και σε συνεργασία με όλους τους αρμόδιους φορείς, επιχειρήσεις και πολίτες, δουλεύει για την αύξηση της ζήτησης για τοπικά προϊόντα και υπηρεσίες. Μέσω της δράσης της προβάλλεται η Κρήτη και διατροφή της, με αποτέλεσμα οι τουρίστες να γνωρίζουν την κρητική διατροφή (<http://www.cretan-nutrition.gr>).

Το **Δίκτυο Συνεργαζόμενων Επιχειρήσεων – Πολιτιστικών Φορέων Ν.Πέλλας STEPFOR+** έχει ως στόχο τη συντονισμένη προβολή των επιχειρήσεων, των προϊόντων και υπηρεσιών που προσφέρονται στο Ν. Πέλλας, μέσα από τη δημιουργία ιστοσελίδας, τη διοργάνωση ημερίδων και εκδηλώσεων προβολής και την έκδοση έντυπων και ηλεκτρονικών ενημερωτικών οδηγιών και τη δημιουργία προϋποθέσεων για αναβάθμιση της ποιότητας των υπηρεσιών, της αναγνωρισιμότητας και της επισκεψιμότητας της περιοχής (<http://www.agro-tour.net>).

Το **Δίκτυο Επιχειρήσεων THRONOS** αποτελείται από 27 επενδυτές από το χώρο του αγροτουρισμού και της μεταποίησης αγροτικών προϊόντων στο Νομό Πιερίας : (ξενοδοχεία, αγροτουριστικά καταλύματα, αγροκτήματα, εστιατόρια, παραδοσιακά καφενεία, εργαστήρια παραδοσιακής χειροτεχνίας, μονάδες μεταποίησης αγροτικών προϊόντων (πρωτογενής & μετά την πρώτη μεταποίηση). Στόχοι του δικτύου είναι (<http://www.agro-tour.net>):

- Διαφύλαξη των παραδοσιακών αισθητικών και καταναλωτικών προτύπων της περιοχής.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

- Δημιουργία προϋποθέσεων για παροχή τουριστικών υπηρεσιών, αναβαθμισμένης ποιότητας
- Διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Προστασία του περιβάλλοντος από τις τουριστικές δραστηριότητες.
- Προστασία των καταναλωτών-επισκεπτών από κερδοσκοπικές πρακτικές.
- Εξυπηρέτηση και ενημέρωση τόσο των εταίρων της εταιρίας «THRONOS» όσο και των επισκεπτών.
- Προστασία των εταίρων της εταιρίας «THRONOS» από τον αθέμιτο ανταγωνισμό.
- Εμπλουτισμός, αναβάθμιση της ποιότητας και προώθηση του τοπικού τουριστικού προϊόντος.
- Ανάδειξη και αναβάθμιση της ποιότητας των τοπικών προϊόντων και προώθησή τους στην αγορά.
- Διασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης της περιοχής.

Γενικά η τάση που επικρατεί, είναι η προβολή περιοχών με ισχυρή τοπική οικονομία, παράδοση, ιστορία και κυρίως φυσικές ομορφιές. Δραστηριότητες και διαμονή στη φύση αποκτούν συνεχώς νέους υποστηρικτές. Οι επιχειρήσεις στις τουριστικές περιοχές προσπαθούν να προσφέρουν νέες υπηρεσίες στους επισκέπτες, καινοτόμα προϊόντα και κυρίως να εμφυσήσουν την προσοχή στο περιβάλλον. Απαιτείται η συντονισμένη προσπάθεια φορέων, επιχειρήσεων αλλά και κατοίκων, ώστε να επιτευχθεί η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Κεφάλαιο 5

Η παγκόσμια διάσταση της Οικολογικής Καινοτομίας

5.1 Εισαγωγή

Σε προηγούμενα κεφάλαια αναπτύχθηκαν κυρίως οι έννοιες της οικολογικής καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας και της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Το κεφάλαιο αυτό έχει ως στόχο να αναδείξει την τάση που υπάρχει παγκοσμίως ως προς την οικολογική καινοτομία και να αναλύσει περιπτώσεις συνδυασμού οικολογικής καινοτομίας και επιχειρηματικότητας, με στόχο την επίτευξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί οι επενδύσεις σε προϊόντα και υπηρεσίες οικολογικής καινοτομίας, τόσο από επιχειρήσεις όσο και από φορείς. Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτεί ενέργειες οικολογικής καινοτομίας και βιώσιμης ανάπτυξης, με στόχο την ενίσχυση των οικονομιών και συγχρόνως τη δημιουργία προϊόντων με σεβασμό στο περιβάλλον και τον καταναλωτή. Οι περιπτώσεις που θα παρουσιαστούν αφορούν έργα που έχουν υλοποιηθεί σε τοπικό, περιφερειακό αλλά και εθνικό επίπεδο.

5.2 Τεχνητό νησί στον Ειρηνικό

Ένα νησί κατασκευασμένο αποκλειστικά από τα πλαστικά απορρίμματα που έχουν πεταχτεί στον Ειρηνικό Ωκεανό έχει ως στόχο μεγάλη ολλανδική αρχιτεκτονική εταιρεία. Ο στόχος των σχεδιαστών έχει δύο βασικούς άξονες: πρώτον να καθαριστεί

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

από τα σκουπίδια ένα μεγάλο μέρος των θαλασσών και δεύτερον να δημιουργήσουν νέα κατοικήσιμα εδάφη που θα φιλοξενήσουν μόνο φιλικές προς το περιβάλλον κατασκευές. Σύμφωνα με τη μελέτη η έκταση του νησιού θα φτάνει το μέγεθος της Χαβάης, ενώ εκτιμάται ότι οι κάτοικοί του μπορούν να ξεπεράσουν τις 500.000.

Για την κατασκευή του νησιού θα χρησιμοποιηθούν 44.000 τόνους πλαστικού οι οποίοι θα συλλεχθούν από τους ωκεανούς, ενώ το μεγαλύτερο μέρος αυτής της ποσότητας θα συγκεντρωθεί από το βόρειο Ειρηνικό. Τα πλαστικά που θα συγκεντρωθούν θα διαχωριστούν ανά είδος, θα καθαριστούν και θα πολτοποιηθούν με σκοπό την κατασκευή ενός σταθερού κατασκευαστικού υλικού πάνω στο οποίο θα οικοδομηθεί το νησί (<http://www.guardian.co.uk/environment>).

Το νησί δεν θα διαθέτει μόνο κατοικίες αλλά και καλλιεργήσιμα εδάφη, ώστε η περιοχή να είναι αυτόνομη ως προς την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών, αλλά και της τροφής. Η οικονομία θα στηρίζεται στην καλλιέργεια φυκιών, τα οποία θα συμβάλλουν και στην απορρόφηση των ανόργανων θρεπτικών συστατικών (αμμωνία, νιτρικά και φωσφορικά άλατα) από τη στήλη του νερού, καθαρίζοντάς το. Το προϊόν θα μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για παραγωγή τροφίμων, βιολογικών καύσιμων και λιπάσματος. Όσον αφορά στην παραγωγή ενέργειας, σύμφωνα με τους σχεδιαστές, θα εξασφαλίζεται από συστήματα που μετατρέπουν την κίνηση των κυμάτων σε ενέργεια αλλά και μέσω των φωτοβολταϊκών πάνελ που θα εγκατασταθούν. Επίσης προβλέπεται η κατασκευή μικρών τουριστικών καταλυμάτων με στόχο τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, μιας και το νησί αυτό αναμένεται να αποτελέσει πόλο έλξης τουριστών από ολόκληρο τον κόσμο. Στόχος των σχεδιαστών είναι να διατηρήσει το νησί τον οικολογικό του χαρακτήρα και να μην αλλοιωθεί από επισκέπτες αλλά και επιχειρηματίες που θα θελήσουν να επενδύσουν σε τουριστικές επιχειρήσεις.

5.3 Ενέργεια από σκουπίδια

Στη Σουηδία και πιο συγκεκριμένα στο Κρίστιανσταντ οι κάτοικοι έχουν αντικαταστήσει τα ορυκτά καύσιμα με σκουπίδια. Η περιοχή αυτή είναι κυρίως γνωστή για τη βότκα που παράγει. Πριν μια δεκαετία ψηφίστηκε η απόφαση για τη μη χρήση των καυσίμων. Η πόλη και τα περίχωρα, με συνολικό πληθυσμό κοντά στα ογδόντα χιλιάδες άτομα, δεν χρησιμοποιούν καθόλου πετρέλαιο, βενζίνη ή φυσικό άνθρακα για τη θέρμανσή τους, παρά τους δύσκολους χειμώνες. Η περιοχή, όντας αγροτική, εκμεταλλεύεται τα γεωργικά και οικιακά απόβλητα για την αντικατάσταση των κλασικών καυσίμων.

Σε πολλές αγροτικές περιοχές ένα σημαντικό συστατικό του συνδυασμού ανανεώσιμων πηγών ενέργειας έχει γίνει καύσιμο προερχόμενο από τη βιομάζα αγροτικών και τροφικών αποβλήτων. Αυτό εκμεταλλεύεται και η συγκεκριμένη περιοχή της Σουηδίας, που προμηθεύει και τις γύρω περιοχές με βιοαέριο ενώ υπάρχουν και νέες θέσεις εργασίας από τη δουλειά αυτή. Το βιοαέριο εκπέμπει επιβλαβή για το περιβάλλον αέρια τα οποία όμως δεν είναι βλαβερά συγκριτικά με την καύση βενζίνης και άνθρακα. Η περιοχή αυτή τη στιγμή ξοδεύει περίπου 3,2 εκατομμύρια δολάρια το χρόνο για τη θέρμανση των δημόσιων κτιρίων, ενώ αν χρησιμοποιούσαν πετρέλαιο ή ηλεκτρικό ρεύμα το κόστος υπολογίζεται στα 7 εκατομμύρια δολάρια. Οι φάρμες και οι βιομηχανίες πληρώνουν κάποια τέλη στις εγκαταστάσεις βιοαερίου, ενώ τα εργοστάσια παραγωγής αερίων με τη σειρά τους πωλούν θέρμανση, ηλεκτρικό ρεύμα καθώς και τα καύσιμα που παράγουν (<http://www.nytimes.com/>).

Η περιοχή έχει γίνει πόλος έλξης τουριστών, που κυρίως επισκέπτονται την περιοχή ώστε να δουν από κοντά τη διαδικασία παραγωγής βιοαερίου και πολλές περιοχές της Σουηδίας προμηθεύονται βιοαέριο από το χωριό Κρίστιανσταντ. Επίσης έχει

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

αναπτυχθεί ιδιαίτερα και ο αγροτουρισμός στην περιοχή καθώς και ο εκπαιδευτικός τουρισμός, καθώς σχολεία από διάφορες χώρες επισκέπτονται κάθε μήνα το χωριό για εκπαιδευτικούς λόγους πάνω σε θέματα παραγωγής εναλλακτικής ενέργειας.

5.4 Οικολογικές πόλεις και κοινότητες

Ο όρος **οικο-κοινότητες** (**ecovillages** ή **ecomunicipalities**) αναφέρεται σε κοινότητες που παρουσιάζουν, λόγω της κοινωνικής, οικονομικής και οικολογικής τους οργάνωσης, κάποια χαρακτηριστικά βιωσιμότητας, που διαφοροποιούνται σε σχέση με άλλες κοινότητες ή περιοχές. Οι κοινότητες αυτές είτε έχουν δομηθεί από την αρχή είτε αναδομηθεί σε υπάρχουσα υποδομή και λειτουργούν ως ισχυρά εναλλακτικά εργαλεία βιώσιμης ανάπτυξης. Οι κάτοικοι τέτοιων κοινοτήτων έχουν συνειδητές θέσεις σε σχέση με την υπερκατανάλωση αγαθών, τη διατροφική και ενεργειακή αυτονομία, την τοπικότητα και την παγκοσμιότητα, τον σεβασμό και την προστασία του περιβάλλοντος (<http://gen.ecovillage.org/>).

Οικο-κοινότητες υπάρχουν πολλές σε ολόκληρο τον πλανήτη, αλλά το κίνημα που αναπτύχθηκε κυρίως στη Βόρεια Αμερική και τη Δυτική Ευρώπη, γνωρίζει ραγδαία ανάπτυξη, κυρίως ως αντίδραση στις διεθνείς πολιτικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές εξελίξεις. Τις οικο-κοινότητες και τα οικο-χωριά ιδρύουν αστικές ή αγροτικές κοινότητες, ή ομάδες που επιθυμούν να ακολουθήσουν έναν εναλλακτικό τρόπο ζωής, προωθώντας οικολογικές τεχνικές, όπως ο πράσινος σχεδιασμός, οι βιοκαλλιέργειες, η οικολογική δόμηση, η χρήση εναλλακτικών πηγών ενέργειας, και υιοθετώντας έναν τρόπο ζωής που βρίσκεται σε ισορροπία με το περιβάλλον και τη φύση (<http://www.ecovillagenewsletter.org>).

Στην Ελλάδα δε διαθέτουμε ακόμα οικο-κοινότητα, αλλά θα μπορούσαμε να λάβουμε γνώση και εμπειρία από οικολογικά χωριά σε χώρες της Ευρώπης, σε θέματα

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

βιώσιμης ανάπτυξης. Οι υποστηρικτές των οικο-κοινοτήτων συνήθως αναζητούν ανεξαρτησία και περιορισμένο εμπόριο εκτός της οικο-περιοχής τους. Οι υπαίθριες οικο-κοινότητες στηρίζονται συνήθως σε βιολογική και μόνιμη καλλιέργεια καθώς και άλλες πρακτικές που λειτουργούν υπέρ του οικοσυστήματος και της βιοποικιλότητας.

Το οικοχωριό Φίντχορν βρίσκεται στη βορειοανατολική ακτή της Σκωτίας, και λειτουργεί σαν φάρος ανάμεσα στις υπόλοιπες οικο-κοινότητες του κόσμου. Παρότι η περιοχή είναι αμμώδης και άγονη, ο κήπος που δημιουργήθηκε αρχικά στην περιοχή με απόλυτα οικολογικές, βιοδυναμικές μεθόδους παρείχε αυτάρκεια στους λιγοστούς κατοίκους. Σύντομα αποτέλεσε βασικό πόλο έλξης πολλών επισκεπτών, που φτάνουν στην περιοχή για να θαυμάσουν τα αγνά λαχανικά, τα μυρωδάτα βότανα και τα δεκάδες είδη λουλουδιών (<http://gen.ecovillage.org/>).

Το οικολογικό χωριό Ντισεκίλντε (Dyssekilde) έχει κατασκευαστεί με εντυπωσιακή αρχιτεκτονική και βρίσκεται στη Βόρεια Δανία, όπου ανήκει στην ευρύτερη περιοχή του Τόρουπ. Οι ιδρυτές του είχαν κοινό όραμα για δημιουργία μιας κοινωνικά, οικονομικά και οικολογικά βιώσιμης κοινωνίας. Την εποχή που ξεκίνησαν την κατασκευή του οικολογικού χωριού, η ευρύτερη περιοχή του Τόρουπ ήταν σε ύφεση. Με την κατασκευή λοιπόν του χωριού, η περιοχή ξαναζωντάνεψε. Εγκαταστάθηκαν νέοι κάτοικοι και ολόκληρες οικογένειες. Για το γεγονός αυτό σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι υποδομές που δημιουργήθηκαν όπως σχολεία και παιδικοί σταθμοί.

Το χωριό έχει το δικό του σύστημα βιολογικού καθαρισμού του νερού και οι κάτοικοι εκμεταλλεύονται τα λίγα στρέμματα γης που διατίθενται για οργανικές καλλιέργειες και για βοσκοτόπους ζώων. Καταλήγουν λοιπόν να τρέφονται με βιολογικά προϊόντα. Η ύπαρξη ανεμογεννήτριας παράγει σημαντικό ποσό ενέργειας ενώ όλα τα σπίτια έχουν ενεργό σύστημα ηλιακής θέρμανσης. Όλα τα μέλη άνω των 18, οφείλουν να προσφέρουν δωρεάν εργασία για τρεις ως τέσσερις ώρες την εβδομάδα. Σε

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

αντάλλαγμα παίρνουν δωρεάν λαχανικά και λαμβάνουν άλλα προνόμια. Σημαντικό είναι το γεγονός πως οι ίδιοι οι κάτοικοι διοικούν το χωριό, όλοι μαζί ανεξαιρέτως. Με αυτόν τον τρόπο έχουν καταφέρει να μετατρέψουν την περιοχή σε τοπικό κέντρο πολιτιστικών εκδηλώσεων, όπως είναι το φεστιβάλ τέχνης και βιβλίων, εκθέσεις ζωγραφικής, κύκλος μελέτης λογοτεχνίας, διαλέξεις, και προβολές ταινιών. Επίσης προσφέρονται μαθήματα αθλημάτων και πολεμικών τεχνών. Σε αυτές της εκδηλώσεις συμμετέχουν κάτοικοι από ολόκληρη τη χώρα, ενώ τα τελευταία χρόνια, μέσω της προβολής του χωριού, έχει καταφέρει να προσελκύσει επισκέπτες από χώρες της Σκανδιναβίας αλλά και τη Μεγάλη Βρετανία (<http://balticecovillages.eu/>)

Άλλο ένα κλασικό παράδειγμα οικο-συνοικίας αποτελεί το BedZED. Το BedZED ή αλλιώς Beddington Zero Energy Development είναι ένα συγκρότημα 100 κατοικιών στο Sutton του Λονδίνου. Κατασκευάστηκε με υλικά φιλικά προς το περιβάλλον. Σκοπός του είναι η μικρότερη κατανάλωση ενέργειας και η αποφυγή άσκοπης σπατάλης νερού.

Δημιουργήθηκε από την εταιρία «Peabody Trust», η οποία ειδικεύεται στο «social housing». Το ηλεκτρικό ρεύμα προέρχεται αποκλειστικά από την ηλιακή ενέργεια, η οποία παράγεται από φωτοβολταϊκά κύτταρα. Το νερό φιλτράρεται με τη βοήθεια φυτών και βακτηρίων σε ειδικές δεξαμενές κι έτσι επιτυγχάνεται η εξοικονόμησή του και η επαναχρησιμοποίησή του. Η ανακύκλωση απορριμμάτων και η παραγωγή βιοκαυσίμων με μηδενικές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, αποτελούν οικολογικές τεχνικές στο συγκρότημα. Επίσης υπάρχει δημόσιο ηλεκτρικό όχημα για την μεταφορά των ενοίκων, κήποι στις ταράτσες των κτηρίων και υιοθετείται η χρήση ηλεκτρικών αυτοκινήτων. Βασικός στόχος των παραπάνω είναι η μηδενική χρήση ορυκτών καυσίμων, όπως πετρέλαιο, άνθρακας και αέριο, καθώς και η μηδενική εκπομπή αερίων που επισπεύδουν το φαινόμενο του θερμοκηπίου (www.bioregional.com).

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Οι οικο-συνοικίες επεκτείνονται και ήδη στη Μεγάλη Βρετανία έχουν ξεκινήσει οι διαδικασίες για τη δημιουργία μεγάλων αστικών κέντρων, στα πρότυπα των οικολογικών χωριών. Βιοκλιματικά σπίτια, καθαρά μέσα μεταφοράς και χώροι πρασίνου είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά των νέων πόλεων. Μέσα στα επόμενα πέντε χρόνια τα έργα θα έχουν ολοκληρωθεί και οι πόλεις πρότυπο θα μπορούν να στεγάσουν περίπου 30.000 κατοίκους. Εκτός από τα περιβαλλοντικά οφέλη που θα προκύψουν με την ολοκλήρωση των πόλεων, οι σχεδιαστές τονίζουν πως οι πόλεις αυτές θα έχουν ιδιαίτερη τουριστική αξία, μιας και αναμένεται να προσελκύσουν μεγάλο αριθμό τουριστών οι οποίοι θα επιθυμούν να δουν το νέο στυλ αστικών κέντρων, αλλά και επιχειρήσεων, που θα θελήσουν να επενδύσουν στις περιοχές αυτές (*Grossi et al., 2012*).

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της περιοχής του Χαμπσάιρ, όπου μέχρι στιγμής 2.500 άνθρωποι έχουν μπει σε λίστα αναμονής, προκειμένου να αποκτήσουν ένα βιοκλιματικό σπίτι. Παράλληλα, σε όσους ήδη κατοικούν στην περιοχή θα δοθούν χαμηλότοκα δάνεια, για να μπορέσουν να αναβαθμίσουν τα σπίτια τους. Το πρώτο κτίριο που θα κατασκευαστεί είναι του δήμου, θα φιλοξενεί εκδηλώσεις και εκθέσεις και θα καλύπτει τις ενεργειακές του ανάγκες από βιοαέριο. Στόχος των κατασκευαστών είναι να μετατρέψουν την περιοχή σε ένα ειδυλλιακό μέρος, όπου οι κάτοικοι και οι επισκέπτες θα απολαμβάνουν τη φύση. Παράλληλα, προγραμματίζεται η εγκατάσταση ενός εργοστασίου παραγωγής ενέργειας από καύση βιομάζας. Στο πρόγραμμα εντάσσεται και η κατασκευή σταθμών φόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων, ενώ τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς θα κινούνται με φυσικό αέριο (<http://www.hantsecology.co.uk/>).

Αν και υπάρχει μεγάλη ανταπόκριση για τη δημιουργία των οικολογικών αστικών κέντρων και πολλοί κάτοικοι των περιοχών που έχουν ενταχθεί σε προγράμματα οικολογικής καινοτομίας, έχουν μπει σε λίστα αναμονής για την απόκτηση ενός βιοκλιματικού σπιτιού, υπάρχουν πολλοί που αντιδρούν με την κατασκευή των νέων πόλεων. Υποστηρίζουν πως ο σχεδιασμός δεν είναι επαρκής και τα ήδη υπάρχοντα

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

προβλήματα, όπως το δίκτυο συγκοινωνιών και μεταφορών ή η ρύπανση του περιβάλλοντος, αντί να λυθούν, θα διογκωθούν. Οι υποστηρικτές του προγράμματος τονίζουν πως με την κατασκευή των πόλεων θα αναδειχθούν και θα αναβαθμιστούν οι περιοχές και συγχρόνως θα γίνουν πόλος έλξης για καινούργιες επιχειρήσεις, αλλά και τουρίστες που θα θέλουν να δουν από κοντά τις πόλεις των μηδενικών ρύπων.

5.5 Οικολογικές τουριστικές επιχειρήσεις

Τα **οικολογικά ξενοδοχεία** τα τελευταία χρόνια έχουν κάνει την εμφάνισή τους, ικανοποιώντας τους τουρίστες με οικολογική συνείδηση. Τα οικολογικά ξενοδοχεία στοχεύουν στην εξοικονόμηση ενέργειας και την ανακύκλωση. Βιολογικοί καθαρισμοί πισινών, παροχή ηλεκτρικών αυτοκινήτων, eco-θεραπίες spa αποτελούν μερικά από τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν τα οικολογικά ξενοδοχεία.

Το **Spirit of the Knights Boutique** αποτελεί αντιπροσωπευτικό παράδειγμα μιας και πρόκειται για ένα ξενοδοχείο που συνδυάζει την πολυτέλεια με το σεβασμό προς το περιβάλλον και έχει έδρα τη Ρόδο. Το ξύλο προέρχεται από ελεγχόμενα δάση και το ζεστό νερό από ηλιακή ενέργεια. Τα πατώματα έχουν επενδυθεί με ξύλο, μάρμαρο και βότσαλα. Τα υφάσματα και τα χαλιά του υφαίνονται από φυσικές ίνες, ενώ τα υποαλλεργικά κρεβάτια, μαξιλάρια και παπλώματα είναι εντελώς οργανικά. Τα λευκά είδη του είναι από φυσικό βαμβάκι, ενώ ο εσωτερικός φωτισμός πραγματοποιείται μέσα από χαμηλά ενεργειακά συστήματα. Τα καλλυντικά και τα προϊόντα καθαρισμού είναι από υποαλλεργικά φυσικά προϊόντα (<http://www.rhodesluxuryhotel.com/>)

Στο **Ritz-Carlton Charlotte** της Βόρειας Καρολίνα στον τελευταίο όροφο βρίσκεται ένας κήπος με κυψέλες με μέλι και 18.000 φυτά, όπως λεβάντα, μέντα και άλλα φρέσκα βότανα και χόρτα. Η κουζίνα του είναι άκρως βιολογική, ενώ οι eco-

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

θεραπείες spa του περιλαμβάνουν το βιολογικό μέλι για απολέπιση και αποτοξίνωση, και οι φυσικές ελαφρόπετρες, τα ανόργανα φύκια και τα θεραπευτικά άλατα προσφέρουν ευχαρίστηση στους επισκέπτες. Προσφέρεται δωρεάν πάρκινγκ σε υβριδικά ηλεκτρικά αυτοκίνητα ενώ προωθείται η μετακίνηση με ποδήλατα (<http://www.ritzcarlton.com/en/Properties/Charlotte/Default.htm>).

Το **LeFay Resort** έχει αμιγώς περιβαλλοντική πολιτική. Καινοτομία του είναι το σύστημα τριπλής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, που προσφέρει ηλεκτρισμό, ζεστό νερό και κλιματισμό. Διαθέτει φωτοβολταϊκά πάνελ και αξιοποιεί πλήρως τις πηγές ενέργειας, χάρη στον τεράστιο λέβητα βιομάζας, που αντί για πετρέλαιο χρησιμοποιεί ξύλο (<http://www.lefayresorts.com/>).

Στην Εύβοια βρίσκεται το **Eleonas Agrotouristic Hotel**, ένα «πράσινο» ξενοδοχείο που έχει λάβει μέτρα για τη διατήρηση της θερμότητας, την εξοικονόμηση του νερού, τη μείωση κατανάλωσης πετρελαίου και φυσικού αερίου και την εγκατάσταση ενός φιλικού προς το περιβάλλον φωτισμού. Οι εγκαταστάσεις σχεδιάστηκαν για να προσφέρουν άνεση σε ένα απέριττο χώρο, αξιοποιώντας τα πλεονεκτήματα του υπέροχου φυσικού περιβάλλοντος με στόχο την υψηλής ποιότητας φιλοξενία. Χρησιμοποιούνται βιολογικά διασπώμενα καθαριστικά, ενώ τα τρόφιμα προέρχονται από φυσικές τοπικές πηγές. Είναι ιδανικό για όσους αγαπούν το περιβάλλον, αφού ενώνει τον επισκέπτη με τη φύση (<http://www.eleonashotel.com>).

Εκτός από τα οικολογικά ξενοδοχεία, τα εστιατόρια κάνουν μια στροφή προς το περιβάλλον και προσπαθούν να περιοριστούν δραστικά οι αρνητικές επιπτώσεις στη φύση. Πολλά εστιατόρια αλλάζουν τις επιχειρηματικές τους ανάγκες προσαρμόζοντάς τες σε ένα οικολογικό περιβάλλον με πολλαπλό όφελος για τους ίδιους τους ιδιοκτήτες, με μείωση των επιχειρηματικών εξόδων και αύξηση της πελατείας τους. Όφελος υπάρχει και για το κοινό, λόγω των χαμηλών τιμών σε συνδυασμό με τη βελτίωση στο περιβάλλον των εστιατορίων. Τα υπάρχοντα

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

εστιατόρια μπορούν να μετατραπούν σε «πράσινα», αλλάζοντας τον τρόπο λειτουργίας τους και προωθώντας έναν οικολογικό τρόπο μαγειρέματος.

Τα νέου τύπου οικολογικά καθαριστικά βοηθούν στην επαναχρησιμοποίηση του νερού για καθάρισμα, εξασφαλίζοντας έως και 75% μείωση στη κατανάλωση νερού. Η χρήση αντικειμένων από ανακυκλωμένα υλικά, η ενεργή συμμετοχή του κάθε εστιατορίου στην ανακύκλωση, η χρήση ανόργανων υλικών για τη δημιουργία οργανικού χόματος για τα φυτά και η διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου των εστιατορίων από αλλαγή φωτισμού με λάμπες οικολογικές μέχρι το βάψιμο με ανοικτά χρώματα για την ελαχιστοποίηση απορρόφησης της θερμοκρασίας αποτελούν σημαντικά βήματα εξοικονόμησης των λειτουργικών επιχειρηματικών εξόδων και κάνουν τους καταναλωτές να ανταποκρίνονται σε αυτές τις ενέργειες. Το εστιατόριο «Pizza Fusion» στην Ατλάντα των ΗΠΑ πιστοποιήθηκε για τον οικολογικό του φωτισμό και το πράσινο μενού του. Το «Acorn House» στο Λονδίνο της Αγγλίας χρησιμοποιεί ανακυκλώσιμα υλικά για το μενού του και εκπαιδεύει νέους σεφ να μαγειρεύουν οικολογικά. Το «Burger King» στη Γερμανία χρησιμοποιεί ηλιοσυσσωρευτές και ανεμογεννήτριες για ηλεκτρική ενέργεια (<http://www.nytimes.com/>).

Οι διαρκώς αυξανόμενες καθημερινές καταναλωτικές ανάγκες στη διατροφή, οδηγούν στην ανάγκη για περισσότερα οικολογικά εστιατόρια. Η υποστήριξη αυτών των εστιατορίων ενισχύεται μέσω της διαφήμισής τους στο διαδίκτυο αναφέροντας τα οικολογικά μέσα που χρησιμοποιούν, ενώ πολύ σημαντική είναι και η συμβολή του **word-of-mouth**. Η ενεργή συμμετοχή των εστιατορίων σε διάφορες οικολογικές εκδηλώσεις των περιοχών όπου ανήκουν, τα κάνουν περισσότερο αποδεκτά στην οικολογική συνείδηση του κοινού.

5.6 Γεωγραφική μελέτη της οικολογικής καινοτομίας

5.6.1 Βόρεια Ουαλία

Η ίδρυση ενός νέου «έξυπνου» ενεργειακού κέντρου αποτελεί το σημαντικό βήμα της Ουαλίας προς ένα πράσινο και οικολογικό μέλλον. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στα σπίτια και τις επιχειρήσεις αποτελούν το εργαλείο αλλά και την απαραίτητη προϋπόθεση για το ενεργειακό κέντρο. Δημιουργήθηκε το «έξυπνο» ενεργειακό κέντρο “SWALEC”, στο οποίο θα παρέχεται εκπαίδευση όσον αφορά στην υψηλή εξειδίκευση στην εγκατάσταση ΑΠΕ και θα προωθήσει στην αγορά πάνω από 250 νέες «πράσινες» θέσεις εργασίας. Η Ουαλία αλλάζει τα δεδομένα όχι μόνο στην ενέργεια αλλά και στην αγορά εργασίας.

Επίσης στην Ουαλία έχει γίνει μεγάλη προσπάθεια να συνδέσουν τη στροφή σε οικολογικές διαδικασίες με τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής αλλά και τον τουρισμό. Πιο συγκεκριμένα, οι βιομηχανίες στο βόρειο κομμάτι της Ουαλίας έχουν περιορίσει τη χρήση υλικών που κατά τη καύση τους και την κατεργασία τους εκπέμπουν ενώσεις του άνθρακα στην ατμόσφαιρα, δημιουργώντας ρύπους. Προωθείται από το κράτος η χρηματοδότηση αγροτών ώστε να παράγουν με φυσικό τρόπο βιολογικές πρώτες ύλες για τη βιομηχανία, καθαρίζοντας με αυτόν τον τρόπο την ατμόσφαιρα. Οι ενέργειες αυτές είχαν διπλή επιτυχία, αφού εκτός από τις ευνοϊκές επιδράσεις στη βιομηχανία, αναπτύχθηκαν στη Βόρεια Ουαλία οικοσυστήματα και φυσικές ομορφιές, δίνοντας τουριστική αξία στην ευρύτερη περιοχή. Αρχικά αναπτύχθηκε ο εσωτερικός τουρισμός, και στη συνέχεια η Β.Ουαλία μετατράπηκε σε έναν φυσικό, βιολογικό προορισμό τουριστών από τη Μεγάλη Βρετανία, τις χώρες της Βαλτικής αλλά και την Κεντρική Ευρώπη. Φυσικά πάρκα και δάση, μεγάλες εκτάσεις γης με βιολογικά προϊόντα, λίμνες και ποτάμια, σε συνδυασμό με την πανίδα της περιοχής, δίνουν μια άγρια και σαγηνευτική εικόνα στην περιοχή (*De Laurentis, 2011*).

5.6.2 Νοτιοανατολική Σλοβενία

Η Σλοβενία (και συγκεκριμένα η Νοτιοανατολική πλευρά της) αποτελεί άλλο ένα παράδειγμα περιοχής που στήριξε τις πράσινες διαδικασίες στη βιομηχανία της, γεγονός που επηρέασε θετικά και στον τουρισμό της περιοχής, λόγω της φήμης της και των βιολογικών προϊόντων που παράγονται, δημιουργώντας ένα βιομηχανικό κέντρο με έντονη οικολογική συνείδηση.

Η **FerroČrtalič** είναι μια μικρού μεγέθους επιχείρηση η οποία είναι εξειδικευμένη στην αναζήτηση οικολογικών λύσεων σε αμμοβολή και βαφή. Η οικολογική καινοτομία είναι για την επιχείρηση ένα σημαντικό συστατικό της καθημερινής της ανάπτυξης. Η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη της εταιρίας. Η εταιρία τονίζει την οικολογική και κοινωνική ευθύνη που έχει κάθε πελάτης-συνεργάτης της, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της οικολογικής τους συνείδηση. Οι σημαντικότερες καινοτομίες της επιχείρησης αφορούν στη δημιουργία ειδικών συνθηκών σε χώρους ανατινάξεων που έχουν μηδαμινές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Οι χώροι ανατίναξης είναι εντελώς κλειστοί, οπότε όλες οι απαραίτητες ανατινάξεις υλικών (άμμος, αέρας) μπορούν να επαναχρησιμοποιούνται (<http://www.ferrocrtalic.com/>).

Η **Kovinoplastika Lož** είναι μια διεθνής εταιρία μετάλλου και πλαστικών που ιδρύθηκε το 1954 και είναι μια από τις μεγαλύτερες και τις πιο επιτυχημένες εταιρίες της περιοχής Inner-Karst στη Σλοβενία η οποία είναι προσανατολισμένη προς τις εξαγωγές. Ασχολείται με την κατασκευή μεταλλικών και πλαστικών προϊόντων, και οι δραστηριότητες της εταιρίας έχουν να κάνουν κατά κύριο λόγο με την κατασκευή εξαρτημάτων κτιρίου όπως ειδή υγιεινής, παράθυρα και αλλά προϊόντα. Η εταιρία αποτελεί ένα παράδειγμα καλής πρακτικής όσο αφορά στην αξιοποίηση διαθέσιμων

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

πόρων για τη δημιουργία προστιθέμενης αξίας σε δραστηριότητες παραγωγής (www.kovinoplastika.si).

Οι δύο αυτές επιχειρήσεις έδωσαν το πρώτο ερέθισμα οικολογικής συνείδησης στους κατοίκους των περιοχών που έχουν έδρα. Στη συνέχεια χρηματοδότησαν τη δημιουργία φυσικών πάρκων, συμβάλλοντας στην ανάπλαση των περιοχών αυτών. Οι συχνές επισκέψεις από πελάτες και συνεργάτες τους δημιούργησαν αρχικά μια μικρή βάση τουριστών στη Νοτιοανατολική Σλοβενία, δίνοντας το ερέθισμα για τη δημιουργία μικρών τουριστικών επιχειρήσεων που μετέτρεψαν την περιοχή σε οργανωμένο τουριστικό προορισμό. Αποτελεί μια περίπτωση έμμεσης βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, μιας και στηρίχτηκε σε διαδικασίες οικολογικής καινοτομίας μη σχετικές με τον τουρισμό, αλλά στη συνέχεια δημιουργήθηκε και καλλιεργήθηκε έντονα η οικολογική συνείδηση, προσφέροντας στους επισκέπτες ένα καθαρό περιβάλλον, με ανέσεις και φυσικές ομορφιές (<http://www.medossic.eu>).

5.6.3 Η επαρχία Ferrara στην Ιταλία

Η Ιταλία αποτελεί μια χώρα που χρηματοδοτεί την οικολογική καινοτομία με σκοπό να επιτύχει βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Η επαρχία της **Ferrara** είναι μια από τις περιοχές που έχει δοθεί μεγάλη έμφαση, λόγω της θέσης της και των φυσικών ομορφιών της. Απόδειξη ο κατασκηνωτικός χώρος **Tahiti Village**, όπου πρόκειται για ένα κατασκηνωτικό πάρκο με μπανγκαλόου και έχει το όραμα να προσφέρει υψηλής ποιότητας τουριστικές υπηρεσίες στους πελάτες του. Η προστασία του περιβάλλοντος, τα πρότυπα υγιεινής και ποιότητας είναι μερικά από τα βασικά στοιχεία του κατασκηνωτικού χώρου. Οι δραστηριότητες του πάρκου βασίζονται σε δύο άξονες: την ανάγκη εξεύρεσης νέων υπηρεσιών για τους πελάτες και τους φιλοξενούμενους του χώρου και τη συνεχή βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Τα κύρια χαρακτηριστικά του χώρου είναι τα εξής (*Barsumian et al., 2011*):

- Εγκατάσταση συσκευών εξοικονόμησης ενέργειας και νερού
- Συστήματα θέρμανσης νερού που βοηθούν στη χαμηλή κατανάλωση φυσικού αερίου
- Χρήση λαμπτήρων χαμηλής κατανάλωση και παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές

Για την πρόληψη και τη διαχείριση των αποβλήτων στον κατασκηνωτικό χώρο γίνεται συλλογή και διαχωρισμός απορριμμάτων, τα οποία στη συνέχεια διατίθενται σε πέντε οικολογικά σημεία που βρίσκονται έξω από το τουριστικό συγκρότημα. Επίσης το προσωπικό του κατασκηνωτικού χώρου εκπαιδεύεται ώστε να έχει σεβασμό προς το περιβάλλον και κινείται μόνο πεζός ή με ηλεκτρικά μέσα (<http://www.campingtahiti.com/>).

Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι περιφερειακές και εθνικές πολιτικές για την καινοτομία αφορούν κυρίως το βιομηχανικό τομέα, πιστεύεται ότι για την περιοχή της Ferrara πρέπει να ενεργοποιηθεί ένα πιλοτικό πρόγραμμα για την ανάπτυξη καινοτόμων υπηρεσιών στον τομέα του τουρισμού και του αγροτουρισμού, γιατί είναι από τους σημαντικότερους τομείς στις επαρχίες της Ferrara και της Ravenna, αναβαθμίζοντας το παραλιακό τμήμα τους, καθώς και την πολιτιστική ομορφιά των πόλεων της ευρύτερης περιοχής.

5.6.4 Λάρνακα

Οι πρωτοβουλίες για την οικολογική καινοτομία στην Κύπρο αφορούν κυρίως την εφαρμογή διαφόρων ευρωπαϊκών προγραμμάτων που ασχολούνται με το περιβάλλον.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η υποστήριξη της επιχειρηματικότητας σχεδιάζεται και διαχειρίζεται από το Υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού και ο βασικός συντελεστής της Έρευνας και Ανάπτυξη είναι το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας.

Η Αναπτυξιακή Εταιρία Επαρχίας Λάρνακας, στα πλαίσια του έργου MEDOSSIC, εκπόνησε ένα Στρατηγικό Επιχειρησιακό Σχέδιο για την ανάπτυξη της οικολογικής καινοτομίας στην Κύπρο. Το Σχέδιο αυτό προέβλεπε την υλοποίηση τριών πιλοτικών δράσεων: μιας ηλεκτρονικής πλατφόρμας «eco-innovation platform», ενός συνδέσμου γραφείων που υποστηρίζουν την εφαρμογή πράσινων προμηθειών «και ενός περιφερειακού οικολογικού φεστιβάλ «eco-festival». Η Τρίτη δράση έχει ως στόχο την ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή. Σκοπός των εκδηλώσεων του eco-festival είναι η ενθάρρυνση πρωτοβουλιών στον τομέα της τέχνης και του πολιτισμού που μπορούν να διεγείρουν το ενδιαφέρον και να αυξήσουν τις απαιτήσεις των καταναλωτών για πράσινα προϊόντα και υπηρεσίες. Μεταξύ άλλων, τα χαρακτηριστικά των εκδηλώσεων θα έχουν χαρακτήρα οικολογικό, μειώνοντας απόβλητα και εκπομπές ρύπων, πχ ελαχιστοποιώντας την χρήση αυτοκινήτου, επιλέγοντας ανάλογα μέσα μετακίνησης. Στα πλαίσια αυτής της δράσης προγραμματίστηκε και υλοποιήθηκε ποδηλατικός γύρος, που συγκέντρωσε συμμετέχοντες από όλη την Κύπρο. Η δημιουργία και η καθιέρωση του φεστιβάλ θα δημιουργήσει ένα επιπλέον κίνητρο, κυρίως σε τουρίστες μικρής ηλικίας, να επισκεφθούν την περιοχή της Λάρνακας, προσφέροντας νέες τουριστικές ευκαιρίες (<http://www.medossic.eu>).

5.6.5 Πράσινα Ευρωπαϊκά Τουριστικά Κέντρα

Το **Μάλμε** είναι η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της Σουηδίας. Αποτελεί πόλη με ιδιαίτερη οικολογική συνείδηση. Φιλοξενεί το τρίτο μεγαλύτερο αιολικό πάρκο του κόσμου, ποδηλατοδρόμους, πάρκα και χώρους πρασίνου. Η πόλη χαρακτηρίζεται από

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

καινοτόμο αστική ανάπτυξη στο δυτικό λιμάνι της, όπου γίνεται αξιοποίηση της συγκομιδής νερού, ηλιακής ενέργειας και αιολικής ενέργειας. Η πόλη διαθέτει μια φημισμένη, σύγχρονη καλλιτεχνική σκηνή, ενώ φιλοξενεί το Malmö Φεστιβάλ, οκτώ ημέρες μουσικής, τέχνης και θεάτρου, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες (www.malmotown.com/en).

Η **Ζυρίχη** είναι μια πολύ καλή επιλογή για πεζοπορία και σκι, εκδρομές με βάρκα και ποδήλατο στα δάση της γύρω περιοχής. Πολύ σημαντικές είναι οι περιβαλλοντικές πολιτικές της πόλης, όπου υπάρχουν ζώνες αυστηρά για ποδήλατο, ταχεία ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και των καινοτόμων προγραμμάτων μείωσης των αποβλήτων. Ακόμα και ο τουρισμός έχει επηρεαστεί από τις οικολογικές συμπεριφορές, αφού παράλληλα με το περπάτημα και την ποδηλασία για τις περιηγήσεις στην πόλη, είναι επίσης διαθέσιμα, φιλικά προς το περιβάλλον ηλεκτρικά σκούτερ (www.zuerich.com/en).

Η **Βουδαπέστη** είναι μια πόλη που ξέρει πως να κάνει την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση διασκέδαση, με τη διοργάνωση εκδηλώσεων όπως το **Eco Costume Fashion Show** το 2009, όπου τα ρούχα ήταν σχεδιασμένα από ανακυκλωμένα υλικά και μια μαζική ποδηλατική εκστρατεία για την προώθηση της Ημέρας της Γης. Οι τουρίστες έχουν πολλές, φιλικές προς το περιβάλλον, επιλογές στη διάθεσή τους: πράσινα ξενοδοχεία με βιώσιμες πρακτικές και οικονομικούς ξενώνες. Οι επισκέπτες μπορούν να «περπατήσουν» την πόλη ή να νοικιάσουν ποδήλατα για να επισκεφτούν τα αξιοθέατα (*Grossi et al., 2012*).

Η **Ρίγα** της Λετονίας είναι μία από τις λίγες περιοχές που μειώνουν ουσιαστικά τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, χάρη στα άφθονα δάση που υπάρχουν στην περιοχή. Η Λετονία γενικά και η Ρίγα συγκεκριμένα είναι ανερχόμενοι τουριστικοί προορισμοί, προσφέροντας φυσικές δραστηριότητες όπως η παρατήρηση πουλιών, πεζοπορία, κατασκήνωση καθώς και βόλτα στα εθνικά πάρκα (*Grossi et al., 2012*).

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Τέλος, η μικρή πόλη **Victoria-Gasteiz**, στη χώρα των Βάσκων, περιλαμβάνει συνοικίες, οι οποίες χωρίζονται σε τρεις «κύκλους», ο καθένας από τους οποίους, περικλείει διαφορετικούς τομείς ανάπτυξης. Το πράσινο, τα δημόσια πάρκα και οι προστατευόμενες ορεινές και δασικές περιοχές έδωσαν στην πόλη τον ευρωπαϊκό τίτλο «**Πράσινη Πρωτεύουσα για το 2012**», γεγονός που έχει προσελκύσει αρκετούς οικολογικούς τουρίστες (*Grossi et al., 2012*).

Συμπεράσματα

Η (παραδοσιακή) οικονομία, έως και σήμερα, βασίζεται κυρίως στην προσφορά και τη ζήτηση, παρά στο σχεδιασμό που έχει ως στόχο την αποτελεσματικότερη κατανομή και χρήση των πόρων. Οι μηχανισμοί της αγοράς και το κίνητρο του κέρδους βοήθησαν σημαντικά στην εξάπλωση των τεχνολογικών αλλαγών ικανοποιώντας βασικές ανάγκες, προσφέροντας επαρκή διατροφή, στέγαση, μεταφορές και πολυάριθμα άλλα αγαθά και υπηρεσίες σε δισεκατομμύρια ανθρώπους στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη.

Τα περιβαλλοντικά ζητήματα θεωρούνταν μέχρι πριν από μερικά χρόνια ότι όχι μόνο δεν σχετίζονται με τις οικονομικές δραστηριότητες θετικά, αλλά και ότι η οικονομική ανάπτυξη προκαλεί καταστροφή του περιβάλλοντος ή ότι ο σεβασμός στο περιβάλλον αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για ανάπτυξη. Σήμερα, όμως, καινοτόμοι επιχειρηματίες, οργανώσεις και κυβερνήσεις κάνουν βήματα προς την κατεύθυνση της δημιουργίας της πρώτης βιώσιμης οικονομίας, μιας οικονομίας δηλαδή που θα εξυπηρετεί τόσο τους ανθρώπους όσο και τον πλανήτη μας.

Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί έννοια που έχει ιδιαίτερη σημασία τα τελευταία χρόνια και γίνονται προσπάθειες να εφαρμοστεί σε όλες τις δραστηριότητες του ανθρώπου. Η στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη εστιάζεται στον ισόρροπο συνδυασμό της αποτελεσματικότητας της οικονομίας, της κοινωνικής ισότητας και της προστασίας του περιβάλλοντος. Η βιώσιμη ανάπτυξη συμβάλλει στη διατήρηση των αποθεμάτων των φυσικών πόρων και προσπαθεί να αποτρέψει την καταστροφή της ικανότητας αναπαραγωγής των παγκόσμιων φυσικών οικοσυστημάτων.

Ο σεβασμός στο περιβάλλον μπορεί να δημιουργήσει επιχειρηματικές ευκαιρίες λόγω:

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

- των νέων κλιματικών συνθηκών που θα επικρατήσουν σε μια περιοχή και οι οποίες μπορεί να είναι ευνοϊκές για την άσκηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων,
- του κανονιστικού πλαισίου που υιοθετείται και εφαρμόζεται για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και τη μείωση των εκπομπών αερίων ευνοώντας παράλληλα τη διείσδυση αποδοτικών και καθαρών τεχνολογιών, δημιουργώντας νέες αγορές και αγαθά
- της αλλαγής της συμπεριφοράς των καταναλωτών, που αναγνωρίζοντας τη σπουδαιότητα των περιβαλλοντικών προβλημάτων και ειδικότερα της κλιματικής αλλαγής μεταβάλλουν τις συνήθειές τους και υιοθετούν νέα καταναλωτικά πρότυπα, αυξάνοντας τη ζήτηση για συγκεκριμένα προϊόντα και υπηρεσίες.

Η οικολογική καινοτομία κερδίζει έδαφος τόσο στην Ευρώπη όσο και στον υπόλοιπο κόσμο. Οι περιβαλλοντικές βιομηχανίες αποτελούν ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της παγκόσμιας οικονομίας. Σε επίπεδο νομοθεσίας και επιχειρηματικότητας παρατηρούνται σταθερά βήματα προόδου και ανάπτυξης. Πολύ σπουδαίο ρόλο έχει παίξει η ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών. Δημιουργήθηκε πλήθος καινοτομιών ενώ αναπτύχθηκαν εργαλεία που βοηθούν στην προσπάθεια προστασίας του περιβάλλοντος.

Πρωτοπόρες είναι οι εταιρίες τεχνολογίας, οι οποίες δεν παράγουν μονάχα προϊόντα με μειωμένο περιβαλλοντικό ρύπο, αλλά επικεντρώνονται στον σχεδιασμό προϊόντων που βελτιώνουν την ενεργειακή αποδοτικότητα των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών που τα προμηθεύονται. Στο νέο κατάλογο της Greenpeace για το 2011, σχετικά με τις πράσινες δράσεις τους, οι εταιρίες που συνδυάζουν τα δυο στοιχεία που προαναφέρθηκαν και βρίσκονται ψηλά στη λίστα των οικολογικών καινοτόμων εταιριών είναι η Cisco, η Google, η Ericsson, η εταιρία κινητής τηλεφωνίας Vodafone και η ιαπωνική Fujitsu. Η Google κατέλαβε υψηλή θέση για την στροφή στην

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

καθαρή ενέργεια και την τροφοδοσία των κέντρων δεδομένων της με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Όσον αφορά στον κλάδο του τουρισμού, είναι ακόμη άγνωστος ο βαθμός ευαισθητοποίησης των τουριστικών επιχειρήσεων σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας. Δυστυχώς οι περισσότερες τουριστικές επιχειρήσεις παραμένουν αμετάπειστες στο να διαφοροποιήσουν την επιχειρησιακή τους συμπεριφορά και να επιδιώξουν μια δραστηριότητα που να βελτιώνει την περιβαλλοντική τους απόδοση. Όμως υπάρχουν ενθαρρυντικά δείγματα και πρωτοβουλίες μεγάλων εταιριών, που επενδύουν σε πράσινες δράσεις και υπάρχει η ελπίδα ότι και άλλες επιχειρήσεις θα ακολουθήσουν το παράδειγμά τους. Τεράστια συμβολή έχει και η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού, που ευνοεί την οικολογική καινοτομία και κερδίζει έδαφος έναντι του μαζικού τουρισμού.

Η εποχή μας αποτελεί το αρχικό στάδιο για την νέα επιχειρηματικότητα και έχει την ευθύνη και το προνόμιο να χειριστεί τις εξελίξεις εξ αρχής. Η υπόθεση του περιβάλλοντος μπορεί να οδηγήσει σε ενίσχυση της υγιούς ανταγωνιστικότητας και παράλληλα να κάνει πιο συνεργατικές τις αγορές, πιο κερδοφόρες και πιο υγιείς, σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο.

Η οικολογική καινοτομία έχει ανεκμετάλλευτο δυναμικό, το οποίο μπορεί να ενεργοποιηθεί σε πολλές κατευθύνσεις, προσφέροντας ευκαιρίες και ιδανικές συνθήκες για αειφόρο ανάπτυξη. Οι εταιρίες που έχουν επιλέξει ή θα επιλέξουν αυτή την κατεύθυνση θα έχουν πολλά οφέλη. Οι κυβερνήσεις και η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω προγραμμάτων και νομοθετικών διατάξεων ενισχύουν αυτές τις δράσεις και προωθούν τις επιχειρήσεις σε αυτή τη λογική. Όμως, και το κοινό, σαν καταναλωτές, οφείλει να προχωρήσει και να πλεύσει σε αυτή την κατεύθυνση.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο μέλλον να εξεταστεί η ανάπτυξη των οικολογικών επιχειρηματικών δράσεων και σίγουρα θα μπορούσε να προσδιοριστεί ο ρόλος της οικολογικής καινοτομίας και η συμβολή της σε χώρες, όπως η Ελλάδα, όπου βρίσκεται σε οικονομική κρίση. Αποτελεί λοιπόν η οικολογική καινοτομία το κλειδί ώστε να ανταπεξέλθουν οι οικονομίες στους κραδασμούς και τις απειλές που δέχονται; Υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες και τα σωστά κίνητρα ώστε οι επιχειρήσεις να επενδύσουν στην αλλαγή των διαδικασιών τους και να προχωρήσουν σε οικολογική στροφή; Η πορεία των οικονομιών και η συνεχής παρακολούθησή τους θα μας δώσουν στο άμεσο μέλλον σίγουρα συμπεράσματα και αποτελέσματα.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

1. **Αθανασάκης, Α., (1996).** «Οικο-περιβαλλοντική παιδαγωγική». Δαρδανός, Αθήνα.
2. **Αραβαντινός Α., (2007).** «Πολεοδομικός σχεδιασμός για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου». Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα
3. **Αραβώσης, Κ., (2007).** «Τουρισμός, Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη: Η περίπτωση της Ελλάδας». ΕΜΠ, Αθήνα
4. **Βενιοπούλου, Κ., Ζαννή-Τελιοπούλου, Κ., (1997).** «Επαγγελματικά πορτραίτα επιτυχημένων γυναικών». ΙΕΚΕΠ – ΓΓΛΕ, Αθήνα.
5. **Βερναρδάκης, Ν., (2004).** «Οικονομική Της Τεχνολογίας». Πανεπιστημιακές σημειώσεις
6. **Βλάχου, Α., (2001).** «Περιβάλλον και Φυσικοί Πόροι: Οικονομική Θεωρία και Πολιτική». Τόμος Α', Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα
7. **Βουτυράκης, Μ., (2008).** «Παγκοσμιοποίηση και περιβάλλον». [Online]. Διαθέσιμο στο http://www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=4476&Itemid=1
8. **Γεωργαντά Ζ, (2003).** «Επιχειρηματικότητα και Καινοτομίες: Το Management της επιχειρηματικής καινοτομίας», Ανικούλα, Θεσσαλονίκη.
9. **Ευθυμιόπουλος, Η., Μοδινός, Μ., (2003).** «Οι δρόμοι της αειφορίας: περιβάλλον, εργασία, επιχειρηματικότητα». Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
10. **Ζαραβέλα, Δ., Βρυώνης, Δ., Μαχαίρα, Κ., (2010).** «Η βιωσιμότητα του λιμανιού της Καλαμάτας». 5^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αθήνα
11. **Ζήσης, Ι., (2003).** «Πράσινο Επιχειρείν». 1η έκδοση. Υπουργείο Περιβάλλοντος & Δημοσίων Έργων, Αθήνα

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική
Ανάπτυξη

12. Ηγουμενάκης Κ., Κραβαρίτης Ν., Λύτρας Π. (1998). «Εισαγωγή στον τουρισμό». Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα
13. Ιωαννίδης, Στ., (1995). «Σύγχρονες θεωρίες για τη φύση της επιχείρησης». Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα
14. Κακαρούχα, Π., (2008). «Εγχειρίδιο Επιχειρηματικότητας - για υποψήφιους και νέους επιχειρηματίες». Ανάκτηση από (<http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/1167>), Αθήνα
15. Καρβούνης, Σ., (1995). «Διαχείριση Τεχνολογίας και Καινοτομίας». Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα
16. Καρύδης, Δ., (2006). «Τα Επτά Βιβλία της Πολεοδομίας». Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα
17. Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π., (2001). «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον». Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα
18. Κυρκίτσος Φ. (2009). «Πρόταση στρατηγικού μοντέλου διαχείρισης απορριμμάτων». Μελέτη για λογαριασμό της Οικολογικής Εταιρείας Ανακύκλωσης, της Greenpeace, του WWF και του Δικτύου Μεσόγειος SOS.
19. Μητούλα, Ρ., Αστάρα, Ο.,Ε., Καλδής, Π., (2008). «Βιώσιμη Ανάπτυξη: Ένοσιες/Διεθνείς και Ευρωπαϊκές διαστάσεις». Rosili, Αθήνα
20. Μπεριάτος Η, Ψαλτόπουλος Δ. (2003). «Ο ρόλος της περιβαλλοντικής πολιτικής και σχεδιασμού στην ανάπτυξη της υπαίθρου: Η Ελληνική εμπειρία στο Περιβάλλον και ανάπτυξη της υπαίθρου. Οικονομικές, γεωγραφικές και περιβαλλοντικές πτυχές». Θεμέλιο: Αθήνα
21. Ξηρουχάκης, Φ., (2011). «Διδακτικές Σημειώσεις στην Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμό». Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, Σχολή ΣΔΟ, ΑΤΕΙ Κρήτης
22. Ξηρουχάκης, Φ., (2011). «Διδακτικές Σημειώσεις στην Αειφορία-Εναλλακτικό Τουρισμό». Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, Σχολή ΣΔΟ, ΑΤΕΙ Κρήτης
23. Ξηρουχάκης, Φ., (2010). «Διδακτικές Σημειώσεις : Ανάπτυξη Ευρωπαϊκών Προϊόντων». Β' Έκδοση, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής και Πολυμέσων, Σχολή ΣΤΕΦ, ΑΤΕΙ Κρήτη

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

24. Ξηρουχάκης, Φ., (2008). «Διδακτικές Σημειώσεις στην Οικονομική του Περιβάλλοντος και Περιφερειακής Ανάπτυξης». Τμήμα Λογιστικής, Σχολή ΣΔΟ, ΑΤΕΙ Κρήτης
25. Ξηρουχάκης, Φ., (2008). «Διδακτικές Σημειώσεις στη Διοίκηση Επιχειρήσεων». Γ' Έκδοση, Τμήμα Πολιτικών Δομικών Έργων, Σχολή ΣΤΕΦ, ΑΤΕΙ Κρήτης
26. Ξηρουχάκης, Φ., (2008). «Διδακτικές Σημειώσεις : Marketing και Επιχειρηματικότητα». Β' Έκδοση, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής και Πολυμέσων, Σχολή ΣΤΕΦ, ΑΤΕΙ Κρήτης
27. Πάκος, Θ.,Β., (1992). «Κλαδική Οικονομική Ι: Ανταγωνισμός Συγκέντρωση και Τεχνολογία». Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
28. Παναγιωτακόπουλος, Π., (2009). «Οικο-καινοτομία: Πολιτική και Ενέργειες του ΟΟΣΑ στην Ελλάδα». Close the Loop-Consulting the Training
29. Παπαδάκης, Β., Μ., (2007). «Στρατηγική των επιχειρήσεων». Τόμος Α' ΘΕΩΡΙΑ, Εκδόσεις: Ε. Μπένου, Αθήνα
30. Παπαδημητρίου, Β., (2006). «Η επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης ως εκπαιδευτικός στόχος». Ανάκτηση από http://www.pee.gr/new_soft/nees_eisigiseis/mer_g_th_en_iv /papadimitriouy.html
31. Παπαδημητρίου, Β., (2004). «Περιβαλλοντική εκπαίδευση και σχολείο. Μια διαχρονική θεώρηση». Τυπωθήτω, Αθήνα
32. Πεγλιβανίδης, Π. (2002). «Η Μίμηση Καινοτομιών από τις Ελληνικές Επιχειρήσεις», σελ 327-335, Πάτρα
33. Πραστάκος Γ., Σπανός, Γ., Κωστόπουλος Κ., (2003). «Καινοτομία: προσδιοριστικοί παράγοντες και προβληματισμοί για το μέλλον της ελληνικής οικονομίας». Τεχνολογική Προοπτική Διερεύνησης στην Ελλάδα, Πρόγραμμα FORESIGHT, Οικονομικό πανεπιστήμιο Αθηνών, Εργαστήριο Διοικητικής Επιστήμης, Αθήνα
34. Ραφαηλίδης Α. και Τσελεπήδες Ι., (2005). «Τεχνολογία, Καινοτομία, Κοινωνία της Γνώσης και Ελλάδα», στο συλλογικό τόμο: Σύγχρονες Προσεγγίσεις της Ελληνικής Οικονομίας (επιμ: Κόλλιας Χ., Ναξάκης Χ. και Χλέτσος Μ.), Πατάκης, Αθήνα.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

35. **Ρέππας Π., (2002).** «Οικονομική Ανάπτυξη – Θεωρίες και Στρατηγικές», τόμος Α΄: Παπαζήσης, Αθήνα.
36. **Σαμαθρακής, Β, Σαρμανιώτης, Χ, Μπελίδης, Α, Κυρμιζογλου, Π., Τηλικίδου, Ε., (2003).** «Παραδόσεις στο μάθημα Επιχειρηματικότητα Ι». Κέντρο Επιχειρηματικών σπουδών ή επιχειρηματικότητας στα ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, Καβάλας & Σερρών
37. **Σαμουηλίδης, Σ.,Μ, (2006).** «Βιομηχανική ιδιοκτησία και παραγωγή Καινοτομίας». Ελληνική Βιομηχανία: προς την οικονομία της γνώσης, ΤΕΕ, Αθήνα.
38. **Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., (2001).** «Νέες Δεξιότητες στη Σύγχρονη Αγορά Εργασίας: Νέα Δεδομένα για τον Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό». Στο: 'Πρακτικά του Β' Ελλαδο-Κυπριακού Συνεδρίου Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, Σπάρτη
39. **Τζαμπερής, Ν., (2008).** «Η ηθική εκπαίδευση στη βιώσιμη ανάπτυξη, μοχλός εξάλειψης της ανισότητας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού». 4ο συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ, Αθήνα
40. **Τριανταφυλλοπούλου, Ε., (2009).** «Πράσινη οικονομία, περιβάλλον και ανάπτυξη». Εργασία στα πλαίσια του μαθήματος "Εισαγωγή στις επιστήμες της ανάπτυξης και του περιβάλλοντος" στο διατμηματικό μεταπτυχιακό "Περιβάλλον και ανάπτυξη" του ΕΜΠ, Αθήνα
41. **Τσάρτας, Π., Σταυρινούδης, Θ., Ζαγκότση, Σ., Κυριακάκη, Α., Βασιλείου, Μ., (2010).** «Τουρισμός και Περιβάλλον». WWF Ελλάς, Αθήνα
42. **Φλογαΐτη, Ε., (2006).** «Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία». Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. **Barsoumian, S., Riggio, R., Severin, A., (2011).** «Eco-innovation in cluster organisations in the chemical and textileclothing- leather sectors». Brussels

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική
Ανάπτυξη

2. **Bramwell, B., & Lane, B., (2000).** «*Tourism, collaboration & partnerships: Politics, practice and sustainability*». Clevedon, UK: Channel View Publications
3. **Bygrave, W.,D., Hofer, C.,W., (1991).** «*Theorizing about entrepreneurship*». Entrepreneurship Theory & Practice, v. 16(2).
4. **Casson, M., (1982).** «*The Entrepreneur: An Economic Theory*». Oxford: Martin Robertson.
5. **De Laurentis, C., (2011).** «*Eco-Innovation in Wales: A regional perspective*». Cardiff 17th March
6. **Deakins, D., Freel, M., (2007).** «*Επιχειρηματικότητα*». Εκδ. Κριτική, Αθήνα
7. **Drucker,P., (1990).** «*Επιχειρηματικότητα & Καινοτομία*», Αγροτικές Συνεταιριστικές Εκδόσεις- Α.Σ.Ε., Θεσσαλονίκη
8. **Dvorakova, A., Brackmann, A., Petrova, I., Jaros, M., (2011).** «*Ecological innovation and sustainable tourism development*». Εργασία ERASMUS φοιτητών στο μάθημα «Αειφορία/Εναλλακτικός Τουρισμός», Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων ΑΤΕΙ Κρήτης (επιβλέπων Ξηρουχάκης Φραγκίσκος, Οικονομολόγος ΒΑ), Δημοσίευτη Πηγή. Χειμερινό εξάμηνο 2011-2012, Ηράκλειο
9. **Farrell, B., Twining-Ward, L, (2005).** «*Seven steps towards sustainability: Tourism in the context of new knowledge*». Journal of Sustainable Tourism, 13(2), 109-122.
10. **Folster, S., (2000).** «*Do entrepreneurs create jobs?*». Small Business Economics, v.14, pp.137-148.
11. **Grossi, F., Beers, V., D.. (2012).** «Eco-innovation Practice and Business Opportunities for European SMEs in the emerging markets of Asia, Latin America and Africa». Eco-Innovation Observatory
12. **Hunter C.,J., and Green, H., (1995).** «*Tourism and the Environment: A Sustainable Relationship;*» London. Routledge
13. **Kotter, P. J., (2005).** «*Η Καρδιά της Αλλαγής*». Εκδ. Interbooks, Αθήνα
14. **Kovacic, M., Grzetic, Zv., Boskovic, D., (2011).** «*Nautical Tourism in Fostering the Sustainable Development: A case study of Croatia's Coast and Island*». Published in Tourismos, Volume 6, Number 1, pp. 221-232

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική
Ανάπτυξη

15. Lane, B., (1994). «*What is rural tourism?*». In B. Bramwell and B. lane (eds). Rural tourism and sustainable tourism development. Clevedon: Channel View publications,7-21
16. Leibenstein, H., (1978). «*General X-Efficiency Theory & Economic Development*». Oxford University Press, Oxford
17. Minsky, M., (1995). «*Η κοινωνία της γνώσης*». Εκδ. Κάτοπτρο, Αθήνα
18. Muller, H., (1994). «*The Thorny Path to Sustainable Tourism*». Journal of Sustainable Tourism vol. 2:3.
19. Porter M., (1990) «*The competitive advantage of nations*». London: McMillan.
20. Prakash, A. (2002). «*Green marketing, public policy and managerial strategies*». Business Strategy and the Environment, Vol. 11, Issue 5, pp. 285-297.
21. Ray, D., (1993). «*Understanding the Entrepreneur: Entrepreneurial Attributes, Experience and Skills*» Entrepreneurship and Regional Development, 5, 4.
22. Rennings, K.(2000). «*Redefining innovation — eco-innovation research and the contribution from ecological economics*». Ecological Economics 32 (2000) 319–332
23. Shailer, G., (1994). «*Capitalists and Entrepreneurs in Owner-managed Firms*» International Small Business Journal, 12, 3.
24. Stevenson, H.,H., Jarillo, J.,C., (1990). «*A Paradigm of Entrepreneurship: Entrepreneurial Management*». Strategic Management Journal, 11, special issue
25. Thompson, J., L., (1999). «*A strategic perspective of entrepreneurship*». International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research, vol. 5 no. 6, pp. 279-296.
26. Wasik, F. J. (1996). «*Green Marketing & Management: A Global Perspective*». Oxford: Blackwell.

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Περιοδικά

1. **Καινοτομία, Έρευνα και Τεχνολογία (2011)**. Τεύχος 83, Απρίλιος-Μάιος

Διαδίκτυο

1. <http://www.agro-tour.net>
2. <http://balticecovillages.eu/>
3. <http://www.bioregional.com/>
4. <http://www.campingtahiti.com/>
5. <http://www.cretan-nutrition.gr>
6. <http://www.cretan-oliveoil.gr>
7. <http://www.ecovillagenewsletter.org>
8. <http://www.eleonashotel.com>
9. <http://www.ferrocrtalic.com/>
10. <http://gen.ecovillage.org/>
11. <http://www.guardian.co.uk/environment>
12. <http://www.hantsecology.co.uk/>
13. <http://www.kovinoplastika.si/>
14. <http://www.lefayresorts.com/>
15. <http://www.malmotown.com/en>
16. <http://www.medossic.eu>
17. <http://www.nytimes.com/>
18. <http://www.rhodesluxuryhotel.com/>
19. <http://www.ritzcarlton.com/en/Properties/Charlotte/Default.htm>
20. <http://www.traveldailynews.gr>
21. <http://www.wto.org/>
22. <http://www.zuerich.com/en/>

Οικολογική Καινοτομία, Επιχειρηματικότητα και Βιώσιμη Τουριστική
Ανάπτυξη